

Конституційний
Суд
України

ЩОРІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ

2024

ЩОРІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ 2024

*Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 6 травня 2025 року № 14-п/2025*

Київ
2025

Велика палата Конституційного Суду України

(у складі станом на 31 грудня 2024 року)

Судді Конституційного Суду України:

(зліва направо)

ЛЕМАК

Василь Васильович,

ГРИЩУК

Оксана Вікторівна,

ПЕТРИШИН

Олександр Віталійович,

ОЛІЙНИК

Алла Сергіївна,

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

Олег Олексійович,

КОЛІСНИК

Віктор Павлович,

ГОРОДОВЕНКО

Віктор Валентинович,

КРИВЕНКО

Віктор Васильович,

ФІЛЮК

Петро Тодосьович,

МОЙСИК

Володимир Романович,

КИЧУН

Віктор Іванович,

ЮРОВСЬКА

Галина Валентинівна,

РІЗНИК

Сергій Васильович,

СОВГИРЯ

Ольга Володимирівна.

ЗМІСТ

I.	
КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ У 2024 РОЦІ	5

II.	
ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	
ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ	13

2.1.	Аналіз змісту звернень, що надійшли до Конституційного Суду України у 2024 році	14
2.1.1.	Конституційні скарги	14
2.1.2.	Конституційні подання	16
2.1.3.	Конституційні звернення	17
2.2.	Аналіз змісту актів, ухвалених Конституційним Судом України у 2024 році	17
2.2.1.	Рішення за конституційними скаргами	17
2.2.2.	Рішення за конституційним поданням	17
2.2.3.	Ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження	44
2.2.4.	Ухвали про закриття конституційного провадження	45
2.3.	Моніторинг стану виконання та реалізації рішень Конституційного Суду України	51
2.4.	Офіційне видання Конституційного Суду України	58

III.		
ПОЗАСУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ		61
3.1.	Події та заходи	62
3.2.	Конституційний Суд України та громадянське суспільство	72
3.3.	Міжнародне співробітництво	76
3.4.	Наукові публікації суддів Конституційного Суду України	85

IV.		
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ		
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ		89
4.1.	Секретаріат Конституційного Суду України	90
4.2.	Науково-консультативна рада Конституційного Суду України	95
4.3.	Бібліотека Конституційного Суду України	96
4.4.	Архів Конституційного Суду України	97
4.5.	Фінансове забезпечення Конституційного Суду України	98

V.	
РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ	
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ	101

VI.	
КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В ЦИФРАХ	105

I.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ
У 2024 РОЦІ

І. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ У 2024 РОЦІ

У 2024 році Конституційний Суд України діяв у складі 15 суддів:

ГОЛОВАТИЙ
Сергій Петрович

Суддя Конституційного Суду України, 29 травня 1954 року народження, призначений на посаду 27 лютого 2018 року, склав присягу 2 березня 2018 року, з 18 вересня 2019 року по 18 вересня 2022 року – заступник Голови Конституційного Суду України, з 9 лютого 2021 року по 29 травня 2024 року – виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду (відповідно до статті 33 Закону України „Про Конституційний Суд України“), доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України (повноваження припинено 29 травня 2024 року згідно з пунктом 2 частини першої статті 149¹ Конституції України).

ГОРОДОВЕНКО
Віктор Валентинович

Суддя Конституційного Суду України, 22 лютого 1968 року народження, призначений на посаду 13 листопада 2017 року, склав присягу 21 листопада 2017 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений юрист України.

ГРИЩУК
Оксана Вікторівна

Суддя Конституційного Суду України, секретар колегії суддів Конституційного Суду України, 12 жовтня 1977 року народження, призначена на посаду 26 листопада 2021 року, склала присягу 19 травня 2022 року, доктор юридичних наук, професор.

КИЧУН
Віктор Іванович

Суддя Конституційного Суду України, 19 червня 1968 року народження, призначений на посаду 18 лютого 2021 року, склав присягу 24 лютого 2021 року, кандидат юридичних наук, доцент.

КОЛІСНИК
Віктор Павлович

Суддя Конституційного Суду України, секретар колегії суддів Конституційного Суду України, 19 липня 1960 року народження, призначений на посаду 26 січня 2016 року, склав присягу 27 січня 2016 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України.

КРИВЕНКО
Віктор Васильович

Суддя Конституційного Суду України, секретар колегії суддів Конституційного Суду України, 6 серпня 1955 року народження, призначений на посаду 13 листопада 2015 року, із 30 травня 2024 року – виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України (відповідно до статті 33 Закону України „Про Конституційний Суд України“), склав присягу 27 січня 2016 року, кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України.

ЛЕМАК
Василь Васильович

Суддя Конституційного Суду України, секретар колегії суддів Конституційного Суду України, 15 лютого 1970 року народження, призначений на посаду 27 лютого 2018 року, склав присягу 2 березня 2018 року, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України.

МОЙСИК
Володимир Романович

Суддя Конституційного Суду України, 18 серпня 1957 року народження, призначений на посаду 26 січня 2016 року, склав присягу 27 січня 2016 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.

ОЛІЙНИК
Алла Сергіївна

Суддя Конституційного Суду України, 16 січня 1966 року народження, призначена на посаду 18 вересня 2024 року, присягу склала 25 вересня 2024 року, кандидат юридичних наук, доцент.

ПЕТРИШИН
Олександр Віталійович

Суддя Конституційного Суду України, 30 квітня 1960 року народження, призначений на посаду 26 листопада 2021 року, склав присягу 21 вересня 2022 року, доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України.

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег Олексійович

Суддя Конституційного Суду України, секретар колегії суддів Конституційного Суду України, 31 січня 1972 року народження, призначений на посаду 20 вересня 2018 року, склав присягу 24 вересня 2018 року, кандидат юридичних наук, доцент.

РІЗНИК
Сергій Васильович

Суддя Конституційного Суду України, 27 листопада 1980 року народження, призначений на посаду 23 травня 2024 року, склав присягу 28 травня 2024 року, доктор юридичних наук, доцент.

СОВГИРЯ
Ольга Володимирівна

Суддя Конституційного Суду України, 6 серпня 1980 року народження, призначена на посаду 27 липня 2022 року, склала присягу 2 серпня 2022 року, доктор юридичних наук, професор.

ФІЛЮК
Петро Тодосьович

Суддя Конституційного Суду України, 11 квітня 1961 року народження, призначений на посаду 30 жовтня 2019 року, склав присягу 5 листопада 2019 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.

ЮРОВСЬКА
Галина Валентинівна

Суддя Конституційного Суду України, секретар колегії суддів Конституційного Суду України, 30 листопада 1961 року народження, призначена на посаду 29 жовтня 2019 року, склала присягу 5 листопада 2019 року, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України.

У складі Конституційного Суду України діють два сенати – Перший сенат і Другий сенат.

Склад сенатів Конституційного Суду України формується на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України шляхом жеребкування.

Голова Конституційного Суду України входить до складу Першого сенату й головує на його засіданнях. Заступник Голови Конституційного Суду України входить до складу Другого сенату й головує на його засіданнях. Персональний склад сенатів затверджується постановою Конституційного Суду України.

*Перший сенат Конституційного Суду України
(у складі станом на 31 грудня 2024 року)*

СКЛАД ПЕРШОГО СЕНАТУ Конституційного Суду України:

ГРИЩУК

Оксана Вікторівна,

КИЧУН

Віктор Іванович,

КОЛІСНИК

Віктор Павлович,

КРИВЕНКО

Віктор Васильович,

ОЛІЙНИК

Алла Сергіївна,

ПЕТРИШИН

Олександр Віталійович,

СОВГИРЯ

Ольга Володимирівна,

ФІЛЮК

Петро Тодосьович.

*Другий сенат Конституційного Суду України
(у складі станом на 31 грудня 2024 року)*

СКЛАД ДРУГОГО СЕНАТУ Конституційного Суду України:

ГОРОДОВЕНКО

Віктор Валентинович,

ЛЕМАК

Василь Васильович,

МОЙСИК

Володимир Романович,

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

Олег Олексійович,

РІЗНИК

Сергій Васильович,

ЮРОВСЬКА

Галина Валентинівна,

ГОЛОВАТИЙ

Сергій Петрович

(до 29 травня 2024 року).

У межах сенатів Конституційного Суду України утворюються шість колегій суддів Конституційного Суду України – по три колегії суддів Конституційного Суду України в межах кожного сенату. Колегії суддів Конституційного Суду України утворюються на спеціальному пленарному засіданні Конституційного

Суду України після утворення сенатів Конституційного Суду України шляхом жеребкування.

Перша колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України:	Друга колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України:	Третя колегія суддів Першого сенату Конституційного Суду України:
КОЛІСНИК Віктор Павлович – <i>секретар колегії,</i> КИЧУН Віктор Іванович, ФІЛЮК Петро Тодосьович.	ГРИЩУК Оксана Вікторівна – <i>секретар колегії,</i> СОВГИРЯ Ольга Володимирівна, ПЕТРИШИН Олександр Віталійович (тимчасово залучений).	КРИВЕНКО Віктор Васильович – <i>секретар колегії,</i> ПЕТРИШИН Олександр Віталійович, ОЛІЙНИК Алла Сергіївна.
Перша колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України:	Друга колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України:	Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України:
ЮРОВСЬКА Галина Валентинівна – <i>секретар колегії,</i> МОЙСИК Володимир Романович, РІЗНИК Сергій Васильович (тимчасово залучений).	ЛЕМАК Василь Васильович – <i>секретар колегії,</i> ГОЛОВАТИЙ Сергій Петрович (до 29 травня 2024 року), МОЙСИК Володимир Романович (тимчасово залучений), ЮРОВСЬКА Галина Валентинівна (тимчасово залучена).	ПЕРВОМАЙСЬКИЙ Олег Олексійович – <i>секретар колегії,</i> ГОРДОВЕНКО Віктор Валентинович, РІЗНИК Сергій Васильович.

**ПЕРСОНАЛЬНИЙ СКЛАД ПОСТІЙНИХ КОМІСІЙ
Конституційного Суду України**

**Постійна комісія
з питань регламенту та етики:**

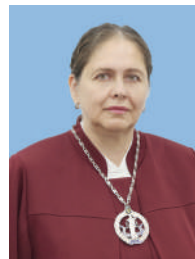
ЛЕМАК
Василь
Васильович –
голова комісії

КИЧУН
Віктор
Іванович

МОЙСИК
Володимир
Романович

ОЛІЙНИК
Алла
Сергіївна

**Постійна комісія
з питань бюджету та кадрів:**

ГОРОДОВЕНКО
Віктор
Валентинович –
голова комісії

ГОЛОВАТИЙ
Сергій
Петрович
(до 29 травня 2024 року)

ГРИЩУК
Оксана
Вікторівна

КИЧУН
Віктор
Іванович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег
Олексійович

СОВГИРЯ
Ольга
Володимирівна

ФІЛЮК
Петро
Тодосьович

ЮРОВСЬКА
Галина
Валентинівна

**Постійна комісія
з питань наукового забезпечення:**

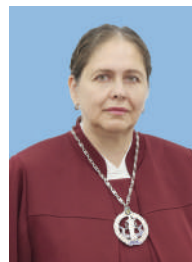
ГРИЩУК
Оксана
Вікторівна –
голова комісії

КОЛІСНИК
Віктор
Іванович

КРИВЕНКО
Віктор
Васильович

ОЛІЙНИК
Алла
Сергіївна

ПЕТРИШИН
Олександр
Віталійович

**Постійна комісія
з питань міжнародних зв'язків:**

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег
Олексійович –
голова комісії

ГОЛОВАТИЙ
Сергій
Петрович
(до 29 травня 2024 року)

ГОРОДОВЕНКО
Віктор
Валентинович

РІЗНИК
Сергій
Васильович

ЮРОВСЬКА
Галина
Валентинівна

**Постійна комісія
з правничої термінології:**

ГОЛОВАТИЙ
Сергій
Петрович –
голова комісії
(до 29 травня 2024 року)

ГОРОДОВЕНКО
Віктор
Валентинович

КОЛІСНИК
Віктор
Павлович

ЛЕМАК
Василь
Васильович

МОЙСИК
Володимир
Романович

ПЕРВОМАЙСЬКИЙ
Олег
Олексійович

II.

ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО
СУДУ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

II. ДІЯЛЬНІСТЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ ЗІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

2.1. Аналіз змісту звернень, що надійшли до Конституційного Суду України у 2024 році

До Конституційного Суду України у 2024 році надійшло **437** звернень, із них: конституційних подань – **8** (розподілено суддям Конституційного Суду України); конституційних скарг – **429** (217 конституційних скарг розподілено між суддями Конституційного Суду України).

Суб'єктам права на конституційну скаргу повернули 211 конституційних скарг як такі, що за формою не відповідали вимогам Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136-VIII; розгляд однієї конституційної скарги припинено на підставі поданої заяви про відкликання.

2.1.1. Конституційні скарги

До Секретаріату Конституційного Суду України станом на 31 грудня 2024 року надійшло 217 конституційних скарг, на які відповідно до пункту 6 частини другої статті 44 Закону України „Про Конституційний Суд України“ підготовлено попередні висновки.

Найчастіше в конституційних скаргах порушували питання щодо:

- визначення розрахункової величини для обрахунку підвищення до пенсії непрацюючим пенсіонерам, які проживають на території радіоактивного забруднення;
- розгляду справ судами системи судоустрою України, зокрема відсутності права на касаційне, а в деяких випадках – й апеляційне оскарження судових рішень та окремих процесуальних ухвал, підстав та строків звернення до суду, сплати судового збору тощо;
- можливості оскарження у кримінальному процесі окремих процесуальних ухвал;
- застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;
- обмеження пенсії максимальним розміром, порядку перерахунку пенсії різними категоріям громадян.

Також конституційні скарги стосувалися:

- розгляду справ про адміністративні правопорушення (зокрема у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху);
- права на умовно-дострокове звільнення для засуджених до довічного позбавлення волі;
- закриття кримінального провадження, зокрема внаслідок спливу строку досудового розслідування;
- відсторонення працівників від роботи роботодавцем у випадках, передбачених законодавством (зокрема через відсутність щеплення від COVID-19);
- підстав та порядку звільнення з посади прокурора.

Аналіз змісту конституційних скарг вказує на те, що до Конституційного Суду України зверталися фізичні

особи з клопотаннями переважно з соціальних питань з метою захисту прав, встановлених у законодавчих актах, які зазнали змін, щодо соціального (пенсійного) забезпечення окремих категорій громадян. Також певна кількість конституційних скарг стосувалася питань реалізації права на перегляд судового рішення (зокрема в касаційному порядку у малозначних справах у цивільному судочинстві), оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів, перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Юридичні особи у конституційних скаргах порушували питання про відповідність Конституції України приписів законів, які стосуються, зокрема, питання нарахування пені за порушення строків розрахунків за зовнішньо-економічними договорами, відсутності касаційного оскарження у справах незначної складності, окремих процесуальних питань у господарському процесі.

Із аналізу конституційних скарг убачається, що найчастіше суб'єкти права на конституційну скаргу оскаржували приписи законів України, які регулюють питання щодо:

1) здійснення судочинства, а саме:

Цивільного процесуального кодексу України, зокрема щодо неможливості оскарження в касаційному порядку судових рішень у малозначних справах (пункт 2 частини шостої статті 19, пункт 2 частини третьої статті 389); щодо можливості касаційного оскарження окремих ухвал суду першої інстанції (пункт 2 частини першої статті 389, стаття 394); щодо неможливості перегляду ухвали суду про відмову у відкритті касаційного провадження за виключними обставинами у зв'язку із визнанням неконституційним застосованого в ній закону (частина перша статті 423, частина друга статті 425); щодо підстав для визначення підсудності та відводу судді (частина перша статті 26, пункт 1 частини першої, частина четверта статті 36);

Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема щодо права на касаційне оскарження через неможливість оскарження у касаційному порядку судових рішень у справах незначної складності (частини друга, четверта, пункт 2 частини п'ятої статті 328); щодо підстав для перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, зокрема, після визнання Конституційним Судом України норми неконституційною (пункт 1 частини п'ятої статті 361); щодо порядку касаційного оскарження, а саме підстави для відмови у відкритті касаційного провадження (пункти 1, 5 частини першої статті 333); щодо відсутності касаційного оскарження окремих ухвал суду апеляційної інстанції (частини друга, третя статті 328); щодо підстав для закриття провадження у справі (стаття 238); щодо рішень касаційної інстанції, які є остаточними й оскарженню не підлягають (частина п'ята статті 355);

Кримінального процесуального кодексу України, зокрема щодо розміру застави (частина п'ята статті 182); щодо відсутності апеляційного оскарження ухвали слідчого судді за наслідками розгляду скарги заявника як учасника кримінального провадження (окремі приписи частини третьої статті 307); щодо встановлення вичерпного переліку ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування (стаття 309); щодо відсутності

окремого апеляційного оскарження ухвали суду про відмову у задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження до ухвалення остаточного рішення за наслідками судового розгляду в суді першої інстанції (абзац перший частини другої статті 392); щодо порушення принципу незворотності дії закону в часі при обчисленні строку досудового розслідування (пункт 20⁸ розділу XI „Перехідні положення”); щодо підстав та порядку обрання запобіжного заходу у вигляді тримання особи під домашнім арештом (частина третя статті 176, стаття 177, частина шоста статті 181); щодо підстав для відмови у відкритті касаційного провадження (пункт 2 частини другої статті 428);

Господарського процесуального кодексу України, зокрема щодо відсутності перегляду Великою Палатою Верховного Суду рішень у справах про перегляд за нововиявленими обставинами (частина п'ята статті 321, перше речення частини другої статті 325);

Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема щодо порушення принципу індивідуалізації юридичної відповідальності при розгляді справ про адміністративні правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті (частина перша статті 14², окремі приписи частини першої статті 14³); щодо права на перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення, а саме відсутності в оспорюваному приписі можливості перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення за нововиявленими або виключними обставинами (частина перша статті 297¹); щодо повернення судом на доопрацювання протоколу про адміністративне правопорушення (пункт 2 статті 278, окремий припис статті 280);

Закону України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII зі змінами, зокрема щодо неможливості закриття кримінального провадження (внаслідок спливу строку досудового розслідування) у кримінальних провадженнях, відомості щодо яких внесено в Єдиний реєстр досудових розслідувань до 16 березня 2018 року (пункт 4 § 2 „Прикінцеві положення” розділу 4).

2) цивільних відносин:

Цивільного кодексу України, зокрема щодо строку, після спливу якого суд може оголосити фізичну особу померлою (друге речення частини другої статті 46); щодо припинення повноважень члена виконавчого органу оператора газорозподільної системи (частина третя статті 99); щодо спростування недостовірної інформації про особу (частина сьома статті 277); щодо права власника на витребування майна від добросовісного набувача (частина перша статті 388); щодо відповідальності за порушення грошового зобов'язання в аспекті сплати подвійних штрафів за прострочення платежів (частина друга статті 625); щодо відшкодування шкоди, завданої органом державної влади (окремий припис частини першої статті 1175);

3) соціального захисту окремих категорій громадян, а саме:

Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII зі змінами, зокрема щодо зміни розрахункової величини для визначення розміру доплат, які встановлено статтею 39 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” від 28 лютого 1991 року

№ 796-XII зі змінами, до пенсії пенсіонерам, які не працюють і проживають на території радіоактивного забруднення (пункт 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення”);

Закону України „Про Державний бюджет України на 2024 рік” від 9 листопада 2023 року № 3460-IX, зокрема щодо окремого визначення розміру мінімальної заробітної плати, що застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат за рішеннями суду (частина друга статті 8);

Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин” від 1 липня 2022 року № 2352-IX, зокрема щодо припинення виплати середнього заробітку особам, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації (підпункт 17 пункту 1 розділу I);

Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” від 8 липня 2011 року № 3668-VI, зокрема щодо обмеження пенсії максимальним розміром (щодо працівників прокуратури) (окремий припис статті 2);

Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” від 9 липня 2003 року № 1058-IV, зокрема щодо коефіцієнту страхового стажу, який застосовується для обчислення розміру пенсії (частина перша статті 25); щодо обмеження пенсії максимальним розміром (частина третя статті 27); щодо призначення пенсії у розмірі меншому, ніж прожитковий мінімум (приписи абзацу першого частини першої, абзаців першого та другого частини третьої статті 28); щодо неможливості індексації пенсій, призначених відповідно до Закону України „Про державну службу” (пункт 13 розділу XV „Прикінцеві положення”); щодо індексації пенсії (окремий припис пункту 4³ розділу XV „Прикінцеві положення”).

4) порядку реформування органів прокуратури:

Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури” від 19 вересня 2019 року № 113-IX, зокрема щодо звільнення прокурорів, які обіймають посади у військових прокуратурах (окремий припис абзацу третього пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення”);

Закону України „Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII, зокрема щодо визначення в оспорюваному приписі відсутності певних повноважень (друге речення абзацу другого частини шостої статті 8¹); щодо звільнення прокурора з посади (частина п'ята статті 51).

5) сплати судового збору:

Закону України „Про судовий збір” від 8 липня 2011 року № 3674-VI, зокрема щодо необхідності сплати судового збору (підпункти 6, 9 пункту 1, підпункт 2 пункту 3 частини другої статті 4, окремі приписи частини першої статті 8).

6) митного регулювання:

Митного кодексу України, зокрема щодо відповідальності за недекларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (стаття 472).

7) трудових спорів:

Кодексу законів про працю України, зокрема щодо гарантій для працівників на час мобілізації, зокрема скасу-

вання обов'язку виплати середнього заробітку на цей період (окремий припис частини третьої статті 119).

Із аналізу конституційних скарг убачається, що суб'єкти права на конституційну скаргу також оскаржували приписи законів, зокрема Закону України „Про альтернативну (невійськову) службу“ від 12 грудня 1991 року № 1975–XII, Закону України „Про виконавче провадження“ від 2 червня 2016 року № 1404–VIII, Закону України „Про санкції“ від 14 серпня 2014 року № 1644–VII, Закону України „Про поховання та похоронну справу“ від 10 липня 2003 року № 1102–IV тощо.

2.1.2. Конституційні подання

У 2024 році до Конституційного Суду України надійшло 8 конституційних подань, із них: від Верховного Суду – 4, від народних депутатів України – 2, від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини – 2.

У конституційних поданнях порушували питання щодо:

– залучення у процесі реформування державних органів України до формування ключових інституцій, зокрема антикорупційних, правоохоронних та судових органів, а також здійснення контролю за їх діяльністю міжнародними експертами на системній основі;

– збільшення пенсійного віку для отримання пенсії на пільгових умовах для осіб, які відпрацювали в особливих умовах, та на пенсію за вислугу років для працівників, які набули на момент підвищення пенсійного віку необхідний стаж, який передбачав право на таку пенсію;

– визначення розміру мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат;

– відшкодування особами витрат, пов'язаних із їх утриманням у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських;

– права особи на доступ до суду в аспекті розуміння обов'язку держави щодо забезпечення виконання судового рішення, ухваленого проти держави та державних підприємств;

– строків звернення до суду за вирішенням трудових спорів;

– порядку надання невикористаних днів щорічної основної відпустки на період дії, а також після припинення або скасування воєнного стану;

– забезпечення гарантій трудових прав народних депутатів України.

Із аналізу конституційних подань убачається, що суб'єкти права на конституційне подання оскаржували приписи законів України, які регулюють питання щодо:

1) соціального забезпечення громадян, а саме:

Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV в редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII щодо поетапного підвищення на 5 років віку виходу на пенсію на пільгових умовах із урахуванням відповідного стажу роботи

та на пенсію за вислугу років для працівників, визначених у вказаних нормах (стаття 114, абзаци другий, третій пункту 2 розділу XV „Прикінцеві положення“);

Закону України „Про Державний бюджет України на 2024 рік“ від 9 листопада 2023 року № 3460–IX щодо визначення розміру мінімальної заробітної плати, який застосовується як розрахункова величина для обчислення виплат (частина друга статті 8);

Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148–VIII (абзац третій пункту 14 розділу I);

Закону України „Про статус народного депутата України“ від 17 листопада 1992 року № 2790–XII щодо забезпечення гарантій трудових прав народних депутатів України, а саме права на перерахунок уже призначеної пенсії (частина дванадцята статті 20).

2) права на судовий захист, а саме:

Кодексу законів про працю України щодо обмеження строку звернення до суду за вирішенням трудового спору, у тому числі про стягнення належної заробітної плати, трьома місяцями з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права, та відсутності на законодавчому рівні можливості його поновлення в разі пропущення такого строку (частина перша статті 233);

Закону України „Про виконавче провадження“ від 2 червня 2016 року № 1404–VIII щодо зупинення виконавчих дій у разі включення єдиного майнового комплексу боржника – державного або комунального підприємства, пакета акцій (часток) у розмірі більше 50 відсотків статутного капіталу боржника – господарського товариства до переліку об'єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації (пункт 12 частини першої статті 34).

3) трудових та договірних правовідносин, а саме:

Закону України „Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану“ від 15 березня 2022 року № 2136–IX щодо порядку надання невикористаних днів щорічної основної відпустки на період дії, а також після припинення або скасування воєнного стану (друге речення абзацу другого та абзацу третього частини першої статті 12, абзац другий пункту 3 розділу „Прикінцеві положення“);

Порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних із їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2017 року № 261, щодо відшкодування особами витрат, пов'язаних із їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють, зокрема, підготовку поліцейських, у частині, якою передбачено, що відшкодування здійснюється в розмірі витрат, пов'язаних із грошовим забезпеченням (пункт 3).

4) порядку формування органів державної влади:

окремих положень законів України „Про Конституційний Суд України“, „Про Вищу раду правосуддя“, „Про судоустрій і статус суддів“, „Про Вищий антикорупційний суд України“, „Про Рахункову палату“, „Про Національне антикорупційне бюро України“, „Про запобігання корупції“, „Про прокуратуру“, „Про Державне бюро розслідувань“, „Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби

в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів" та Митного кодексу України, а також у цілому законів України «Про внесення змін до Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України», „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя“ та «Про внесення змін до Закону України „Про Рахункову палату“ та деяких інших законодавчих актів України», які регулюють порядок формування органів державної влади та здійснення контролю за їх діяльністю із залученням представників міжнародних та іноземних організацій.

2.1.3. Конституційні звернення

У 2024 році до Конституційного Суду України конституційних звернень не надходило.

2.2. Аналіз змісту актів, ухвалених Конституційним Судом України у 2024 році

2.2.1. РІШЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ

Рішення від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 20 березня 2024 року № 2-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 26 березня 2024 року № 3-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 3 квітня 2024 року № 4-р(I)/2024
(Перший сенат)

Рішення від 10 квітня 2024 року № 5-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 2 жовтня 2024 року № 9-р(I)/2024
(Перший сенат)

Рішення від 13 листопада 2024 року № 10-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 18 грудня 2024 року № 11-р(II)/2024
(Другий сенат)

Рішення від 18 грудня 2024 року № 12-р(II)/2024
(Другий сенат)

2.2.2. РІШЕННЯ ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМ ПОДАННЯМ

Рішення від 29 жовтня 2024 року № 1-р/2024

Справа за конституційною скаргою Приватного підприємства „Генеральний будівельний менеджмент“ про відповідність Конституції України (конституційність) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України (щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини).

Суддя-доповідач – Володимир Мойсик.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України передусім виходив із того, що ефективно забезпечення права на судовий захист є однією з гарантій реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту, зокрема в спосіб відновлення в разі їх порушення. Тому є потреба в законодавчому вноормуванні, яке повною мірою забезпечувало б дієву та ефективну реалізацію права на судовий захист.

Проаналізувавши приписи пункту 2 частини третьої статті 320, пункту 5 частини першої статті 321 Господарського процесуального кодексу України [Кодекс], Конституційний Суд України виснував, що унормування відносин щодо перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [Конвенція], здійснено для розвитку та конкретизації приписів Конституції України, передусім частини першої статті 9, частини п'ятої статті 55, та з урахуванням вимоги юридичної визначеності в аспекті такого складника цієї вимоги, як принцип остаточності судових рішень (*res judicata*).

Конституційний Суд України вважає, що, унормовуючи в Кодексі відносини щодо перегляду судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції, законодавець прагнув забезпечити доконечну мету здійснення правосуддя – захист прав та свобод.

Унормування у Кодексі відносин щодо перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції, є одним із законодавчих механізмів забезпечення дієвості принципу відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, а право особи на такий перегляд є невід'ємним складником права на звернення після використання всіх національних

засобів юридичного захисту за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, гарантованого частиною п'ятою статті 55 Конституції України.

Рішенням визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункт 2 частини другої, частину третю статті 321 Господарського процесуального кодексу України в тім, що вони унеможливають:

- 1) подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення після десяти років із дня набрання законної сили рішенням національного суду;**
- 2) поновлення строку судом на подання заяви про перегляд рішення національного суду**

Подаючи заяву про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції, особа, на користь якої ухвалено таке рішення, домагається насамперед усунення наслідків порушення її прав, гарантованих Конвенцією.

Україна як держава – учасниця Конвенції зобов'язана забезпечувати виконання остаточних рішень Європейського суду з прав людини, у яких встановлено порушення Україною Конвенції.

Конституційні приписи зобов'язують Україну запровадити ефективно та дієве вноорму-

вання у Кодексі відносин щодо перегляду судових рішень у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції.

Кодекс має містити приписи, що забезпечуватимуть можливість реального та практичного захисту прав і свобод у спосіб перегляду судових рішень, ухвалених національними судами, у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції.

Ці приписи Кодексу не мають позбавляти особу права на реалізацію протягом розумного строку права на виконання рішення Європейського суду з прав людини, у якому встановлено порушення конвенційних прав цієї особи, у спосіб перегляду судових рішень, ухвалених національними судами.

Визначений у Кодексі десятирічний строк на подання заяви про перегляд судових рішень у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції, та неможливість поновлення судом такого строку, на думку Конституційного Суду України, ставлять реалізацію права, гарантованого частиною п'ятою статті 55 Конституції України, у залежність від обставин, на які не може вплинути особа, а саме від строку розгляду її заяви Європейським судом із прав людини.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що приписи пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Кодексу, які унеможливають перегляд судового рішення за заявою особи у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення, у якому встановлено порушення Конвенції, після спливу десятирічного строку з дня набрання законної сили рішенням національного суду, та неможливість поновлення судом такого строку не забезпечують ефективної реалізації конституційних прав особи на судовий захист та на звернення після використання всіх національних засобів юридичного захисту за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, тому суперечать вимогам статті 3, частини першої статті 8, частини першої статті 9, частин першої, п'ятої статті 55 Конституції України.

Зважаючи на те, що Верховній Раді України потрібен достатній строк для внесення змін до Кодексу, Конституційний Суд України відтермінував втрату чинності цими приписами Кодексу.

Приписи пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України, визнані неконституційними в зазначеному аспекті, утрачають чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

До Рішення додано окрему (збіжну) думку судді Олега Первомайського, в якій наведено загальні висновки й міркування щодо Рішення та низки значущих для цього провадження понять і явищ.

Справа за конституційною скаргою Атаманчука Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI, першого речення частини третьої статті 67 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII (щодо гарантованого рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи).

Суддя-доповідач – Сергій Головатий.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України наголосив, що принципи соціальної держави та відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, що їх утілено в статтях 1, 3 Конституції України, належать до тих засадничих принципів, на яких засновано державу Україна.

Правовідносини, пов'язані з призначенням державної пенсії особам, віднесеним до категорії 1 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, є предметом регулювання статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами [Закон № 796], у ній встановлено мінімальні розміри пенсії з інвалідності, що настала внаслідок каліцтва або захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи; у приписах статті 54 Закону № 796 у редакції Закону України „Про внесення змін до статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“» від 17 червня 1993 року № 3285-XII, чинній на час призначення пенсії Атаманчуку В.І., і в редакції, чинній на час розгляду цієї справи, не встановлено обмеження максимального розміру пенсії осіб, на яких поширено дію цієї статті Закону № 796.

Зберігши вимогу підвищення для осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, розмірів усіх доплат, пенсій і компенсацій відповідно до зміни індексу вартості життя і зростання мінімальної заробітної плати, законодавець приписами статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI зі змінами [Закон № 3668], першого речення частини третьої статті 67 Закону № 796 обмежив максимальний розмір державної пенсії цих

осіб (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, установлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають

особливі заслуги перед Батьківщиною) десятима прожитковими мінімумами, установленими для осіб, які втратили працездатність.

Рішенням визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), припис статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI зі змінами, що поширює свою дію на Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами, припис першого речення частини третьої статті 67 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами

Конституційний Суд України дійшов висновку, що запроваджене обмеження максимального розміру пенсії (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткової пенсії, цільової грошової допомоги, пенсії за особливі заслуги перед Україною, індексації та інших доплат до пенсії, установлених законодавством, крім доплати до надбавок окремим категоріям осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, призвело до порушення сутності конституційних гарантій щодо забезпечення соціального захисту цих осіб, що є порушенням зобов'язань держави, які випливають зі змісту статей 3, 16, 50 Конституції України в їх взаємозв'язку.

Наведене свідчить про те, що приписи статті 2 Закону № 3668, першого речення частини третьої статті 67 Закону № 796, що обмежують максимальний розмір пенсії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, не відповідають статтям 1, 3, 16, частині третій статті 22, частині першій статті 50 Конституції України.

Виходячи з пункту 1 частини першої статті 14, частини першої статті 54 Закону № 796, Конституційний Суд України зазначив, що держава гарантувала пенсію учасникам ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілим від Чорнобильської катастрофи, хворим внаслідок Чорнобильської катастрофи на про-

менеу хворобу, віднесеним до категорії 1 осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, через погіршення стану здоров'я цих осіб, зокрема інвалідність, спричинену участю в роботах, пов'язаних із ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Оскільки до осіб з інвалідністю належать особи зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть заважати їх повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими (абзац другий статті 1 Конвенції про права осіб з інвалідністю 2006 року), потерпілі від Чорнобильської катастрофи, яких віднесено до категорії 1, протягом усього або частини свого життя залежать від соціального забезпечення, яке їм гарантувала держава.

Зважаючи на те, що пенсію Атаманчуку В.І. призначено відповідно до частини першої статті 54 Закону № 796 у редакції, яка не допускала будь-якого обмеження максимального розміру пенсії, а приписом першого речення частини третьої статті 67 Закону № 796 у редакції, чинній на час призначення пенсії, було гарантовано щорічне підвищення пенсії без обмеження її максимального розміру, суб'єкт права на конституційну скаргу мав усі підстави розраховувати на стабільність законодавства. Якраз відтоді в нього виникли правомірні сподівання, що право на встановлений йому рівень соціального захисту є гарантованим. Унаслідок подальших дій законодавця цю гарантію скасовано:

Атаманчука В.І. позбавлено права на отримання пенсії без обмеження її максимального розміру, що становило втручання у право власності та спричинило виникнення у суб'єкта права на конституційну скаргу відчуття краху правомірних сподівань.

Наведене дає підстави вважати, що приписи статті 2 Закону № 3668 у частині вимог щодо обмеження максимального розміру пенсії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що на них поширюється дія Закону № 796, першого речення частини третьої статті 67 Закону № 796 суперечать вимогам частин першої, другої статті 8, частини першої статті 41 Конституції України.

Справа за конституційною скаргою Євграфової Єлизавети Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 7 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (про єдиний статус суддів в Україні).

Суддя-доповідач – Віктор Городовенко.

Конституційний Суд України, ураховуючи приписи частини першої статті 55, пункту 14 частини першої статті 92, частини першої статті 124, частини першої статті 127 Конституції України, наголосив, що приписами її статті 126 для запобігання будь-якому впливу на суддів усім їм гарантовано ідентичний рівень конституційної захищеності та однакові гарантії їх незалежності й недоторканності, засадничі підходи до забезпечення таких гарантій, і на цьому мають бути засновані закони України, що визначають судоустрій, судочинство та статус суддів.

Приписи Конституції України, що гарантують незалежність та недоторканність суддів, пов'язані з принципом поділу державної влади й зумовлені потребою забезпечувати основи конституційного ладу, права людини, гарантувати самостійність і незалежність судової гілки влади; передусім заборонено вплив на суддів у будь-який спосіб, що, зокрема, є заборонено стосовно всіх суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо.

Законодавець повинен унормувати питання статусу, організації, функціонування, діяльності судів та суддів відповідно до Конституції України й визначених нею принципів, гарантій незалежності та недоторканності суддів, запобігаючи передусім будь-якому впливу на судову владу та кожного окремого суддю як зі свого боку, так і з боку інших органів державної влади, їх посадових осіб й інших осіб.

Всі судді судів системи судоустрою України мають єдиний статус, який притаманний їм як особам, які виконують виняткову конституційну функцію – чинення правосуддя. Єдиний статус суддів означає однаковість юридичного становища суддів в усіх аспектах, передусім однаковість їх гарантій незалежності та недоторканності, прав і обов'язків, вимог, обмежень, заборон та відповідальності. Водночас забезпечення гарантій незалежності та недоторканності суддів має базуватися на принципі єдиного статусу суддів, який не допускає, зокрема, вибіркості у забезпеченні цих

гарантій та зниження їх рівня певній категорії суддів, що не сприяє чиненню правосуддя неупередженими, об'єктивними, безсторонніми та незалежними судами, реалізації конституційного права на судовий захист.

Належне матеріальне та соціальне забезпечення суддів, зокрема й право на винагороду судді, та інші конституційні гарантії їх незалежності та недоторканності поширено на всіх суддів і мають бути забезпечені державою на основі принципу єдиного статусу суддів без будь-якого зниження рівня таких гарантій.

Унормування права на винагороду судді, на думку Конституційного Суду України, має відповідати меті встановлення конституційної гарантії матеріального забезпечення суддів як

елементу їх незалежності та принципу єдиного статусу суддів, а отже, судді однієї системи та одного рівня судів України є рівними в гарантіях матеріального забезпечення, зокрема в частині розміру винагороди судді.

Винагорода судді є складником його статусу.

Конституційний Суд України також наголосив на потребі додержання юридичної визначеності як вимозі верховенства права (правовладдя) у питаннях забезпечення фінансування та належних умов для функціонування судів і діяльності суддів. Установлення розміру винагороди судді законом про судоустрій означає не лише гарантованість її розміру на рівні спеціального закону, а й наявність одного такого закону, який

чітко, системно та послідовно унормовує питання розміру винагороди судді відповідно до єдиного статусу суддів та гарантій незалежності й недоторканності суддів.

Правомірною метою Закону № 1402, що спрямований на здійснення конституційної реформи 2016 року та утвердження правовладдя, на забезпечення конституційного права на судовий захист, не може бути ніщо інше, ніж належне забезпечення гарантій незалежності та недоторканності суддів на основі принципу єдиного статусу суддів, а також незалежності судової влади в цілому.

Конституційний Суд України вважає, що оспорюваним приписом Закону № 1402 законодавець фактично

Рішенням визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), окремий припис пункту 7 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII зі змінами в тім, що він установлює для суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України до припинення діяльності цих судів гарантії, визначені Законом України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453-VI зі змінами, зокрема винагороду судді

визначив певну категорію суддів, а саме суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України, для яких до припинення діяльності цих судів усупереч конституційній гарантії матеріального забезпечення суддів як елементу їх незалежності та принципу єдиного статусу суддів вибірково встановив інший (менший) розмір винагороди судді, визначений Законом № 2453, порівняно з суддями, яким винагороду судді визначено Законом № 1402. Тому оспорюваний припис Закону № 1402 звужує гарантії незалежності вказаної категорії суддів, що є впливом на цих суддів, а отже, створює загрозу як для їх незалежності, так і судової влади в цілому та суперечить приписам частин першої, другої статті 8, частини другої статті 19, частин першої, другої статті 126 Конституції України.

Питання обрахування винагороди судді унормовано Законом № 2453 та Законом № 1402, однак за приписами статті 8, частини першої статті 126, частини другої статті 130 Конституції України законодавець, установлюючи розмір винагороди судді законом про судоустрій, повинен забезпечити наявність одного спеціального закону, який чітко, системно та послідовно унормує питання розміру винагороди судді відповідно до єдиного статусу суддів та гарантій незалежності й недоторканності суддів. Тим самим на конституційному рівні створено підстави для впевненості суддів у тому, що розмір їхньої винагороди судді має бути визначений одним для всіх суддів системи судоустрою України законом про судоустрій та бути однаковим для них усіх виходячи з їхнього єдиного статусу.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що окремий припис пункту 7 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону № 1402, яким установлено для суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України до припинення діяльності цих судів гарантії, визначені Законом № 2453, зокрема винагороду судді, не відповідає вимозі юридичної визначеності щодо унормування розміру винагороди судді законом про судоустрій, а отже, суперечить частині першій статті 8, частині другій статті 130 Конституції України.

До Рішення додано окрему думку (частково збіжну) судді Василя Лемака, в якій наведено власні міркування щодо мотивування Рішення, зокрема щодо доктрини „єдиного статусу“ суддів; судової реформи; суті роботи судді та його винагороди; висновків про поділ влади, безперервність судочинства та винагороду судді.

Справа за конституційними скаргами Водолагіна Сергія Миколайовича, Некрилова Володимира Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» від 29 червня 2021 року № 1584-IX, частини третьої статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII.

Судді-доповідачі – Олександр Петришин, Петро Філюк.

Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що приписи закону, якими до іншого закону внесено зміни, після набрання ними чинності стають невід'ємною частиною закону, до якого внесено зміни. Отже, предметом конституційного контролю в цій справі є частина третя статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами [Закон № 796].

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України наголосив, що за статтею 16 Конституції України забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що для громадян України, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на конституційному рівні встановлено особливі гарантії їх соціального захисту та відшкодування завданої шкоди їхньому життю та здоров'ю. Конституційно-правовий статус зазначеної категорії громадян обумовлено специфічним характером наслідків Чорнобильської катастрофи, подолання яких вимагає неухильного виконання державою свого обов'язку з відшкодування шкоди за завдані фізичні, моральні та матеріальні втрати особам, яким призначено пенсію за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Пенсія за інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чорнобильської катастрофи, призначається особам виходячи з імперативних вимог Конституції України як особлива форма відшкодування завданої їм шкоди та є такою, що не може бути скасованою чи зменшеною, поставленою в залежність від наявних фінансових ресурсів чи будь-яких інших обставин. Скасування, обмеження або зменшення пенсії для осіб з інвалідністю, що настала внаслідок каліцтва чи захворювання внаслідок Чор-

нобильської катастрофи, призведе до порушення сутнісного змісту конституційних засад, якими людське життя та здоров'я визнано найвищими соціальними цінностями.

Рішенням визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину третю статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами

Частиною третьою статті 54 Закону № 796 вчергове порушено належний рівень соціального захисту та засадничий обов'язок держави щодо відшкодування завданої шкоди особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, що не відповідає частині першій статті 3, частині другій статті 8, статті 16, частині третій статті 22, частині першій статті 46, частині першій статті 50 Конституції України.

Зважаючи на складну фінансово-економічну ситуацію, спричинену умовами воєнного стану, посяганням на територіальну цілісність та державний суверенітет України, ураховуючи першочергову потребу забезпечення національної безпеки України для збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства й уникнення надмірного навантаження на державний бюджет України, Конституційний Суд України відтермінував втрату чинності частиною третьою статті 54 Закону № 796.

Із аналізу конституційних скарг Водолагіна С.М., Некрилова В.В. вбачається, що в остаточних судових рішеннях у їхніх справах абзаци восьмий, дев'ятий, десятий пункту 2 розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» від 29 червня 2021 року № 1584-IX, якими статтю 54 Закону № 796 доповнено частинами четвертою і п'ятою, не були застосовані.

Частина третя статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами, визнана неконституційною, утрачає чинність через три місяці з

*дня припинення чи скасування воєнного стану,
введеного Указом Президента України „Про введення
воєнного стану в Україні“ від 24 лютого 2022 року
№ 64/2022 зі змінами.*

Справа за конституційною скаргою Плескач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України.

Суддя-доповідач – Олег Первомайський.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України виходив передусім із того, що доконечною метою здійснення правосуддя є захист прав та свобод.

З огляду на основні засади судочинства та потребу додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) Конституційний Суд України вважає, що, на відміну від апеляційного перегляду справи і касаційного оскарження судового рішення, перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами є екстраординарним видом перегляду судових рішень.

Правомірною метою визначення в Кримінальному процесуальному кодексі України [Кодекс] інституту перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, є забезпечення в ділянці кримінального права справедливого балансу між остаточністю судового рішення (*res judicata*) як складником принципу юридичної визначеності та справедливостю, що її має бути досягнуто внаслідок здійснення судочинства.

Додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) не має наслідком існування категоричної заборони на перегляд за нововиявленими обставинами судових рішень, ухвалених унаслідок неврахування судом доказів, що мають істотне значення, оскільки завданням кримінального провадження є не лише те, щоби кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, було притягнуто до відповідальності, а також те, щоби жодного невинуватого не було піддано необґрунтованому процесуальному примусу, звинувачено або засуджено.

Отже, інститут перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, як екстраординарний вид перегляду судових рішень не суперечить приписам Конституції України.

Оспорюваний припис статті 459 Кодексу не містить заборони на перегляд за нововиявленими обставинами будь-яких видів судових рішень, що набрали законної сили, зокрема ухвал слідчих суддів.

Досліджуючи на відповідність Конституції України (конституційність) оспорюваний припис статті 459 Кодексу, Конституційний Суд України зважав на те, що згідно з пунктом 18 частини першої статті 3 Кодексу слідчий суддя – це суддя, „до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні”.

Згідно з Кодексом на стадії досудового розслідування на підставі ухвали слідчого судді можуть бути застосовані, зокрема, такі заходи забезпечення кримінального провадження, як накладення грошового стягнення (глава 12), відсторонення від посади (глава 14), арешт майна

(глава 17), та запобіжні заходи, одним з яких є тримання під вартою (глава 18).

Зважаючи на роль слідчого судді у здійсненні судового контролю за реалізацією органами досудового розслідування завдань кримінального провадження та значення ухвали слідчого судді для додержання конституційних прав та свобод людини, Конституційний Суд України вказав, що перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами не суперечить принципу остаточності судового рішення (*res judicata*).

Конституційний Суд України вважає, що додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) стосовно ухвал слідчих суддів у разі надання права на їх перегляд за нововиявленими обставинами можливе лише за наявності істотних та переконливих передумов для такого перегляду й з урахуванням потреби додержання вимог щодо розумних строків досудового розслідування.

Перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами потрібен, коли така ухвала не відповідає вимозі справедливості та безпідставно обмежує конституційні права та свободи людини, а її подальша чинність суперечитиме меті здійснення кримінального судочинства. Перегляд ухвали слідчого судді за

нововиявленими обставинами у таких випадках буде спрямований на усунення судових помилок та забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування.

Якщо особа намагається реалізувати право на перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами для перешкодження своєчасному завершенню досудового розслідування або з іншою метою, що не є узгодженою з сутністю перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами як екстраординарного виду перегляду судових рішень, є підстави для висновку, що право на такий перегляд не має бути забезпечене конституційними гарантіями.

Конституційний Суд України виснував, що оспорюваний припис статті 459 Кодексу не суперечить приписам частини першої статті 8, частин першої, другої статті 55, частини другої статті 129 Конституції України.

Оцінюючи оспорюваний припис статті 459 Кодексу на відповідність Конституції України (конституційність), Конституційний Суд України виходив також із того, що приписами статті 21, частин першої, другої статті 24, пункту 1 частини другої статті 129 Основного Закону України гарантовано рівність прав учасників будь-яких процесуальних відносин.

Конституційний Суд України констатував, що оспорюваний припис статті 459 Кодексу не містить заборони на перегляд за нововиявленими обставинами будь-яких видів судових рішень, що набрали законної сили.

Унаслідок цього оспорюваний припис статті 459 Кодексу не містить ознак дискримінації учасників кримінальних проваджень, оскільки він безпосередньо не встановлює різного вноормування процесуальних

відносин із перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, зокрема ухвали слідчого судді. Тому за оспорюваним приписом статті 459 Кодексу учасники кримінальних проваджень мають однакові процесуальні права на перегляд за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, зокрема ухвали слідчого судді на стадії досудового розслідування та ухвали суду під час судового розгляду чи реалізації інших стадій кримінального провадження.

Отже, оспорюваний припис статті 459 Кодексу сформульовано з додержанням принципу юридичної рівності як однієї із засад кримінального судочинства.

З огляду на наведене Конституційний Суд України дійшов висновку, що оспорюваний припис статті 459 Кодексу не суперечить приписам статті 21, частин першої, другої статті 24, пункту 1 частини другої статті 129 Конституції України.

До Рішення додано окрему думку (збіжну) судді Олега Первомайського, в якій наведено власні висновки та міркування щодо Рішення та низки значущих для цього провадження понять і явищ, зокрема щодо предмета конституційного контролю та його оцінки в Рішенні; принципу остаточності судового рішення та справедливості; ролі слідчого судді на стадії досудового розслідування.

Справа за конституційною скаргою Лопушанського Володимира Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 3, підпункту 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ (справа про обов’язковість судового рішення).

Суддя-доповідач – Галина Юровська.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що предметом конституційного контролю в цій справі є частина друга статті 3, підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674-VI зі змінами [Закон] в частині обов’язку позивача (стягувача у виконавчому провадженні) сплачувати судовий збір за подання до суду апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення.

Конституційний Суд України наголосив на значущості приписів частин першої, другої статті 55 Конституції України щодо права кожного захищати в судовому порядку свої права і свободи, що зазнають порушення або утиску внаслідок рішень, дій або бездіяльності суб’єктів владних повноважень, а також вказав, що приписи третього речення частини другої статті 3, статті 8, частин першої, другої статті 55 Основного Закону України зобов’язують державу запровадити на законодавчому рівні такий юридичний механізм реалізації права особи на судовий захист, який забезпечуватиме процесуальні можливості для реального захисту та поновлення порушених прав і свобод.

Конституційний Суд України вважає, що право на судовий захист, установлене частиною першою статті 55 Конституції України, слід розглядати у зв’язку з основними засадами судочинства, визначеними частиною другою статті 129 Конституції України, та з урахуванням права на справедливий суд (складником якого є обов’язок держави виконати судові рішення), гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Для належного та своєчасного виконання судових рішень у цивільних справах суд повинен здійснювати контроль за їх виконанням, про що детально зазначено в розділі VI „Процесуальні питання, пов’язані з вико-

нанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)“ Цивільного процесуального кодексу України [Кодекс], у якому визначено повноваження суду з контролю за виконанням судових рішень, а також у розділі VII „Судовий контроль за виконанням судових рішень“ Кодексу, що регулює питання оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця.

Судовий контроль, метою якого є забезпечення своєчасного захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина, на стадії виконавчого провадження, окрім розв’язання судом низки процесуальних питань, охоплює також і контроль, під час якого оцінюють законність дій виконавця та ухвалених ним рішень, тобто він спрямований на недопущення зловживань з боку державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Брак визначених на законодавчому рівні належних і дієвих національних юридичних механізмів, які засновані на основних засадах судочинства й здатні забезпечити судовий захист, поновлення порушених прав і свобод кожної особи, може призвести до невиконання державою позитивного обов’язку виконати судові рішення (як невіддільного складника права кожного на судовий

захист) з огляду на ускладнення або унеможливлення такого процесу, обов’язковості судових рішень, які набрали законної сили, чим спричинить порушення права особи на доступ до суду, знівелює дієвість судочинства, що є несумісним із принципом верховенства права, що його встановлено частиною першою статті 8 Конституції України.

Конституційний Суд України вважає, що, оскільки у держави є позитивний обов’язок виконати судові рішення, подання особою, на користь якої ухвалено таке рішення, скарги відповідно до статті 447 Кодексу спрямоване на забезпечення належного виконання судового рішення, а оскарження ухвали суду за наслід-

ками розгляду такої скарги – на уможливлення запобігти негативним наслідкам судової помилки, якщо така мала або могла мати місце. Відповідно, під час урегулювання законодавцем питань, пов'язаних зі сплатою судового збору у вказаній категорії справ, пріоритетним для держави має бути забезпечення конституційної гарантії права кожного на доступ до суду, виконання судового рішення як невіддільного складника цього права.

Законодавець, визначаючи справляння судового збору, має чинити за принципом справедливості, не допускаючи, щоб остаточне, обов'язкове до виконання судове рішення залишалося невиконаним.

Виконання судового рішення є доконечною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист. На стадії здійснення судового контролю за виконавчим провадженням розгляд скарг на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця спрямовано на забезпечення обов'язкового виконання судового рішення, ухваленого на користь особи, задля реального захисту та поновлення її прав, свобод, інтересів, що зазнали порушення, без гарантування яких неможливо забезпечити право кожного на судовий захист. Відповідно, належний рівень організації виконавчого провадження та можливість судового оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця без будь-яких несправедливих обмежень та надмірних перешкод є запорукою реального та своєчасного виконання судового рішення та сприяє підвищенню довіри до судової влади.

Ураховуючи, що згідно з приписами Закону, що їх оспорує Лопушанський В.М., розгляд апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду за наслідками розгляду скарги, поданої відповідно до статті 447 Кодексу, пов'язаний із потребою сплати особою судового збору, Конституційний Суд України констатував, що має місце необґрунтоване втручання в право стягувача на доступ до суду, оскільки особі, яка сплатила судовий збір за подання до суду позовної заяви й отримала доступ до суду та домоглася ухвалення на її користь обов'язкового судового рішення, доводиться додатково (повторно) сплатити судовий збір за здійснення судового контролю за виконанням судового рішення. Наведене свідчить про те, що держава не створила належних юридичних механізмів реалізації права на доступ до суду, а також про брак реального судового контролю на стадії виконання судового рішення, оскільки має місце ускладнення практичної реалізації особою (стягувачем

у виконавчому провадженні) її права на доступ до суду, що є порушенням конституційних засад судочинства та принципів цивільного процесуального права.

З огляду на наведене, ураховуючи те, що особа, оскаржуючи ухвалу суду першої інстанції, намагається насамперед усунути наслідки порушення її прав, спричинені невиконанням судового рішення, Конституційний Суд України зазначив, що законодавець не діяв відповідно до принципів справедливості, розумності, пропорційності, забезпечення балансу між інтересами держави в стягненні судового збору та інтересами особи щодо доступу до суду та виконання судового рішення, а також не забезпечив доконечної мети чинення правосуддя – захисту прав і свобод.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина друга статті 3, підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону в тім, що вони уможливають справляння судового збору під час подання апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до Кодексу, є такими, що суперечать частині першій статті 8, частинам першій, другій статті 55, статті 129¹ Конституції України.

Задля забезпечення ефективності здійснення цивільного судочинства та надання Верховній Раді України строку для внесення змін до Закону Конституційний Суд України відтермінував втрату чинності цими приписами Закону.

Частина друга статті 3, підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674–VI зі змінами, визнані неконституційними в зазначеному аспекті, утрачають чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Верховній Раді України привести зазначене нормативне регулювання у відповідність до Конституції України та цього Рішення.

До Рішення додано окрему думку судді Василя Лемака, в якій зроблено висновки про те, що суди системи судоустрою України зобов'язані тлумачити та застосовувати оспорювані приписи Закону лише у спосіб, який є узгодженим із Конституцією України, а також те, що із судового тлумачення приписів закону не може випливати обмеження прав і свобод, гарантованих Конституцією України.

Справа за конституційними скаргами Бичкова Сергія Андрійовича, Бая Анатолія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України.

Судді-доповідачі – Віктор Городовенко, Володимир Мойсик.

Конституційне право на свободу та особисту недоторканність є одним із засадничих прав, невіддільним однаково для кожного, особливо цінним для кожної людини і суспільства загалом, яке потребує посилення гарантій захисту для унеможливлення свавільного позбавлення свободи людини. Тому держава зобов'язана запроваджувати юридичне унормування, яке забезпечить людину від свавільного позбавлення свободи та відповідатиме конституційним нормам і принципам.

За частиною другою статті 29 Конституції України застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою тільки на підставах та в порядку, встановлених законом, означає, що таке законодавче унормування має сприяти досягненню мети кримінального провадження й захисту відповідних публічних інтересів, а запобіжний захід у вигляді тримання під вартою має бути застосований, якщо досягти цієї мети та забезпечити такий захист не можна іншим способом, менш обтяжливим для конституційного права на свободу та особисту недоторканність. Зрештою, має бути досягнуто обґрунтованого балансу між забезпеченням ефективного здійснення кримінального провадження та вказаним конституційним правом особи, щодо якої таке провадження відкрито, зважаючи на тяжкість злочину, в якому обґрунтовано підозрюють таку особу, наявності ризиків у зв'язку з неналежною процесуальною поведінкою такої особи для виконання завдань кримінального провадження й захисту відповідних публічних інтересів. Такого балансу неможливо досягти, якщо в кримінальному провадженні буде наявний лише один винятковий запобіжний захід – тримання під вартою. Зазначене унормування не може також обмежувати повноваження слідчого судді, суду застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на підставі вмотивованого рішення, ухваленого в порядку справедливої судової процедури, тобто законодавець має забезпечити слідчому судді, суду й наявність дискреції у кримінальному провадженні обрати інший, більш м'який, запобіжний захід, ніж указаний. Водночас застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою лише за вмотивованим рішенням суду згідно з частиною другою статті 29 Конституції України пов'язане зі змістом конституційного права на судовий захист, яке „передбачає не тільки можливість звернення особи до суду, а й, зокрема, право на обґрунтоване судове рішення”, та конституційними вимогами до судді чинити правосуддя, керуючись принципом правовладдя й основними засадами судочинства, як це встановлено приписами частини другої статті 129 Конституції України.

За частиною другою статті 29 Конституції України в зв'язі з приписами статей 3, 8, частини першої статті 55, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України унормування законом підстав та порядку застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має відповідати передусім принципам правовладдя, домірності, презумпції

невинуватості, забезпечувати особі належний судовий захист від свавілля, а застосування цього запобіжного заходу має бути засноване не лише на тяжкості злочину, в якому підозрюють або обвинувачують особу, а й на наявності обґрунтованої підозри у вчиненні злочину особою, ризиків у зв'язку з неналежною процесуальною поведінкою такої особи для здійснення кримінального провадження та захисту відповідних публічних інтересів, що гарантуватиме тримання під вартою лише на підставі вмотивованого рішення суду. Отже, законодавець для досягнення мети кримінального провадження та захисту відповідних публічних інтересів не може визначати запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою як безальтернативного і має забезпечити наявність у кримінальному провадженні принаймні одного запобіжного заходу, який є більш м'яким і який можна обрати як менш обтяжливий для конституційного права на свободу та особисту недоторканність особи.

**Рішенням визнано такою,
що відповідає Конституції України
(є конституційною), частину шосту
статті 176 Кримінального
процесуального кодексу України**

Принцип правовладдя, що є засадничим принципом демократичного суспільства, зумовлює обов'язковість судового контролю над утручанням у право кожної людини на свободу; конституційне право людини на судовий захист є надважливою гарантією серед

усіх прав і свобод людини і громадянина, судовий захист вважають найбільш дієвою гарантією відновлення цих прав і свобод у разі їх порушення.

В умовах воєнного стану роль суду є визначальною в системі інституційного забезпечення правовладдя, а судовий захист прав і свобод людини від свавілля – надважливим, у таких умовах не дозволено свавільне тримання особи під вартою без умотивованого судового рішення.

Конституційний Суд України акцентував, що згідно з приписами частини першої статті 17 Конституції України в умовах воєнного стану захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної, інформаційної безпеки є не лише найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу, а й невіддільною умовою збереження української державності як такої. Лише в законах України визначають, зокрема, діяння, які є злочинами, та відповідальність за них (пункт 22 частини першої статті 92 Конституції України).

За приписами частини першої статті 17, пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України у зв'язі держава має позитивний обов'язок створювати належні національні юридичні механізми притягнення особи до кримінальної відповідальності, зокрема забезпечувати ефективне функціонування кримінальної юстиції, щоб в умовах воєнного стану гарантувати посилений захист суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності, обороноздатності, державної, економічної й інформаційної безпеки України та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини, що посягають на зазначені надважливі конституційні публічні інтереси.

Конституційний Суд України вбачає правомірною мету, з якою законодавець доповнив частиною шостою статтю 176 Кримінального процесуального кодексу України [Кодекс], маючи намір посилити захист суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності, обороноздатності, державної, економічної й інформаційної безпеки України за рахунок установлення вказаною нормою Кодексу тимчасово (на період дії воєнного стану) особливого порядку застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до осіб, яких підозрюють або обвинувачують у вчиненні злочинів, які за тяжкістю й характером є наднебезпечними в умовах воєнного стану.

Конституційний Суд України звернув увагу, що під час обмеження права на свободу та особисту недоторканність потрібними є не будь-які менш обтяжливі для прав і свобод заходи, а лише ті, які здатні досягти правомірної мети на якісному рівні.

Конституційний Суд України також наголосив, що шкода для прав і свобод особи від застосування за частиною шостою статті 176 Кодексу запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не повинна бути надмірною, що є потрібною умовою збереження обґрунтованого балансу між вимогами публічних інтересів і захистом права на свободу та особисту недоторканність особи.

Конституційний Суд України наголосив, що, визначивши такі критерії для застосування слідчим суддею, судом до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, законодавець дотримав міжнародних стандартів щодо застосування тримання під вартою, збалансував потребу між забезпеченням ефективного здійснення кримінального провадження та правом особи на свободу та особисту недоторканність, щодо якої його відкрито, й установив тримання такої особи під вартою лише на підставі вмотивованого судового рішення. Законодавець відтворив ці ж критерії для застосування слідчим суддею, судом до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, визначивши в частині шостій статті 176 Кодексу, що цей запобіжний захід під час воєнного стану застосовують не лише залежно від тяжкості злочину, а й за наявності ризиків, що їх визначено статтею 177 Кодексу. Водночас без наявності таких ризиків цей запобіжний захід за частиною шостою статті 176 Кодексу не мають застосовувати. Згідно з частиною другою статті 177 Кодексу, зокрема, слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, що їх встановлено Кодексом.

Аналізуючи частину першу статті 183 Кодексу, Конституційний Суд України звернув увагу, що законодавець визначив застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за частиною шостою статті 176 Кодексу без доведення прокурором, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, визначеним статтею 177 Кодексу. Однак це не позбавляє можливості слідчого суддю, суд застосувати інший, більш м'який, запобіжний захід, визначений Кодексом.

Виходячи зі змісту приписів статей 3, 8, частин першої, другої статті 29, частини першої статті 55, частини першої статті 62, частини першої статті 64 Конституції України Конституційний Суд України вважає, що відповідно до вказаних приписів Кодексу під час застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за частиною шостою статті 176 Кодексу є можливість, за певних підстав та обставин, визначених статтями 177, 178 Кодексу, застосувати заставу як більш м'який запобіжний захід. Отже, за частиною шостою статті 176 Кодексу запобіжний захід у вигляді тримання під вартою не визначено як безальтернативний винятковий запобіжний захід.

Конституційний Суд України вважає, що особливий порядок застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою за частиною шостою статті 176 Кодексу забезпечує слідчому судді, суду можливість застосувати такий запобіжний захід лише на підставі вмотивованого судового рішення, як того вимагають стаття 8, частина друга статті 29 Конституції України.

Конституційний Суд України виснував, що частина шоста статті 176 Кодексу не суперечить статтям 3, 8, частинам першої, другої статті 29, частині першій статті 55, частині першій статті 62, частині першій статті 64 Конституції України, оскільки ця норма Кодексу забезпечує посилені гарантії захисту конституційного права на свободу та особисту недоторканність особи від свавільного втручання, що їх визначено частиною другою статті 29 Конституції України.

Справа за конституційними скаргами Оніщенка Руслана Іллєча, Гаврилюка Дмитра Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (справа про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою).

Судді-доповідачі – Віктор Городовенко, Василь Лемак.

Конституційний Суд України зазначив, що свобода є основоположною конституційною цінністю в Україні, яка дає змогу особі робити вільний вибір із-поміж більшості життєвих питань без втручання держави.

З урахуванням того, що Конституція України, як і конституції інших демократичних держав, та універсальні міжнародні документи у сфері прав людини надають свободі чільну позицію з-поміж конституційних цінностей, Конституційний Суд України розрізняє загальну свободу дій, яка поряд із людською гідністю міститься в каталозі конституційних прав людини, є їх сутнісним змістом, і право на свободу та особисту недоторканність (стаття 29 Основного Закону України) як свободу людини від свавільного ув'язнення.

Українська конституційна доктрина розуміння права на свободу та особисту недоторканність (стаття 29 Конституції України) є узгодженою із зобов'язаннями, які Україна взяла на себе за міжнародними договорами з прав людини (*pacta sunt servanda*), зокрема Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року [Пакт], Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [Конвенція].

Згідно з приписами статті 29 Основного Закону України гарантії права на свободу та особисту недоторканність *expressis verbis* полягають насамперед у судовому контролі (і за його наслідками – умотивованому рішенні суду), який конституційно уможливлює тримання особи під вартою, а також у тому, що тримання під вартою може бути застосоване лише на підставах і в порядку, установлених законом.

Під час законодавчого врегулювання питання продовження строку тримання під вартою особи у разі закінчення строку дії ухвали суду про тримання під вартою парламент має конституційний обов'язок запровадити таку нормативну конструкцію, яка до моменту усунення неможливості розгляду судом цього питання містила б гарантії запобігання заподіянням шкоди завданням кримінального провадження.

Законодавче регулювання цього питання потребує конкретизації поняття „неможливості судового розгляду” безпосередньо в контексті обставин, що виникли через широкомасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України, а також запровадження вимоги щодо розв'язання питання про продовження строку тримання особи під вартою невідкладно з моменту усунення обставин, які унеможливлювали судовий розгляд, але в будь-якому випадку протягом строку, що не перевищує сімдесяти двох годин, установлених частиною третьою статті 29 Конституції України, після закінчення строку тримання під вартою, визначеного вмотивованим рішенням суду.

Конституційна роль судів системи судострою України, гарантована приписами статті 29 Конституції України, зумовлена тим, що жоден інший орган державної влади не наділений відповідними повноваженнями щодо перевірки обґрунтованості втручання у право на свободу та особисту недоторканність і не володіє відповідними гарантіями неупередженості та незалежності, визначеними статтями 124, 125, 126 Основного Закону України.

З'ясуванням судом конкретних обставин щодо тримання особи під вартою як запобіжного заходу у кожній справі є особливо важливим під час продовження строків тримання особи під вартою з огляду на те, що з плином часу обґрунтованість тримання особи під вартою як запобіжного заходу може вимагати вагомих і, ймовірно, нових аргументів.

Законодавець у частині шостій статті 615 Кримінального процесуального кодексу України [Кодекс] не врахував того, що рішення про продовження строку тримання особи під вартою не тільки має ухвалювати лише суд, а й потребує підвищеного рівня обґрунтування, оскільки йдеться про

найбільш серйозне втручання у право на особисту свободу.

Право бути заслуханим (почутим) як складова права на судовий захист підлягає реалізації до моменту життя державою, її органами чи посадовими особами будь-яких заходів, які можуть негативно вплинути на особу, її права і свободи. Це право впливає з основоположних засад судочинства, що, зокрема, *expressis verbis* викладені у приписах частини другої статті 129 Конституції України (рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, забезпечення обвинуваченому права на захист), і реалізація цього права не залежить від його встановлення та/чи детальної регламентації у спеціальному законодавстві. Тільки за умови дотримання права особи бути заслуханою у суді суд може виконати свій конституційний обов'язок – незалежно і неупереджено, ураховуючи точку зору заінтересованої особи, розглянути всі конкретні аспекти у справі та на підставі цього видати обґрунтоване (умотивоване) рішення суду. До того ж установлені оспорюваними приписами Кодексу перешкоди в доступі до суду та порушення права бути заслуханою у суді для особи в такому важливому питанні, як продовження строків тримання її під вартою, означає неможливість реалізації нею права на захист, гарантованого частиною другою статті 63 Конституції України.

Конституційний Суд України виснував, що конституційний принцип презумпції невинуватості є

застосовним у різних аспектах до всіх етапів кримінального провадження, зокрема й на етапі обрання та/чи продовження для особи запобіжного заходу. Отже, утілення принципу *in dubio pro reo* (у разі сумнівів – на користь обвинуваченого) як складника презумпції невинуватості об'єктивно встановлює потребу під час продовження строку запобіжного заходу у вигляді тримання особи під вартою в умотивованому рішенні суду, яке ухвалюють за результатами судового розгляду за участю обвинуваченої особи.

Україна після початку широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації, скориставшись своїм правом на дерогацію, неодноразово інформувала органи Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи про відступ від окремих зобов'язань, що їх визначено Пактом та Конвенцією.

Відступ від деяких міжнародних зобов'язань України у сфері прав людини та зумовлена цим здатність держави вдатися до обмежень певних прав і свобод людини не означають запровадження законодавчих та інших засобів, які не були б узгоджені з Конституцією України.

Із наведеного випливає, що і в умовах воєнного стану верховенство Конституції України та її принципів, зокрема верховенства права, поділу влади, поваги до прав і свобод людини, є основами демократичного конституційного ладу України. Саме Конституція України у мирний час та в умовах воєнного стану встановлює механізм запровадження засобів обмеження прав і свобод людини.

Конституційний Суд України зазначив, що в контексті предмета цієї справи відповідно до другого речення частини другої статті 64 Конституції України людські права і свободи, гарантовані Конституцією України у приписах статті 29 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 55 (право на судовий захист), статті 62 (презумпція невинуватості), статті 63 (право на захист), не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Це означає, що хоча обмеження зазначених людських прав не може бути зумовлене потребами, пов'язаними з воєнним станом, однак державне втручання у їх захисну сферу є можливим за умови виправданості (домірності) обраних законодавцем засобів, які зберігають повагу до сутності людських прав та не суперечать приписам Конституції України, які *expressis verbis* гарантують їх обсяг.

З огляду на те, що законодавець оспорюваними приписами Кодексу допустив утручання в сутність людських прав, гарантованих статтями 29, 55 Конституції України, та порушив відповідні приписи Основного Закону України, якими гарантовано обсяг їх здійснення (*expressis verbis*), Конституційний Суд України констатував, що немає потреби досліджувати приписи частини шостої статті 615 Кодексу з огляду на їх домірність.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що людські права і свободи, гарантовані Конституцією України у приписах статті 29 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 55 (право на судовий захист), статті 62 (презумпція невинуватості), статті 63 (право на захист), не зазначені в актах права, якими введено воєнний стан в Україні, а отже, утручання у ці права і свободи не обумовлено цілями вирішення завдань, які були підґрунтям для введення воєнного стану в Україні.

Конституцією України (частина друга статті 64) та актами, якими введено воєнний стан на всій території України і, відповідно, механізм обмеження конституційних прав і свобод в умовах воєнного стану, не визначено можливості обмеження прав і свобод, що їх гарантовано у статті 29 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 55 (право на судовий захист), статті 62 (презумпція невинуватості), статті 63 (право на захист).

Конституційний Суд України вважає, що частина шоста статті 615 Кодексу суперечить частинам першій, другій статті 29, частинам першій, другій статті 55, частинам першій, другій, третій статті 62, частині другій статті 63 Конституції України.

Конституційний Суд України також визнав за доцільне відтермінувати втрату чинності частиною шостою статті 615 Кодексу. Верховна Рада України має привести нормативне регулювання, установлене частиною шостою статті 615 Кодексу, що визнана неконституційною, у відповідність до Конституції України та цього Рішення.

До Рішення додано окрему думку (збіжну) судді Василя Лемака, в якій йдеться про систему аргументів на підтвердження конституційних гарантій судового контролю під час обрання (продовження) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, які могли б доповнити мотивувальну частину Рішення, зокрема в аспектах поваги до людської гідності, принципу поділу влади та дотримання вимоги юридичної визначеності; також наголошено на необхідності вмотивованого судового рішення щодо обрання запобіжного заходу та судового контролю *ex officio* за людськими правами особи, яку тримають під вартою; окрему думку судді Віктора Городовенка, в якій наведено міркування щодо недоліків мотивування Рішення, зокрема, висловлено застереження щодо коректності наданого в ньому тлумачення частини третьої статті 29 Конституції України та незгоди з відтермінуванням втрати чинності визнаним неконституційним приписом Кодексу; окрему думку (частково збіжну) судді Олега Первомайського щодо Рішення, передусім щодо його мотивувальної частини, яка має певні вади аргументації, та низки значущих для цього провадження понять і явищ.

Справа за конституційними скаргами Тимошенкової Оксани Василівни, Тимошенко Володимира Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113–ІХ (щодо звільнення в період тимчасової непрацездатності).

Судді-доповідачі – Віктор Кичун, Олександр Петришин.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що міжнародні стандарти захисту трудових прав працівників містять застереження щодо використання тимчасової непрацездатності як підстави для звільнення.

За частиною третьою статті 16 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII [Закон № 1697] прокурора призначають на посаду безстроково та можуть звільнити з посади, його повноваження на посаді можуть бути припинені лише з підстав та в порядку, визначених законом. Питання звільнення прокурора з посади, припинення та зупинення його повноважень на посаді врегульовано розділом VII „Звільнення прокурора з посади, припинення, зупинення його повноважень на посаді“ Закону № 1697.

Ухваленням Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113–ІХ [Закон № 113] було розпочато кадрове перезавантаження органів прокуратури у спосіб атестації чинних прокурорів та надання можливості тим, хто бажає, на конкурсних засадах обійняти посаду прокурора в будь-якому органі прокуратури.

Водночас у пункті 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону № 113 визначено додаткові підстави для звільнення прокурорів і в такий спосіб запроваджено нормативне регулювання порядку звільнення, відмінне від установленого розділом VII „Звільнення прокурора з посади, припинення, зупинення його повноважень на посаді“ Закону № 1697 (*lex specialis*).

Унаслідок цього виникла ситуація, за якої на прокурорів, яких звільняли з посад на підставі пункту 9 частини першої статті 51 Закону № 1697, поширювалися гарантії щодо заборони звільнення в період тимчасової непрацездатності, а інших прокурорів звільняли під час перебування на лікарняному через тимчасову непрацездатність на підставі пункту 9

Рішенням визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), окреме положення абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113–ІХ, згідно з яким перебування прокурора на лікарняному через тимчасову непрацездатність не є перешкодою для його звільнення з посади прокурора відповідно до цього пункту

частини першої статті 51 Закону № 1697 у разі настання однієї з обставин, визначених у пункті 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону № 113. Таке нормативне регулювання не узгоджується із законодавчими положеннями щодо єдиного правового статусу прокурорів та допускає неоднакове застосування спеціальних гарантій щодо звільнення прокурорів у період їх тимчасової непрацездатності.

Конституційний Суд України зауважив, що звільнення прокурора з посади можливе лише за наявності правомірних підстав, визначених

законом, що регулює його статус. У разі звільнення з посади на прокурора поширюються лише ті загальні гарантії трудового законодавства (*lex generalis*), що не охоплені нормами спеціального закону (*lex specialis*). Оскільки спеціальний закон не встановлює жодних винятків щодо звільнення прокурорів із посад у період їх тимчасової непрацездатності, то в разі звільнення таких осіб слід дотримуватись імперативної заборони на звільнення в період тимчасової непрацездатності, яка є складовою конституційного права кожного на працю та збереження робочого місця в особливий період (перебування на лікарняному).

Отже, Законом № 113 звужено обсяг прав та спеціальних гарантій для прокурорів щодо збереження робо-

чого місця на період їх тимчасової непрацездатності, що не відповідає частинам другій, третій статті 22 Конституції України.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що єдиний правовий статус прокурорів означає, що їх звільнення з посад не має супроводжуватися невідповідними відмінностями у застосуванні гарантії збереження робочого місця на період тимчасової непрацездатності як складової права на працю.

Конституційний Суд України також зазначив, що зміст права на працю слід розуміти як можливість кожної особи вільно обирати сферу діяльності, професію, спеціальність, завдяки яким вона буде забезпечувати достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї. Реалізація права на працю відбувається у спосіб укладення трудового договору будь-якого виду або самозайнятості особи (*self-employment*). Працюючи, особа має право на належні, безпечні та здорові умови праці, гідну заробітну плату, дні відпочинку, відпустку тощо. Право на працю пов'язане не лише з періодом безпосереднього виконання особою трудової функції, а охоплює й періоди прийняття її на роботу та припинення виконання нею трудових обов'язків.

Конституційний Суд України вважає, що на законодавчому рівні допущено неоднакове правове регулювання порядку звільнення прокурорів із посад у період їх тимчасової непрацездатності, що не відповідає вимозі юридичної визначеності як складовий принципу верховенства права, а тому суперечить частині першій статті 8 Конституції України.

Під час розгляду цієї справи Конституційний Суд України також установив, що оскільки заявників звільнено в період їх тимчасової непрацездатності, то абзац шостий пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону № 113 у частині, згідно з якою перебування прокурора у відпустці чи у відрядженні до Національної академії прокуратури України для участі в її роботі на постійній основі не є перешкодою для його звільнення з посади прокурора відповідно до цього пункту, слід вважати таким, що не був застосований в остаточних судових рішеннях у їхніх справах в розумінні частини першої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“. З огляду на це Конституційний Суд України дійшов висновку про те, що конституційне провадження у справі в цій частині підлягає закриттю на підставі пункту 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неприйнятність конституційної скарги.

До Рішення додано окрему думку судді Петра Філюка, в якій наведено власні міркування щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону № 113, конституційне провадження стосовно яких було закрито.

№ 10-р(II)/2024

РІШЕННЯ від 13 листопада 2024 року

Справа за конституційною скаргою Первинної профспілкової організації Всеукраїнської профспілки працівників науки, виробництва та фінансів ПАТ „АрселорМіттал Кривий Ріг“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 7 Закону України „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)“ (щодо права на судовий захист під час розв’язання колективного трудового спору).

Суддя-доповідач – Олег Первомайський.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України наголосив, що послідовно стоїть на тому, що „забезпечення права на судовий захист є однією з гарантій реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту, зокрема в спосіб відновлення в разі їх порушення. Тому є потреба в законодавчому вноормуванні, яке повною мірою забезпечувало б дієву та ефективну реалізацію права на судовий захист“.

Приписи Закону України „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)“ від 3 березня 1998 року № 137/98-ВР [Закон] вноормовують порядок розв’язання колективного трудового спору (конфлікту), що має ознаки обов’язкового досудового порядку врегулювання спору, можливість визначення якого законом установлена в частині четвертій статті 124 Конституції України.

Приписи статей 55, 124 Основного Закону України та юридичні позиції Конституційного Суду України, сформульовані раніше, є підґрунтям для висновку про те, що реалізація обов’язкового досудового порядку врегулювання юридичного спору за наявним конституційним порядком не має перешкоджати подальшій реалізації особою гарантованої конституційного права на звернення до суду, оскільки згідно з приписами статті 124 Конституції України делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються (частина друга); юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір (частина третя); законом може бути визначений обов’язковий досудовий порядок урегулювання спору (частина четверта).

На відміну від гарантій, наданих статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

1950 року [Конвенція], зміст якої витлумачив Європейський суд з прав людини та за якою органом, який має юрисдикцію на остаточне розв’язання юридичного спору, не обов’язково має бути один із судів держави – сторони Конвенції, приписи Конституції України гаран-

тують можливість звернення до суду в разі, коли юридичний спір не було розв’язано в досудовому порядку, обов’язковість застосування якого визначено законом.

Конституційний Суд України вкотре зазначив, що механізм реалізації конституційного права на судовий захист має бути практичним та ефективним, а не ілюзорним та теоретичним.

Держава має широкий простір для обдумування того, як можуть бути законодавчо вноормовані відносини із захисту прав та інтересів

професійних спілок та їх членів, зокрема в ділянці розв’язання колективних трудових спорів (конфліктів). Однак визначення окремими приписами статті 7 Закону обов’язкового досудового порядку врегулювання трудового спору (конфлікту) органами, які не є судами – примирною комісією та/або трудовим арбітражем, за сутнісним змістом припису частини четвертої статті 124 Конституції України не є заборонаю звернення до суду в разі, коли трудовий спір (конфлікт), що є юридичним спором, не було розв’язано в досудовому порядку.

За приписами частин першої – четвертої статті 124 Конституції України розгляд та розв’язання колективного трудового спору (конфлікту) у разі, коли трудовий спір (конфлікт) є юридичним спором, примирною комісією та/або трудовим арбітражем є додатковими складниками механізму захисту сторін колективного трудового спору (конфлікту) незалежно від того, чи

може розв'язання такого спору цими органами забезпечити належний рівень інституційних та процедурних гарантій для сторін колективного трудового спору (конфлікту).

Застосувавши в цій справі конституційне конформне тлумачення окремих приписів статті 7 Закону для перевірки їх на відповідність Основному Закону України, Конституційний Суд України констатував, що цими приписами встановлено обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору, і вони не містять заборони на звернення до суду в разі, коли колективний трудовий спір (конфлікт), що є юридичним спором, не було розв'язано в досудовому порядку, тобто примирною комісією та/або трудовим арбітражем.

Конституція України має найвищу юридичну силу, тому будь-який закон має розвивати, конкретизувати й деталізувати конституційні приписи і не повинен їм суперечити.

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України зазначив, що окремі приписи статті 7 Закону не позбавляють первинну організацію професійної спілки (первинну профспілкову організацію) або іншу сторону колективного трудового спору (конфлікту), що є юридичним спором, наданих Конституцією України гарантій реалізації права на судовий захист на підставі

норм відповідного процесуального закону в разі, коли трудовий спір (конфлікт), що є юридичним спором, не було розв'язано в обов'язковому досудовому порядку, згідно із Законом.

Конституційний Суд України виснував, що окремі приписи статті 7 Закону не суперечать частині третій статті 8, частині третій статті 36, частинам першій, шостій статті 55, частинам першій, другій, третій статті 124 Конституції України.

Зважаючи на сутність предмета конституційного контролю в цьому конституційному провадженні, Конституційний Суд України дійшов висновку про відсутність потреби в застосуванні для перевірки на конституційність окремих приписів статті 7 Закону статті 64 Основного Закону України, на яку посилався суб'єкт права на конституційну скаргу, обґрунтовуючи свої вимоги.

Справа за конституційною скаргою Панченка Богдана Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 частини першої статті 51, підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення“ Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (щодо конституційних гарантій незалежності прокурора).

Суддя-доповідач – Олег Первомайський.

Ухвалюючи Рішення, Конституційний Суд України зазначив, що участь України у діяльності Ради Європи покладає на неї як на державу-учасника передусім зобов'язання із визнання загальноєвропейських цінностей – правдивої демократії, верховенства права (правовладдя), та додержання людських прав, що їх покладено в основу сучасного європейського конституційного правопорядку.

Оцінюючи на відповідність Конституції України пункт 9 частини першої статті 51 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами [Закон № 1697], Конституційний Суд України насамперед керувався тим, що з 30 вересня 2016 року [із дня набуття чинності змінами, що були внесені до Конституції України Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)“ від 2 червня 2016 року № 1401-VIII] прокуратура стала складником системи правосуддя, а статус та функції прокурорів обумовлено потребами їх участі в реалізації правосуддя – додержання прав і свобод людини і громадянина як на стадії досудового розслідування, так і в межах судових проваджень у кримінальному та інших видах судочинства.

Прокуратура в Україні є єдиною системою, яку очолює Генеральний прокурор. Забезпечення дієвості прокуратури як єдиної системи та складника системи правосуддя пов'язане зі здійсненням Генеральним прокурором свого повноваження з організації діяльності органів прокуратури України, зокрема у спосіб ліквідації чи реорганізації органів прокуратури та/або зміни кількості посад прокурорів в органах прокуратури. Правомірною метою таких організаційних рішень Генерального прокурора може бути забезпечення ефективного здійснення визначених Конституцією України функцій прокуратурою загалом та окремими прокурорами зокрема.

З огляду на приписи Основного Закону України та юридичні позиції Конституційного Суду України гарантії незалежності прокурора, зокрема від безпідставного звільнення з посади, мають бути чітко та зрозуміло визначені законом.

Дієвість та ефективність кожного з прокурорів як посадової особи у системі прокуратури, яка водночас є складником системи правосуддя та механізму захисту прав людини і громадянина, забезпечено, зокрема, єдиним статусом прокурорів та гарантіями їх незалежності.

Конституційний Суд України констатував, що приписи Основного Закону України не надають прокурору гарантій безстроково обіймати посаду, а тому законом можна встановлювати підстави для звільнення прокурора з посади.

Оцінюючи конституційність пункту 9 частини першої статті 51 Закону № 1697, Конституційний Суд України виходив із того, що приписи Конституції України та Закону № 1697 надають Генеральному прокурору як особі, що очолює прокуратуру, дискреційні повноваження, зокрема щодо організації діяльності органів прокуратури України.

Водночас згідно з вимогами принципу правовладдя для захисту учасників суспільних відносин від свавільних

Рішенням визнано таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), підпункт „в“ підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення“ Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами; визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 9 частини першої статті 51 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами

рішень та дій органів публічної влади приписами права має бути чітко та зрозуміло визначено обсяг будь-якого з дискреційних повноважень, наданого цим органам. За пунктом 9 частини першої статті 51 Закону № 1697 підставою для звільнення прокурора з посади, яку він обіймає в органі прокуратури, є не індивідуальний акт права – відповідне персоналізоване кадрові рішення Генерального прокурора стосовно прокурора Офісу Генерального прокурора (пункт 1 частини другої статті 51 Закону № 1697) або керівника облас-

ної прокуратури щодо прокурора обласної чи окружної прокуратури (пункт 2 частини другої статті 51 Закону № 1697), а організаційне рішення Генерального прокурора щодо ліквідації чи реорганізації органу прокуратури, у якому прокурор обіймає посаду, або скорочення кількості посад прокурорів органу прокуратури.

Реалізація Генеральним прокурором повноваження з ліквідації чи реорганізації органу прокуратури або скорочення кількості посад прокурорів органу прокуратури має не лише такий юридичний наслідок, як ліквідація чи реорганізація органу прокуратури або скорочення кількості посад прокурорів органу прокуратури, а також прихований юридичний наслідок – звільнення прокурора з посади, яку він обіймає у відповідному органі прокуратури.

Пункт 9 частини першої статті 51 Закону № 1697 надає Генеральному прокурору дискреційні повноваження без чіткого визначення їх обсягу.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що пункт 9 частини першої статті 51 Закону № 1697 супе-

речить частині першої статті 8, пункту 14 частини першої статті 92, частині другій статті 131¹ Конституції України.

Оцінюючи на відповідність Конституції України (конституційність) підпункт „в” підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697, Конституційний Суд України виходив передусім із того, що на виконання вимог Конституції України держава має втілювати у своїй діяльності конституційний принцип її відповідальності перед людиною та посутньо пов’язаний із ним принцип добропорядного врядування (*good governance*), та керувався тим, що статус прокурора має гарантувати його незалежність, зокрема й під час звільнення.

Підпункт „в” підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697 не встановлює додаткової підстави для звільнення прокурора з посади, а є одним із приписів, що вноормовує відносини з добору осіб на посади прокурорів до новостворених органів прокуратури.

Конституційний Суд України вважає, що застосування тестування для обіймання посади прокурора в новоствореній прокуратурі на підставі підпункту „в” підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697 охоплено юридичною конструкцією „добір прокурорів”, що уконституйована в частині десятій статті 131 Основного Закону України, за якою „відповідно до закону в системі правосуддя утворюються органи та установи для забезпечення добору <...> прокурорів”.

Застосування „успішного проходження тестування” як одного із засобів добору на посаду прокурора в новоствореній прокуратурі не порушує незалежності прокурора, оскільки успішність проходження подібного тестування у процесі добору прокурорів залежить передусім від професійних знань, навичок та інших особистих якостей кандидата на посаду прокурора, а не від рішень та дій Генерального прокурора та/або іншої посадової особи.

Окрім того, за приписом підпункту „в” підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697 особа, яка вже обіймає посаду прокурора, не зобов’язана брати участь у тестуванні, тобто участь у доборі на посаду прокурора є добровільною.

Конституційний Суд України наголосив на тому, що успішне проходження тестування як умова для зайняття посади прокурора в новоствореному органі прокуратури забезпечує реалізацію принципу добропорядного врядування в організації та діяльності прокуратури, а учасники суспільних відносин мають розумні очікування стосовно того, що за наслідками

добору посади прокурорів обіймуть лише ті особи, які мають відповідні для цієї посади особисті якості, передусім професійні знання, навички, та є доброчесними. Підпункт „в” підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697 не встановлює дискримінаційних привілеїв чи обмежень під час участі в доборі для осіб, які на момент добору обіймають посади прокурорів.

Ураховуючи наведені міркування, Конституційний Суд України дійшов висновку, що підпункт „в” підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697 не суперечить статті 3, частині десятій статті 131, частині другій статті 131¹ Конституції України.

Задля забезпечення ефективності функціонування прокуратури та надання Верховній Раді України строку для внесення змін до Закону № 1697 Конституційний Суд України відтермінував втрату чинності пунктом 9 частини першої статті 51 Закону № 1697.

Пункт 9 частини першої статті 51 Закону України „Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами, визнаний неконституційним, утрачає чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

Закрито конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів „а”, „б” та абзацу п’ятого підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону України „Про прокуратуру” від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами на підставі пункту 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України” – неприйнятність конституційної скарги.

До Рішення додано окрему (розбіжну) думку судді Сергія Різника, в якій суддя звернув особливу увагу на концептуальну проблему тлумачення (з’ясування змісту) об’єкта конституційного контролю в цій справі. Сутність цієї проблеми, на думку судді, полягала насамперед у тому, що Суд у цій справі не дослідив системного зв’язку пункту 9 частини першої статті 51 Закону № 1697 і статті 40 Кодексу законів про працю України, системного зв’язку пункту 9 частини першої статті 51 і статті 60 Закону № 1697, системного зв’язку пункту 9 частини першої статті 51 і підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення” Закону № 1697, наслідком чого стало ухвалення помилкового рішення щодо визнання пункту 9 частини першої статті 51 Закону № 1697 неконституційним.

Справа за конституційною скаргою Бурми Кирила Андрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 51 Цивільного кодексу України (щодо конституційних гарантій прав фізичних осіб-підприємців).

Суддя-доповідач – Василь Лемак.

Конституційний Суд України наголосив, що дотримання конституційних гарантій вільного розвитку підприємництва є значущим не лише для ефективного розвитку ринкової економіки, самозайнятості осіб і наповнення Державного бюджету України, а й для зміцнення таких основоположних цінностей конституційного порядку України, як демократія та правовладдя (верховенство права). Відносини держави і підприємництва мають втілювати європейську ідентичність Українського народу, незворотність європейського та євроатлантичного курсу України (абзац п'ятий преамбули Конституції України).

Набуття юридичного статусу фізичної особи-підприємця є одним із способів реалізації права кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (частина перша статті 42 Основного Закону України).

Основою юридичного статусу фізичної особи є гарантовані Конституцією України людські права і свободи. У випадку реалізації фізичною особою конституційного права на підприємницьку діяльність її юридичний статус додатково набуває правомочностей, які випливають зі статусу підприємця. Водночас юридичний статус підприємця не обмежує фізичну особу щодо обсягу її людських прав і свобод, гарантованих Конституцією України.

Законодавче регулювання статусу юридичної особи спрямоване на ще одну форму реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність. Так, юридичною особою є організація, створена та зареєстрована в установленому законом порядку, яка наділена цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді (стаття 80 Цивільного кодексу України [Кодекс]); юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині (частина перша статті 91 Кодексу).

Фізична особа наділена всією повнотою прав і свобод, гарантованих Конституцією України, а юридична особа – тільки тими правами й свободами, які є сумісними з її природою. Здійснюючи право на підприємницьку діяльність, не заборонену законом, фізичні особи можуть провадити таку діяльність як без створення

юридичної особи (реєстрація фізичної особи-підприємця), так і у спосіб створення юридичної особи.

Законодавець може на власний розсуд диференціювати статус (права й обов'язки) фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, які провадять підприємницьку діяльність, або ж законодавчо урівняти

їх права і обов'язки в цьому аспекті. Однак різні підходи законодавця щодо регулювання юридичного статусу зазначених груп суб'єктів підприємницької діяльності в будь-якому випадку мають бути узгоджені з конституційними гарантіями захисту людських прав і свобод.

**Рішенням визнано такими,
що відповідають Конституції
України (є конституційними),
приписи статті 51
Цивільного кодексу України**

Конституційний Суд України наголосив, що фізичні особи-підприємці внаслідок законодавчого регулювання у сфері підприємництва не можуть бути позбавлені гарантій захисту, визначених Конституцією України.

Принцип рівності не є абсолютним, і законодавець може застосувати диференційований підхід до регулювання прав і обов'язків, якщо такий підхід є об'єктивно виправданим з огляду на мету такого регулювання (наприклад, вагомі суспільні інтереси), пропорційним меті та узгодженим із вимогами частини другої статті 24 Конституції України. Проте однаковий підхід (рівне ставлення) у регулюванні статусу суб'єктів, які перебувають у різному становищі, також може бути не виправданим.

Не визнається дискримінацією ситуація, за якої різниця у регулюванні прав і обов'язків двох чи кількох груп суб'єктів є виправданою, якщо вона відображає справедливий баланс між конституційними цінностями.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що різне законодавче регулювання діяльності зазначених категорій суб'єктів під час здійснення ними підприємницької діяльності, зокрема й можлива різниця в їх статусі, яка впливає зі змісту статті 51 Кодексу, не є порушенням принципів рівності конституційних прав і свобод та рівності перед законом, установлених статтею 21, частинами першою, другою статті 24 Конституції України.

Принцип незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів (*lex ad praeterian non valet*) є зна-

ФОП

чущим аспектом юридичної визначеності як складника принципу верховенства права (правовладдя), передбаченого частиною першою статті 8 Конституції України.

Водночас приписи частини першої статті 58 Конституції України містять виняток з принципу незворотності дії закону в часі – вимогу зворотної дії в часі (*lex retro agit in mitius*), якщо нормативно-правовий акт скасовує або пом'якшує відповідальність особи, його застосовують до правовідносин, які виникли до набрання ним чинності.

Конституційний Суд України також дійшов висновку, що приписами статті 51 Кодексу, у яких закріплено, що „до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин“, установлено загальний підхід до застосування законодавства України, яке має враховувати змістовні вимоги Конституції України, інших актів законодавства України.

Такого ж підходу дотримано і в Кодексі, який визначає, що основу цивільного законодавства України становить Конституція України (частина перша статті 4).

З огляду на предмет конституційного контролю у цій справі Конституційний Суд України акцентував, що припис статті 51 Кодексу „нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб“ втілює розуміння Конституції України як первинного джерела і для нормативного регулювання, і для застосування права в усіх сферах суспільних відносин, зокрема в сфері підприємницької діяльності.

Проте навіть поширення законодавцем на фізичних осіб-підприємців тих приписів права, якими врегульовано підприємницьку діяльність юридичних осіб, у жодному разі не спричиняє обмеження для фізичних осіб-підприємців людських прав і свобод, гарантованих Конституцією України.

На підставі наведеного Конституційний Суд України дійшов висновку, що не лише нормативне регулювання, а й тлумачення та застосування приписів статті 51 Кодексу мають бути сутнісно узгоджені з принципами та нормами Конституції України (конституційно-конформний спосіб) задля того, щоб рівень конституційних гарантій прав і свобод людини в умовах реалізації нею права на підприємницьку діяльність, не заборо-

нену законом (частина перша статті 42 Конституції України), не було знижено.

Конституційний Суд України вважає, що приписи статті 51 Кодексу відповідають статті 21, частинам першій, другій статті 24, частині першій статті 42, частині першій статті 58 Конституції України.

До Рішення додано окрему (частково розбіжну) думку судді Олега Первомайського, в якій наведено власні позиції щодо предмета конституційного контролю, приписів частини першої статті 58 Конституції України, а також загальні висновки та міркування.

Справа за конституційним поданням Верховного Суду про відповідність Конституції України (конституційність) частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України.

Суддя-доповідач – Галина Юровська.

Конституційний Суд України зауважив, що право на шлюб і створення сім'ї є одним з основоположних прав людини, гарантованих Конституцією України та міжнародними актами.

Конституційний Суд України вказав, що національне законодавство визначає юридичну природу шлюбу, ключовими ознаками якого є його реєстрація за наявності добровільної згоди на це чоловіка і жінки, рівність юридичних статусів кожного із подружжя, а також процедуру його укладення та розірвання, права та обов'язки подружжя, зокрема щодо утримання одне одного.

Із аналізу приписів статті 75 Сімейного кодексу України [Кодекс] в частині виплати утримання (аліментів) одним із подружжя на користь іншого у їх посутньому зв'язку з приписами Конституції України, Кодексу вбачається, що така виплата залежить від потреби в матеріальній допомозі, однак не є соціальною виплатою, державною допомогою та не є складовою права на соціальний захист. Правовідносини щодо утримання у подружжі впливають із конституційного принципу рівності прав і обов'язків кожного із подружжя у шлюбі та сім'ї, вимоги щодо охорони сім'ї (як основи суспільства) державою та передбачені частинами першою, третьою статті 51 Конституції України.

Конституційний Суд України наголосив, що права та обов'язки одного із подружжя щодо утримання мають не лише моральний, а й соціальний характер. Водночас моральний обов'язок кожного з подружжя підтримувати одне одного матеріально у шлюбі держава закріпила на рівні закону, і він став юридичним обов'язком, а правовий механізм регулювання майнових відносин у шлюбі передбачає можливість примусового виконання цього обов'язку.

За приписом частини четвертої статті 75 Кодексу обов'язковою передумовою отримання одним із подружжя права на утримання (аліменти) є відсутність у нього доходів на рівні прожиткового мінімуму. Отже, у частині четвертій статті 75 Кодексу допускається можливість виникнення ситуації, коли пенсії, інші

соціальні виплати та допомоги можуть бути нижчими від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Конституційний Суд України констатував, що саме таке нормативне регулювання, яке допускає становище особи, за якого її сукупний дохід (разом із соціальними виплатами і допомогою) є нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом, суперечить частині третій статті 46 Конституції України.

Рішенням визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину четверту статті 75 Сімейного кодексу України, згідно з якою „один із подружжя є таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання його майна, інші доходи не забезпечують йому прожиткового мінімуму, встановленого законом“

Конституційний Суд України констатував, що юридичне регулювання відносин матеріального підтримання одного з подружжя має відповідати приписам Основного Закону України. Водночас заходи щодо установлення обов'язку одного з подружжя (враховуючи, що таке утримання не фінансує держава за рахунок коштів Державного бюджету України чи місцевих бюджетів) не можуть бути надмірними та такими, що дають

змогу державі безпідставно втручатися у приватне (особисте) і сімейне життя подружжя.

Конституційний Суд України наголосив, що прожитковий мінімум у контексті частини четвертої статті 75 Кодексу визначено у спосіб, що не враховує повною мірою і не може враховувати потреби непрацездатних осіб, а тому й не може бути універсальним для визначення рівня витрат на підтримання життєзабезпечення всіх без винятку людей. Зокрема, нужденність одного з подружжя, який є непрацездатним, повинна встановлюватися з урахуванням співвідношення між його заробітною платою, пенсією, іншими доходами та тими потребами, які є важливими для його нормального життєзабезпечення. Частина четверта статті 75 Кодексу викладена у такий спосіб, що не допускає можливості віднести категорію „нужденність“ до оціночних понять, а тому позбавляє суд змоги тлумачити зміст цієї категорії та ухвалювати рішення на власне переконання з урахуванням усіх обставин справи, які мають істотне значення.

Прожитковий мінімум не відображає фактичного стану потреби особи у матеріальній допомозі, а навпаки, як убачається зі змісту частини четвертої статті 75

Кодексу, обмежує право одного з подружжя на утримання (аліменти). Крім того, оскільки особа пенсійного віку або особа з інвалідністю I, II чи III групи має пенсію чи соціальні виплати у розмірі, що можуть перевищити прожитковий мінімум, установлений законом, частина четверта статті 75 Кодексу не може бути застосована, а право на утримання не може бути реалізоване.

Конституційний Суд України зазначив, що потребу в матеріальній допомозі за наявності спору слід визначати в судовому порядку у кожному конкретному випадку у спосіб зіставлення доходів і витрат позивача та відповідача, а також перебування в особи (відповідача) на утриманні інших осіб (батьків, дітей від інших шлюбів тощо), що дасть можливість повною мірою визначити матеріальну потребу одного з подружжя і можливості іншого з подружжя в наданні утримання (аліментів) та забезпечить тому з подружжя, хто є непрацездатним і потребує матеріальної допомоги, можливість її отримати, а призначення особі відповідної пенсії або іншої соціальної виплати не може залежати від виплат, які здійснює один із подружжя на утримання іншого з подружжя. Призначення державою соціальних виплат не може впливати на призначення аліментів на утримання одного з подружжя або ж виключати можливість такого призначення.

Протилежне, на думку Конституційного Суду України, унеможливило б врахування судом усіх особливостей конкретної життєвої ситуації.

Конституційний Суд України визначив, що сім'я охороняється державою, однак охорона не має передбачати надмірне регулювання приватної сфери, втручання у сімейні відносини через установлення обмеження права на утримання (аліменти) непрацездатного з подружжя прожитковим мінімумом, який є базовим соціальним стандартом. Таке обмеження нівелює саму суть цього права та містить, на думку Конституційного Суду України, ознаки надмірного регулювання державою сімейного життя. Приписи частини четвертої статті 75 Кодексу щодо визначення рівня малозабезпеченості особи для отримання права на утримання разом із можливістю отримання сукупного доходу на рівні прожиткового мінімуму нівелюють саму можливість отримання відповідною особою права на утримання, що можна розглядати як утручання у приватне (особисте) та сімейне життя цієї особи, що суперечить меті приписів статті 75 Кодексу, які встановлюють право одного з подружжя на утримання.

Конституційний Суд України виснував, що частина четверта статті 75 Кодексу сформульована у такий спосіб, що не дає можливості суду визначити справедливі, належні критерії потреби у матеріальній допомозі виходячи із матеріального стану того з подружжя, який її потребує, із рівня його доходів та витрат, а також можливості отримання доходів із інших джерел, а отже, не відповідає принципу юридичної визначеності та однозначності правової норми, оскільки не може забезпечити її однакове застосування, що суперечить статті 8 Основного Закону України.

Установлення законодавчого обмеження у наданні матеріальної допомоги (аліментів) є несправедливим по суті і невиправданим з огляду на те, що законодавець має можливість обрати для досягнення цієї мети засіб, який менш обтяжливо зачіпав би сферу реалізації приватного (особистого) та сімейного життя без безпідставного втручання у зазначені сфери.

Конституційний Суд України констатував, що є невиправданим законодавчо обмежувати розміром прожиткового мінімуму межу, у разі недосягнення якої особу вважають такою, що потребує матеріальної допомоги іншого з подружжя, оскільки таке обмеження не може вважатися об'єктивно оціненим, обумовленим індивідуальними потребами одного з подружжя, що потребує матеріальної допомоги, та є надмірним утручанням (регулюванням) держави у право на отримання матеріальної допомоги та забезпечення її у більшому розмірі, оскільки полягає в обмеженні реалізації такого права (звужує його реалізацію до кола осіб, що потребують матеріальної допомоги).

На думку Конституційного Суду України, законодавець, перенісши до статті 75 Кодексу умови та інші критерії із площини публічного права в площину приватного права, не забезпечив дієвих механізмів для отримання нужденним членом подружжя матеріальної допомоги від іншого з подружжя для забезпечення належного рівня життя.

Отже, Конституційний Суд України дійшов висновку, що частина четверта статті 75 Кодексу суперечить статті 3, частині першій статті 8, частині третій статті 46, статті 48, частинам першій, третій статті 51 Конституції України.

2.2.3. Ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження

Ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями

У 2024 році Конституційний Суд України не ухвалював ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями.

Ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами

У 2024 році Перший сенат Конституційного Суду України не ухвалював ухвал про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами.

Другий сенат Конституційного Суду України ухвалив **7 ухвал** про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами.

Колегії суддів Першого та Другого сенатів Конституційного Суду України ухвалили **166 ухвал**, з яких **157 ухвал** є остаточними актами (ухвалені одностайно), а **9 ухвал** не є остаточними актами (ухвалені неодностайно).

Найчастіше Конституційний Суд України відмовляв у відкритті конституційного провадження у справі з підстав **неприйнятності конституційної скарги** [пункт 4 частини першої статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (далі – Закон)]. Про це зазначено в **7 ухвалях** Другого сенату та **147 ухвалях** колегій суддів Першого та Другого сенатів Конституційного Суду України.

Ухвалюючи ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами, Конституційний Суд України зазначав:

1) про неприйнятність конституційної скарги у зв'язку з недотриманням вимог частини другої статті 55 Закону, а саме:

– пункту 6 [не наведено обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням порушеного права людини, гарантованого Конституцією України] – у 5 ухвалях Другого сенату та 137 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів;

– абзацу десятого (копію остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу не засвідчено в установленому порядку судом, що його ухвалив) – в 1 ухвалі Третньої колегії суддів Першого сенату;

2) про порушення строку подання конституційної скарги, а саме про недотримання вимог, передбачених пунктом 2 частини першої статті 77 Закону [сплив трьох місяців з дня набрання законної сили остаточного судового рішення, у якому застосовано закон України (його окремі положення)] – у 6 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів;

3) про те, що оспорювана норма закону України не була застосована в остаточному судовому рішенні (всупереч вимозі частини першої статті 55 Закону) – у 2 ухвалях Другого сенату та 15 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів;

4) про недотримання вимог щодо суб'єкта права на конституційну скаргу (частини першої статті 56

Закону) – в 1 ухвалі Другого сенату та у 19 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів.

Про звернення до Конституційного Суду України неналежним суб'єктом як підставу для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 1 частини першої статті 62 Закону) зазначено у 17 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів.

Про неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі, як підставу для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 2 частини першої статті 62 Закону) зазначено в 7 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів.

Про втрату чинності актом (його окремим приписом), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України, як підставу для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 5 частини першої статті 62 Закону) зазначено у 3 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів.

Про наявність рішення, висновку Конституційного Суду України щодо того самого предмета конституційної скарги, а також ухвал Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі або закриття конституційного провадження у справі, якщо їх постановлено на підставі пунктів 1, 2 частини першої статті 62 Закону, як підставу для відмови у відкритті конституційного провадження у справі (пункт 6 частини першої статті 62 Закону) зазначено у 7 ухвалях колегій суддів Першого та Другого сенатів.

До ухвал Другого сенату Конституційного Суду України від **12 вересня 2024 року № 168-3(II)/2024** та від **9 жовтня 2024 року № 75-у(II)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами додано окремі думки судді Конституційного Суду України Олега Первомайського, в яких він висловив власні міркування щодо ухвалених актів.

Ухвалюючи ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження у справах за конституційними скаргами, Конституційний Суд України сформулював, зокрема, такі позиції:

– «За змістом частини першої, пункту 6 частини другої статті 55 Закону України „Про Конституційний Суд України“ ймовірне порушення гарантованого Конституцією України права людини є наслідком застосування саме оспорюваного суб'єктом права на конституційну скаргу закону (його окремих приписів) в остаточному судовому рішенні в його справі, а не застосування судом інших законів (їх приписів), конституційність яких автор клопотання не оспорує в своїй конституційній скарзі. Себто застосування судом оспорюваного закону (його окремих приписів) в остаточному судовому рішенні суб'єкта права на конституційну скаргу та порушення його гарантованого Конституцією України права людини мають перебувати в прямому причинно-наслідковому зв'язку» [абзац перший підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Ухвали Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від **30 січня 2024 року № 14-2(II)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Закарпатської обласної спілки споживчих товариств щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України];

– „Із конституційної скарги вбачається, що автор клопотання лише висловив незгоду із судовими рішеннями, ухваленими у його справі, та законодавчим регулюванням питання оскарження постанови слідчого судді про визнання потерпілим у кримінальному провадженні. Однак такі твердження не можуть бути належним обґрунтуванням неконституційності оспорюваних приписів Кодексу“ [абзац третій пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від **31 січня 2024 року № 21-1(П)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Кобилюва Валентина Ярославовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України];

– «<...> як впливає з конституційної скарги, Онищенко Л.А. фактично намагається довести, що суд касаційної інстанції застосував оспорювані приписи Кодексу, витлумачивши їх у спосіб, який не відповідає Конституції України, та просить „визнати повністю неконституційним акт“, яким є ухвала колегії суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 16 жовтня 2023 року. Проте, з огляду на приписи статті 151¹ Основного Закону України, Конституційний Суд України за конституційною скаргою особи вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України, а не будь-якого іншого акта, зокрема судового рішення» [абзац п'ятий пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від **1 лютого 2024 року № 24-3(П)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Онищенко Людмили Андріївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 1 частини першої статті 170, пункту 5 частини першої, частини другої статті 333 Кодексу адміністративного судочинства України];

– «<...> одночасне подання особою чотирьох однакових за змістом конституційних скарг із клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційності) частину третю статті 307 Кодексу не спрямовано на реалізацію права на звернення до Конституційного Суду України з конституційною скаргою, а є зловживанням цим правом.

Наведене є підставою для відмови у відкритті конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неприйнятність конституційної скарги» [абзаци третій, четвертий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Третьої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від **6 березня 2024 року № 45-3(П)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Чайкіна Володимира Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307 Кримінального процесуального кодексу України];

– „... Кобилюв В.Я., аналізуючи законодавче регулювання питання відмови у визнанні особи потерпілою в кримінальному провадженні на підставі вмотивованої постанови слідчого або прокурора, висловив переконання в тому, що порушено його конституційне право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, гарантоване частиною шостою статті 55 Конституції України.

Проте автор клопотання не зазначив, у чому саме полягає порушення його конституційного права внаслідок застосування приписів частини п'ятої статті 55

Кодексу. Зокрема, Кобилюв В.Я. не вказав причинно-наслідкового зв'язку між змістом оспорюваних приписів Кодексу та порушенням зазначеного конституційного права“ [абзаци п'ятий, шостий пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від **21 березня 2024 року № 57-2(П)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Кобилюва Валентина Ярославовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини п'ятої статті 55 Кримінального процесуального кодексу України];

– „<...> автор клопотання, піддаючи сумніву конституційність глави 24¹ Кодексу, зауважує, що вона не містить приписів, які б регулювали перегляд справи за нововиявленими або виключними обставинами.

Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що неналежне законодавче врегулювання або його відсутність не можуть бути підставами для відкриття конституційного провадження у справі“ [абзаци перший, другий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Першої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від **28 травня 2024 року № 91-1(П)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Яцюка Олександра Васильовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) глави 24¹, частини першої статті 297¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення];

– «В аспекті тверджень Заявника про те, що оспорюваний припис Кодексу „спричиняє до прямої дискримінації“ стосовно нього, Конституційний Суд України вкотре зазначає, що дискримінацію у приписі права треба підтверджувати аргументами Заявника не лише щодо диференційованого законодавчого регулювання, яке спричиняє різні права й обов'язки для груп суб'єктів, а передусім стосовно того, що такий підхід законодавця є нерозумним та невиправданим» [абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Ухвали Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від **19 червня 2024 року № 115-2(П)/2024** про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Якіменка Володимира Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 423 Цивільного процесуального кодексу України].

2.2.4. Ухвали про закриття конституційного провадження

Ухвали про закриття конституційного провадження у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями

У 2024 році Велика палата Конституційного Суду України ухвалила **3 ухвали** про закриття конституційного провадження у справах за конституційними поданнями. У справах за конституційними зверненнями ухвал про закриття конституційного провадження Конституційний Суд України не ухвалював.

Конституційні провадження за конституційними поданнями було закрито з підстав, визначених приписами статті 62 Закону, а саме:

- пунктом 2 (неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційному поданні);
- пунктом 3 (невідповідність конституційного подання вимогам, передбаченим Законом);
- пунктом 5 [втрата чинності актом (його окремими

положеннями), щодо яких порушено питання відповідності Конституції України].

В Ухвалі Великої палати Конституційного Суду України від 1 жовтня 2024 року № 6-уп/2024 про закриття конституційного провадження у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів розділу I, абзацу другого підпункту 1 пункту 2 розділу II Закону України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України „Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації“» від 2 жовтня 2019 року № 145-ІХ зазначено: «<...> Конституційний Суд України вже розглядав питання щодо законодавчого упуцнення (legislative omission), яке „є не звичайною законодавчою прогалиною (лакуною)“, а „є порушенням Конституції України“ (абзац перший підпункту 5.7 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 23 грудня 2022 року № 3-р/2022). Проте не є таким законодавчим упуцненням та не може бути перевірено на відповідність Конституції України (конституційність) відсутність затвердженого законодавцем переліку об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації. Зазначене вказує лише на те, що законодавець не реалізував свого конституційного повноваження, визначеного пунктом 36 частини першої статті 85 Конституції України» (абзац шостий підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини).

До ухвал Великої палати Конституційного Суду України про закриття конституційного провадження у справах за конституційними поданнями додано окремі думки суддів Конституційного Суду України, в яких вони висловили власні міркування щодо ухвалених актів, а саме:

- до Ухвали від 16 травня 2024 року № 2-уп/2024 – окрему (розбіжну) думку судді Олега Первомайського та окрему думку судді Ольги Совгирі;
- до Ухвали від 16 травня 2024 року № 3-уп/2024 – окрему (розбіжну) думку судді Олега Первомайського;
- до Ухвали від 1 жовтня 2024 року № 6-уп/2024 – окремі думки суддів Віктора Городовенка та Олега Первомайського.

Ухвали про закриття конституційного провадження у справах за конституційними скаргами

У 2024 році сенати Конституційного Суду України ухвалили 8 ухвал про закриття конституційного провадження у справах за конституційними скаргами, з яких Перший сенат – 3 ухвали, Другий сенат – 5 ухвал.

Конституційні провадження у справах за конституційними скаргами були закриті сенатами Конституційного Суду України з підстав, визначених Законом, а саме:

- недотримання вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону, що є підставою для закриття конституційного провадження у справі згідно з пунктом 4 статті 62 цього закону (неприйнятність конституційної скарги) – у 3 ухвалах;
- на підставі пункту 1 статті 62 (звернення до Конституційного Суду України неналежним суб'єктом) – в 1 ухвалі;
- на підставі пункту 2 статті 62 (неналежність до повноважень Конституційного Суду України питань, порушених у конституційній скарзі) – в 1 ухвалі;
- на підставі пункту 5 статті 62 [втрата чинності актом (його окремими положеннями), щодо якого порушено питання відповідності Конституції України] – в 1 ухвалі;
- на підставі пункту 6 статті 62 (наявність рішення Конституційного Суду України щодо того самого предмета конституційної скарги) – у 2 ухвалах.

В ухвалях про закриття конституційного провадження у справах за конституційними скаргами Конституційний Суд України висловив, зокрема, такі позиції:

– „<...> продовження розгляду конституційної скарги Малинникова О.Ф. є неможливим у зв'язку з його смертю й тим, що права, про порушення яких зазначено в конституційній скарзі, нерозривно пов'язані з особою померлого, через що унеможливлено процесуальне правонаступництво в цьому конституційному провадженні“ [абзаци другий, третій підпункту 3.5 пункту 3 мотивувальної частини Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 26 лютого 2024 року № 14-у(ІІ)/2024 про закриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Малинникова Олега Федоровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частин першої, другої, п'ятої статті 83, абзацу першого частини другої, частини десятої статті 85, абзацу першого частини першої, частини третьої статті 88 Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, частини другої статті 57, пункту 12 розділу III „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про Вищу раду правосуддя“ від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII];

– „<...> особа, яка звертається до Конституційного Суду України, повинна не лише зазначити, а й навести аргументи, як саме оспорюваний закон (його окремі приписи), який був застосований в остаточному судовому рішенні в її справі, реально порушує її гарантоване Конституцією України право“ [абзац п'ятий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 15 квітня 2024 року № 6-уп(ІІ)/2024 про закриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Абрамовича Олексія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу другого частини першої статті 39 Житлового кодексу України];

– «Яковлев В.С. звернувся з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) частину шосту статті 176 Кодексу, яка вже була предметом розгляду Конституційним Судом України у справі за конституційними скаргами Бичкова С.А., Бая А.А.

Отже, є підстави для закриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Яковлева Володимира Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кодексу згідно з пунктом 6 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – наявність рішення Конституційного Суду України щодо того самого предмета конституційної скарги» [абзаци четвёртий, п'ятий пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 26 червня 2024 року № 50-у(ІІ)/2024 про закриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Яковлева Володимира Степановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України];

– „<...> оспорюваним приписом статті 90 Закону № 889 встановлено, що пенсійне забезпечення державних службовців здійснюють відповідно до приписів Закону № 1058, які не є предметом конституційного контролю у справі Кошевого В.І. Тому припис статті 90 Закону № 889 є відсильним, оскільки встановлює лише загальну модель законодавчого регулювання пенсійного забезпечення державних службовців, а не конкретні права й обов'язки зазначеної категорії осіб, зокрема й суб'єкта права на конституційну скаргу.

Отже, суб'єкт права на конституційну скаргу не навів аргументів на підтвердження того, що його право на соціальний захист, гарантоване приписом частини першої статті 46 Конституції України, порушено внаслідок застосування в остаточному судовому рішенні в його справі припису статті 90 Закону № 889" [абзаци п'ятий, шостий пункту 3 мотивувальної частини Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 23 жовтня 2024 року № 16-уп(II)/2024 про закриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Кошевого Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) припису статті 90 Закону України „Про державну службу“ від 10 грудня 2015 року № 889–VIII].

– «<...> розв'язання питання про застосування судами законів України, крім випадку, коли судом здійснено тлумачення застосованого закону в спосіб, що не відповідає Конституції України, не належить до компетенції Конституційного Суду України (частина третя статті 89 Закону України „Про Конституційний Суд України“)» [абзац шостий пункту 2 мотивувальної частини Ухвали Другого сенату Конституційного Суду України від 6 листопада 2024 року № 20-уп(II)/2024 про закриття конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Ващенко Сергія Євгенійовича про відповідність Конституції України (конституційність) частини другої статті 21, частини першої, пункту 2 частини другої статті 22, частини першої статті 1175 Цивільного кодексу України].

До ухвал сенатів Конституційного Суду України про закриття конституційного провадження у справах за конституційними скаргами додано окремі думки суддів Конституційного Суду України, в яких вони висловили власні міркування щодо ухвалених актів, а саме:

- до Ухвали від 26 лютого 2024 року № 14-у(II)/2024 – окрему думку судді Віктора Городовенка;
- до Ухвали від 6 березня 2024 року № 2-уп(I)/2024 – окрему думку судді Віктора Кривенка.

*Відкрита частина пленарних засідань
Великої палати Конституційного Суду України*

*Відкрита частина пленарних засідань
Першого сенату Конституційного Суду України*

*Відкрита частина пленарних засідань
Другого сенату Конституційного Суду України*

2.3. Моніторинг стану виконання та реалізації рішень Конституційного Суду України

Відповідно до § 77 Регламенту Конституційного Суду України, ухваленого на спеціальному пленарному засіданні Конституційного Суду України Постановою Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 року № 1-пс/2018 зі змінами (далі – Регламент), Конституційний Суд України здійснює моніторинг стану виконання рішень та додержання висновків Конституційного Суду України. Збирання інформації про стан виконання рішень та додержання висновків Конституційного Суду України, узагальнення практики виконання актів Конституційного Суду України за результатами конституційного провадження здійснює Секретаріат Конституційного Суду України у порядку, визначеному розпорядженням Голови Конституційного Суду України.

Згідно з § 78 Регламенту Конституційний Суд України на засіданні вирішує питання, пов'язані з невиконанням рішень та недодержанням висновків Конституційного Суду України, за наслідками моніторингу стану виконання рішень та додержання висновків Конституційного Суду України (пункт 1); якщо за результатами моніторингу стану виконання рішень, додержання висновків Конституційного Суду України наявна інформація про невиконання рішень, недодержання висновків Конституційного Суду України, Конституційний Суд України на засіданні вирішує питання про вжиття заходів щодо притягнення посадових осіб до кримінальної відповідальності за умисне невиконання ними рішення Конституційного Суду України або умисне недодержання ними висновку Конституційного Суду України, а також про включення відповідної інформації до щорічної інформаційної доповіді Конституційного Суду України (пункт 3).

Виходячи з приписів § 31 Регламенту щорічна інформаційна доповідь Конституційного Суду України має містити, зокрема, відомості за попередній рік щодо того, які державні органи Конституційний Суд України зобов'язав забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку; інформацію про те, чи всі акти, ухвалені Конституційним Судом України у цей період, було виконано; також вона може містити іншу інформацію щодо діяльності Конституційного Суду України.

Упродовж 2024 року Конституційний Суд України ухвалив 13 рішень: 1 – у справі за конституційним поданням, 12 – у справах за конституційними скаргами. Висновків надано не було.

У 1 рішенні у справі за конституційним поданням (від 24 жовтня 2024 року № 1-р/2024) та у 7 рішеннях у справах за конституційними скаргами (від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024, від 20 березня 2024 року № 2-р(II)/2024, від 26 березня 2024 року № 3-р(II)/2024, від 3 квітня 2024 року № 4-р(I)/2024, від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024, від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024, від 2 жовтня 2024 року № 9-р(I)/2024) Конституційний Суд України визнав оспорювані приписи законів України такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

У 1 рішенні у справі за конституційною скаргою (від 18 грудня 2024 року № 11-р(II)/2024) Конституційний Суд України визнав частину оспорюваних приписів законів України такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), а частину – такими, що відповідають Конституції України (є конституційними). При цьому в резолютивних частинах 4 рішень у справах за конституційними

скаргами (від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024, від 26 березня 2024 року № 3-р(II)/2024, від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024, від 2 жовтня 2024 року № 9-р(I)/2024) Конституційний Суд України конкретизував, у чому або які саме оспорювані законодавчі приписи є такими, що не відповідають Конституції України. Ще у 4 рішеннях у справах за конституційними скаргами (від 10 квітня 2024 року № 5-р(II)/2024, від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024, від 13 листопада 2024 року № 10-р(II)/2024, від 18 грудня 2024 року № 12-р(II)/2024) Конституційний Суд України визнав оспорювані приписи законів України такими, що відповідають Конституції України (є конституційними).

Згідно з частиною першою статті 97 Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136–VIII Конституційний Суд України у рішенні, висновку може встановити порядок і строки їх виконання, а також зобов'язати відповідні державні органи забезпечити контроль за виконанням рішення, додержанням висновку.

У 1 рішенні у справі за конституційним поданням (від 24 жовтня 2024 року № 1-р/2024) та у 3 рішеннях у справах за конституційними скаргами (від 20 березня 2024 року № 2-р(II)/2024, від 26 березня 2024 року № 3-р(II)/2024, від 2 жовтня 2024 року № 9-р(I)/2024) зазначено, що законодавчі приписи, визнані неконституційними, втрачають чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.

У 3 рішеннях у справах за конституційними скаргами (від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024, від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024, від 18 грудня 2024 року № 11-р(II)/2024) зазначено, що законодавчі приписи, визнані неконституційними, втрачають чинність через шість місяців, у 1 рішенні у справі за конституційною скаргою (від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024) – через три місяці з дня ухвалення відповідного рішення, а ще в 1 рішенні у справі за конституційною скаргою (від 3 квітня 2024 року № 4-р(I)/2024) – через три місяці з дня припинення чи скасування воєнного стану, введеного Указом Президента України „Про введення воєнного стану в Україні“ від 24 лютого 2022 року № 64/2022 зі змінами, однак у 3 із цих рішень (від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024, від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024, від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024) термін втрати чинності законодавчими приписами, визнаними такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), вже сплив.

У 3 рішеннях у справах за конституційними скаргами (від 3 квітня 2024 року № 4-р(I)/2024, від 2 жовтня 2024 року № 9-р(I)/2024, від 18 грудня 2024 року № 12-р(II)/2024) закрито конституційні провадження у справах у зв'язку з неприйнятністю конституційних скарг у частині.

Основним суб'єктом виконання рішень Конституційного Суду України є Верховна Рада України. Слід зауважити, що не всі рішення Конституційного Суду України потребують вжиття Верховною Радою України заходів щодо їх виконання, проте інколи внаслідок визнання неконституційними законодавчих приписів виникає прогалина або суперечність у нормативному регулюванні, усунути які може лише законодавець.

У резолютивній частині 2 рішень (від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024, від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024), ухвалених у 2024 році, Конституційний Суд України зобов'язав Верховну Раду України

привести нормативне регулювання у відповідність до Конституції України та вказаних рішень.

Станом на 31 грудня 2024 року виконано 1 рішення Конституційного Суду України [від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024], ухвалене Конституційним Судом України протягом 2024 року, яким оспоровані приписи закону України визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Рішення Конституційного Суду України, якими оспоровані приписи законів України визнано такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), не потребують будь-яких дій щодо їх виконання.

Водночас слід зауважити, що у 2024 році Верховна Рада України ухвалила закони України, які змінили нормативне регулювання, встановлене приписами законів України, що їх було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), у 2023 році відповідно до рішень Конституційного Суду України від 1 березня 2023 року № 2-р(II)/2023, від 1 листопада 2023 року № 9-р(II)/2023, від 22 листопада 2023 року № 10-р(II)/2023.

Слід також звернути увагу на деякі проблемні моменти практичної реалізації рішень Конституційного Суду України, ухвалених за конституційними скаргами, в аспекті можливості відновлення порушених прав відповідних суб'єктів звернення до Конституційного Суду України.

Так, згідно з приписами пункту 1 частини третьої статті 320 Господарського процесуального кодексу України, пункту 1 частини третьої статті 423 Цивільного процесуального кодексу України, пункту 1 частини п'ятої статті 361 Кодексу адміністративного судочинства України встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, є однією з підстав для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами, якщо рішення суду ще не виконане. При цьому пункт 1 частини третьої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України містить аналогічні приписи без застереження щодо виконання рішення суду, що обумовлено частиною першою статті 58 Конституції України, за якою закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Відповідну заяву може бути подано учасниками справи протягом тридцяти днів із дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України.

Проте зазвичай на момент ухвалення відповідних рішень Конституційним Судом України судові рішення у справах суб'єктів права на конституційну скаргу вже виконані, а Конституція України та Закон України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136-VIII не передбачають можливості зворотної дії рішень Конституційного Суду України у часі, що унеможливорює відновлення порушених прав таких суб'єктів.

За офіційною інформацією Верховного Суду у 2024 році на розгляді Верховного Суду перебувало 52 заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами, зокрема, у зв'язку зі встановленням Конституційним Судом України неконституційності (конституційності) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане. За результатами здійснення Верховним Судом право-

суддя щодо розгляду відповідних заяв ухвалено такі судові рішення: про відмову у відкритті провадження, про відмову в задоволенні заяви про перегляд судових рішень, про відмову в прийнятті заяви про перегляд судових рішень та про повернення заяви заявнику тощо.

За інформацією з Єдиного державного реєстру судових рішень (<https://reyestr.court.gov.ua>) суди системи судоустрою України відмовляли у задоволенні заяв про перегляд судового рішення за виключними обставинами суб'єктам права на конституційну скаргу, за клопотаннями яких Конституційний Суд України у 2024 році ухвалив рішення про неконституційність оспорованих законодавчих приписів [від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024, від 20 березня 2024 року № 2-р(II)/2024, від 3 квітня 2024 року 4-р(II)/2024], а за наслідками ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 триває перегляд справи у касаційному порядку.

Відмову у здійсненні перегляду судових рішень за виключними обставинами суди системи судоустрою України мотивували, зокрема, тим, що судові рішення у справах суб'єктів права на конституційну скаргу вже виконані, та посилялись, серед іншого, на постанову Великої Палати Верховного Суду від 18 листопада 2020 року у справі № 4819/49/19, у якій зазначено, що «аналіз норм розділу XII Конституції України („Конституційний Суд України“) та Закону України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII „Про Конституційний Суд України“ дає підстави дійти висновку про те, що рішення Конституційного Суду України має пряму (перспективну) дію в часі і застосовується щодо тих правовідносин, які тривають або виникли після його ухвалення. Якщо правовідносини тривалі і виникли до ухвалення рішення Конституційного Суду України, однак продовжують існувати після його ухвалення, то на них поширюється дія такого рішення Конституційного Суду України.

Тобто рішення Конституційного Суду України поширюється на правовідносини, які виникли після його ухвалення, а також на правовідносини, які виникли до його ухвалення, але продовжують існувати (тривають) після цього. Водночас, чинним законодавством визначено, що Конституційний Суд України може безпосередньо у тексті свого рішення встановити порядок і строки виконання ухваленого рішення.

Встановлена Конституційним Судом України неконституційність окремих положень закону, які були застосовані судом при вирішенні справи, має значення, перш за все, як рішення загального характеру, яким визначається правова позиція для вирішення наступних справ, а не як підстава для перегляду справи із ретроспективним застосуванням нової правової позиції і зміни таким чином стану правової визначеності, вже встановленої остаточним судовим рішенням».

Отже, відсутність фактичної можливості відновлення порушених прав суб'єкта права на конституційну скаргу після ухвалення Конституційним Судом України рішення на його користь вказує на необхідність розроблення та внесення комплексних змін до Конституції України, Закону України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136-VIII та процесуального законодавства стосовно дії актів Конституційного Суду України у часі та можливості перегляду судового рішення судами системи судоустрою України. Можливим також є розгляд питання щодо заміни наявної нормативної моделі конституційної скарги на повну конституційну скаргу, що надасть Конституційному Суду України можливість перегляду рішень судів системи судоустрою України.

**ЩОДО СТАНУ ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ,
УХВАЛЕНОГО У 2024 РОЦІ У СПРАВІ
ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМ ПОДАННЯМ**

**Рішення від 29 жовтня 2024 року
№ 1-р/2024**

Ухвалено у справі за конституційним поданням Верховного Суду про відповідність Конституції України (конституційність) частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину четверту статті 75 Сімейного кодексу України.

2. Частина четверта статті 75 Сімейного кодексу України, визнана неконституційною, утрачає чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення“.

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

**ЩОДО СТАНУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ,
УХВАЛЕНИХ У 2024 РОЦІ У СПРАВАХ
ЗА КОНСТИТУЦІЙНИМИ СКАРГАМИ**

**Рішення від 14 лютого 2024 року
№ 1-р(П)/2024**

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Приватного підприємства „Генеральний будівельний менеджмент“ про відповідність Конституції України (конституційність) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України (щодо гарантування захисту прав і свобод особи із рішенням Європейського суду з прав людини).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), пункт 2 частини другої, частину третю статті 321 Господарського процесуального кодексу України в тім, що вони унеможливають: 1) подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення після десяти років із дня набрання законної сили рішенням національного суду; 2) поновлення строку судом на подання заяви про перегляд рішення національного суду.

2. Приписи пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Господарського процесуального кодексу України, визнані неконституційними в зазначеному аспекті, утрачають чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення“.

У пункті 5 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: „Установивши невідповідність Конституції України (неконституційність) пункту 2 частини другої, частини третьої статті 321 Кодексу в тім, що вони унеможливають подання заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини рішення після десяти років із дня набрання законної сили рішенням національного суду та поновлення судом строку на подання заяви про перегляд рішення національного суду

для забезпечення юридичної визначеності у відносинах, та зважаючи на те, що Верховній Раді України потрібен достатній строк для внесення змін до Кодексу, Конституційний Суд України вважає за потрібне відтермінувати втрату чинності цими приписами Кодексу“ (абзац другий).

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

**Рішення від 20 березня 2024 року
№ 2-р(П)/2024**

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Атаманчука Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI, першого речення частини третьої статті 67 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII (щодо гарантованого рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), припис статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI зі змінами, що поширює свою дію на Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами, припис першого речення частини третьої статті 67 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами.

2. Припис статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI зі змінами, що поширює свою дію на Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами, припис першого речення частини третьої статті 67 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII зі змінами, визнані неконституційними, утрачають чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення“.

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

**Рішення від 26 березня 2024 року
№ 3-р(П)/2024**

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Євграфової Єлизавети Павлівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису пункту 7 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (про єдиний статус суддів в Україні).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), окремий припис пункту 7

розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами в тім, що він установлює для суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України до припинення діяльності цих судів гарантії, визначені Законом України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI зі змінами, зокрема винагороду судді.

2. Окремий припис пункту 7 розділу XII „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402–VIII зі змінами, визнаний неконституційним в тім, що він установлює для суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України до припинення діяльності цих судів гарантії, визначені Законом України „Про судоустрій і статус суддів“ від 7 липня 2010 року № 2453–VI зі змінами, зокрема винагороду судді, утрачає чинність із дня ухвалення цього Рішення».

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

Рішення від 3 квітня 2024 року № 4-р(І)/2024

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Водолігіна Сергія Миколайовича, Некрилова Володимира Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу I Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» від 29 червня 2021 року № 1584–IX, частини третьої статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину третьої статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами.

2. Частина третя статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII зі змінами, визнана неконституційною, утрачає чинність через три місяці з дня припинення чи скасування воєнного стану, введеного Указом Президента України „Про введення воєнного стану в Україні“ від 24 лютого 2022 року № 64/2022 зі змінами.

3. Закрити конституційне провадження у справі за конституційними скаргами Водолігіна С.М., Некрилова В.В. щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзаців восьмого, дев'ятого, десятого пункту 2 розділу I Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» від 29 червня 2021 року № 1584–IX на підставі пункту 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неприйнятність конституційної скарги».

У пункті 5 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: „Зважаючи на складну фінансово-економічну ситуацію, спричинену умовами воєнного стану, посяганням на територіальну цілісність та державний суверенітет України, ураховуючи першочергову потребу забезпечення національної безпеки України для збереження справедливого балансу між інтересами особи та суспільства й уникнення надмірного навантаження на державний бюджет України, Конституційний Суд України вважає за потрібне відтермінувати втрату чинності частиною третьою статті 54 Закону № 796“ (абзац другий).

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

Рішення від 10 квітня 2024 року № 5-р(ІІ)/2024

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Плєскач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), окремий припис частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України, за яким „судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами“».

Рішення від 13 травня 2024 року № 6-р(ІІ)/2024

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Лопушанського Володимира Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 3, підпункту 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ (справа про обов'язковість судового рішення).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину другу статті 3, підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674–VI зі змінами в тім, що вони уможливають справляння судового збору під час подання апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до Цивільного процесуального кодексу України.

2. Частина друга статті 3, підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674–VI зі змінами, визнані неконституційними в зазначеному аспекті, утрачають чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Верховній Раді України привести зазначене нормативне регулювання у відповідність до Конституції України та цього Рішення».

У пункті 5 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: «Установивши невідповідність Конституції України (неконституційність)

частини другої статті 3, підпункту 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону в тім, що вони уможливають справляння судового збору під час подання „апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду“, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дію або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до ЦПК України, Конституційний Суд України задля забезпечення ефективності здійснення цивільного судочинства та надання Верховній Раді України строку для внесення змін до Закону вважає за потрібне відтермінувати втрату чинності цими приписами Закону.

Верховній Раді України привести зазначене нормативне регулювання у відповідність до Конституції України та цього Рішення» (абзаци другий, третій).

Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про судовий збір“ у зв’язку з Рішенням Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024 щодо забезпечення принципу обов’язковості судового рішення» від 31 жовтня 2024 року № 4056-ІХ. Зазначеним законом частину другу статті 3, підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674-VI викладено в новій редакції:

„2. Судовий збір не справляється за подання:

- 1) заяви про перегляд Верховним Судом судового рішення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов’язань при вирішенні справи судом;
- 2) заяви про зміну чи встановлення способу, порядку і строку виконання судового рішення;
- 3) заяви про поворот виконання судового рішення;
- 4) заяви про винесення додаткового судового рішення;
- 5) заяви про розірвання шлюбу з особою, визнаною в установленому законом порядку безвісно відсутньою;
- 6) заяви про встановлення факту каліцтва, якщо це необхідно для призначення пенсії або одержання допомоги за загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням;
- 7) заяви про встановлення факту смерті особи, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави вважати її загиблою від певного нещасного випадку внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- 8) заяви про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 9) заяви про обов’язкову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу;
- 10) заяви про видачу обмежувального припису;
- 11) позовної заяви про відшкодування шкоди, заподіяної особі незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадовою або службовою особою, а так само незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури або суду;
- 12) заяви, апеляційної та касаційної скарги про захист прав малолітніх чи неповнолітніх осіб;
- 13) клопотання про визнання і виконання рішення іноземного суду відповідно до міжнародного договору України, згоду на обов’язковість якого надано Верховною Радою України та яким не передбачено плату під час звернення до суду, подання апеляційної та касаційної скарги у таких справах;
- 14) заяви про встановлення факту смерті особи, яка загинула або пропала безвісти в районах проведення

воєнних дій або антитерористичних операцій та здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;

15) позовної заяви у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

16) позовної заяви, апеляційної скарги у справах про тимчасове обмеження права громадян України на виїзд за межі території України;

17) позовної заяви, апеляційної скарги у справах про заборону політичної партії, анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії;

18) позовних заяв та заяв Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення у період дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях;

19) апеляційної та касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби“ (частина друга статті 3);

„9) апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду; заяви про приєднання до апеляційної чи касаційної скарги на ухвалу суду:

юридичною особою або фізичною особою – підприємцем	1 розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб
--	--

фізичною особою	0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб“
-----------------	--

(підпункт 9 пункту 1 частини другої статті 4).

Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про судовий збір“ у зв’язку з Рішенням Конституційного Суду України від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024 щодо забезпечення принципу обов’язковості судового рішення» від 31 жовтня 2024 року № 4056-ІХ опубліковано в газеті „Голос України“ 13 листопада 2024 року, цей закон набрав чинності 14 листопада 2024 року.

Отже, Верховна Рада України привела нормативне регулювання, встановлене частиною другою статті 3, підпунктом 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674-VI, у відповідність до цього Рішення.

Рішення від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Бичкова Сергія Андрійовича, Бая Анатолія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України.

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такою, що відповідає Конституції України (є конституційною), частину шосту статті 176 Кримінального процесуального кодексу України“.

Рішення від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Оніщенко Руслана Ілліча, Гаврилюка Дмитра Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (справа про гарантії

судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину шосту статті 615 Кримінального процесуального кодексу України.

2. Частина шоста статті 615 Кримінального процесуального кодексу України, визнана неконституційною, утрачає чинність через три місяці з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Верховній Раді України привести нормативне регулювання, установлене частиною шостою статті 615 Кримінального процесуального кодексу України, що визнана неконституційною, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням“.

У пункті 9 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: *„Конституційний Суд України вважає за доцільне відтермінувати втрату чинності частиною шостою статті 615 Кодексу.*

Верховна Рада України має привести нормативне регулювання, установлене частиною шостою статті 615 Кодексу, що визнана неконституційною, у відповідність із Конституцією України та цим Рішенням“ (абзаци другий, третій).

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

Рішення від 2 жовтня 2024 року № 9-р(П)/2024

Ухвалено у справі за конституційними скаргами Тимошенкової Оксани Василівни, Тимошенкова Володимира Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113-ІХ (щодо звільнення в період тимчасової непрацездатності).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), окреме положення абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113-ІХ, згідно з яким перебування прокурора на лікарняному через тимчасову непрацездатність не є перешкодою для його звільнення з посади прокурора відповідно до цього пункту.

2. Окреме положення абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113-ІХ, згідно з яким перебування прокурора на лікарняному через тимчасову непрацездатність не є перешкодою для його звільнення з посади прокурора відповідно до цього пункту, визнане неконституційним, утрачає чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Закрити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності)

абзацу шостого пункту 19 розділу II „Прикінцеві і перехідні положення“ Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113-ІХ частині, згідно з якою перебування прокурора у відпустці чи у відрядженні до Національної академії прокуратури України для участі в її роботі на постійній основі не є перешкодою для його звільнення з посади прокурора відповідно до цього пункту, на підставі пункту 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неприйнятність конституційної скарги».

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

Рішення від 13 листопада 2024 року № 10-р(П)/2024

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Первинної профспілкової організації Всеукраїнської профспілки працівників науки, виробництва та фінансів ПАТ „АрселорМіттал Кривий Ріг“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 7 Закону України „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)“ (щодо права на судовий захист під час розв'язання колективного трудового спору).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати окремі приписи статті 7 Закону України „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)“ від 3 березня 1998 року № 137/98-ВР, а саме: „розгляд колективного трудового спору (конфлікту) здійснюється з питань, передбачених: пунктами „а“ і „б“ статті 2 цього Закону, – примирною комісією, а в разі неприйняття рішення у строки, встановлені статтею 9 цього Закону, – трудовим арбітражем“, такими, що відповідають Конституції України (є конституційними)».

Рішення від 18 грудня 2024 року № 11-р(П)/2024

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Панченка Богдана Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 частини першої статті 51, підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення“ Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII (щодо конституційних гарантій незалежності прокурора).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

«1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), підпункт „в“ підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення“ Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами.

2. Визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), пункт 9 частини першої статті 51 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами.

3. Пункт 9 частини першої статті 51 Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII зі змінами, визнаний неконституційним, утрачає чинність через шість місяців із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

4. Закрити конституційне провадження у справі щодо відповідності Конституції України (конституцій-

ності) підпунктів „а“, „б“ та абзацу п'ятого підпункту 1 пункту 5¹ розділу XIII „Перехідні положення“ Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII зі змінами на підставі пункту 4 статті 62 Закону України „Про Конституційний Суд України“ – неприйнятність конституційної скарги».

У пункті 8 мотивувальної частини Рішення Конституційний Суд України зазначив: „Установивши, що пункт 9 частини першої статті 51 Закону № 1697 суперечить частині першій статті 8, пункту 14 частини першої статті 92, частині другій статті 131¹ Основного Закону України, Конституційний Суд України задля забезпечення ефективності функціонування прокуратури та надання Верховній Раді України строку для внесення змін до Закону № 1697 вважає за потрібне відтермінувати втрату чинності пунктом 9 частини першої статті 51 Закону № 1697“ (абзац другий).

Станом на 31 грудня 2024 року Верховною Радою України не було ухвалено будь-яких актів у зв'язку з ухваленням Рішення.

Рішення від 18 грудня 2024 року № 12-р(П)/2024

Ухвалено у справі за конституційною скаргою Бурми Кирила Андрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 51 Цивільного кодексу України (щодо конституційних гарантій прав фізичних осіб-підприємців).

У резолютивній частині Рішення зазначено:

„1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), приписи статті 51 Цивільного кодексу України“.

2.4. Офіційне видання Конституційного Суду України

Упродовж 2024 року вийшли друком шість номерів „Вісника Конституційного Суду України“, який відповідно до статті 47 Закону України „Про Конституційний Суд України“ є офіційним виданням Конституційного Суду України. На його сторінках було опубліковано рішення та ухвали Конституційного Суду України, а також окремі думки суддів Конституційного Суду України щодо цих актів. До кожного рішення Конституційного Суду України додано резюме англійською мовою.

В інших рубриках офіційного видання Конституційного Суду України представлено матеріали науково-практичних конференцій, організованих Конституційним Судом України (зокрема, огляд міжнародної конференції з нагоди 28-ї річниці Конституції України „Конституція України та європейські цінності: виклики євроінтеграційного процесу“, огляд III Маріупольського конституційного форуму „Українська конституційна ідентичність в контексті європейської інтеграції“); реферативні огляди публікацій із конституційного

права; інформацію про зовнішні зв'язки Конституційного Суду України тощо. Крім того, було опубліковано статтю переможця конкурсу на кращу наукову статтю, пов'язану із захистом людських прав.

У червні 2024 року було реорганізовано редакційну раду „Вісника Конституційного Суду України“. До її складу увійшли судді Конституційного Суду України, керівник Секретаріату Конституційного Суду України, голова Постійної комісії Конституційного Суду України з питань наукового забезпечення, судді Конституційного Суду України у відставці, голова Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, провідні конституціоналісти України, зарубіжні експерти та партнери. Редакційна рада „Вісника Конституційного Суду України“ запрошує суддів Конституційного Суду України та конституційних судів зарубіжних держав, представників академічної спільноти до наукової співпраці та дослідження актуальних питань конституційної доктрини.

Вісник Конституційного Суду України № 1-2/2024

Вісник Конституційного Суду України № 3/2024

Вісник Конституційного Суду України № 4/2024

Вісник Конституційного Суду України № 5/2024

Вісник Конституційного Суду України № 6/2024

III.

ПОЗАСУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІІІ. ПОЗАСУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

3.1. Події та заходи

Конституційний Суд України у 2024 році значну увагу приділяв реалізації завдань, спрямованих на поглиблення співпраці з громадськістю, науковою спільнотою та міжнародними партнерами з метою, зокрема, зміцнення довіри суспільства до органу конституційної юрисдикції, популяризації конституційних цінностей і підвищення правової обізнаності громадян.

Упродовж року судді та працівники Конституційного Суду України брали участь у конференціях, семінарах, форумах і професійних зустрічах, проведених у Конституційному Суді України і за його межами.

Завдяки розширенню сфер і засобів комунікацій Конституційний Суд України виступив платформою для діалогу між національними та міжнародними експертами, спрямованого на утвердження принципів верховенства права та захисту прав людини.

Розвиток комунікацій став невід'ємною складовою діяльності Конституційного Суду України, яка охоплювала:

- інституційний діалог із науковою спільнотою для обміну досвідом у сфері конституційного права;
- міжнародне співробітництво для впровадження європейських стандартів у правову систему України;
- правову просвіту громадян у спосіб організації освітніх заходів, презентацій видань і залучення молоді до діалогу;
- використання сучасних технологій для вдосконалення роботи Конституційного Суду України та забезпечення відкритості його діяльності.

*Учасники міжнародної конференції з нагоди 28-ї річниці Основного Закону України
„Конституція України та європейські цінності: виклики євроінтеграційного процесу“*

м. Київ, 28 червня 2024 року

28 червня 2024 року

Міжнародна конференція з нагоди 28-ї річниці
Основного Закону України „Конституція України
та європейські цінності: виклики
євроінтеграційного процесу“

Захід відбувся у межах спільного проекту Ради Європи та Конституційного Суду України „Підтримка розвитку конституційної юстиції в Україні“, впровадженого в межах третьої фази спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи „Партнерство заради доброго порядку врядування“, а також спільного проекту Конституційного Суду України та ОБСЄ „Підтримка національних партнерів у покращенні доступу до конституційного правосуддя“.

Участь у науковій конференції взяли судді Конституційного Суду України та судді Конституційного Суду України у відставці, вітчизняні та міжнародні експерти в галузі конституційного права, представники органів конституційної юрисдикції іноземних держав і міжнародних організацій.

Під час заходу учасники поділилися своїм досвідом і підходами до захисту основних прав і свобод громадян у воєнний час та кризові періоди, обговорили практичні аспекти імплементації міжнародних нормативних актів у національне законодавство, а також роль органу конституційної юрисдикції в цих процесах.

Відкрив конференцію суддя Конституційного Суду України **Олександр Петришин**, який від імені Конституційного Суду України звернувся до учасників із вітальною промовою.

„Ухвалення Основного Закону України 28 червня 1996 року є історичною подією, яка визначила долю українського народу. Основний Закон зміцнив міжнародний авторитет України й заклав основи для розвитку демократії, правовладдя, рівності й народовладдя в нашій країні“.

Переглянути відеовиступ
Олександра Петришина

„Наша Конституція витримала випробування часом у найскладніший для України період. Ми впевнено можемо сказати, що Основний Закон працює, забезпечено засади конституційного ладу. Це приклад для багатьох країн, які сумнівалися в державності України“.

Голова Верховної Ради України
Руслан Стефанчук

Переглянути відеовиступ
Руслана Стефанчука

„Конституція – це не лише найвищий правовий акт у державі, із яким повинні узгоджуватися всі закони країни, а й наріжний камінь захисту прав людини та правовладдя в країні“.

Голова Офісу Ради Європи в Україні
Мачей Янчак

Переглянути відеовиступ
Мачея Янчака

„Досягнення реформ щодо верховенства права потрібно підтримувати, тому що вони не лише є умовою подальшого прогресу для вступу до ЄС, а й також зміцнять стійкість України в часи війни, покращать умови для бізнесу й інвестицій в Україні та сприятимуть процесу відновлення“.

Керівник з операційних питань Секції 1
„Європейська інтеграція, врядування та
верховенство права, громадянське
суспільство“ Представництва
Європейського Союзу в Україні
Асьєр Сантільян Лузуріага

Переглянути відеовиступ
Асьєр Сантільян Лузуріага

Переглянути відеовиступ
Марцела Пешко

„Сьогодні на кривавих полях війни, як і 10 років тому на палаючих барикадах у Києві, люди захищають свою мрію – мрію про Європу, про співдружність цінностей, принципів і рівних можливостей“.

Спеціальний представник Головування –
Координатор проєктів ОБСЄ в Україні
Марцел Пешко

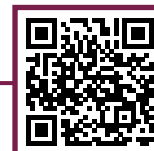

Марцел Пешко, спеціальний представник Головування – Координатор проєктів ОБСЄ в Україні
та **Асьєр Сантільян Лузуріага**, керівник з операційних питань Секції 1 „Європейська інтеграція,
врядування та верховенство права, громадянське суспільство“ Представництва Європейського
Союзу в Україні

„Одним із найважливіших стратегічних приписів нашої Конституції є втілення в ній стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства у ЄС і НАТО“.

Віцепрезидент Національної
академії наук України
Олег Рафальський

Переглянути відеовиступ
Олега Рафальського

Переглянути відеовиступ
Володимира Журавля

„У політико-правовому документі – державному паспорті України – зафіксовано те, заради чого численні покоління українців не тільки мріяли, а й проливали кров і, на жаль, проливають кров і сьогодні, – це права людини, які російські загарбники намагаються забрати в нас, розв'язавши повномасштабну війну“.

Президент Національної
академії правових наук України
Володимир Журавель

„Принципи верховенства права і верховенства Конституції є цілісними, тож забезпечуючи верховенство Конституції, Конституційний Суд України захищає принцип верховенства права“.

*Суддя Конституційного Суду України
Сергій Різник*

*Переглянути відеовиступ
Сергія Різника*

„У багатьох європейських державах конституційні суди відіграють важливу роль у визначенні законності та конституційності референдумів щодо внесення змін до конституції“.

*Суддя Конституційного Суду України
Ольга Совгіря*

*Переглянути відеовиступ
Ольги Совгірі*

„Під час повномасштабної війни Конституційний Суд України продовжує виконувати свої функції, доводячи, що принцип поділу влади є дієвим, а перебування всіх органів державної влади в межах конституційного поля не лише забезпечує верховенство права й захист індивідуальних людських прав, а й зміцнює конституційний порядок України загалом“.

*Суддя Конституційного Суду України
Василь Лемак*

*Переглянути відеовиступ
Василя Лемака*

„Адаптація європейських стандартів у національній правовій системі сприяє зміцненню правової держави та забезпечує відповідність конституційним принципам і міжнародним зобов'язанням України“.

*Суддя Конституційного Суду України
Галина Юровська*

*Переглянути відеовиступ
Галини Юровської*

4 жовтня 2024 року

**III Маріупольський конституційний форум
„Українська конституційна ідентичність
в контексті європейської інтеграції“**

Захід, організований Конституційним Судом України за підтримки Офісу Ради Європи в Україні та Програми підтримки ОБСЄ в Україні, об'єднав правників-практиків, науковців, національних і міжнародних експертів, представників органів публічної влади, освітніх закладів, які проаналізували актуальні виклики, що постають перед Україною в умовах сьогодення.

„Маріупольський форум – це майданчик для важливої дискусії, яка об'єднує наукову спільноту, експертів та практиків у пошуку відповідей на ключові виклики нашого часу“.

*Суддя Конституційного Суду України
Олександр Петришин*

„Конституційна ідентичність України формується на основі історичного досвіду державотворення і сучасних прагнень до інтеграції в європейський правовий простір, зберігаючи національну самобутність“.

*Заступник Керівника
Офісу Президента України
Ірина Мудра*

„Саме українці та українки стали запорукою стійкості своєї держави і саме їм належить ключова роль у її майбутньому“.

*Керівник операційної діяльності
Програми підтримки ОБСЄ в Україні
П'єр Боссан*

*Заступник Голови Офісу Ради Європи в Україні **Ерленд Фалк** висловив захоплення стійкістю українського народу, який захищає свою національну ідентичність на полі бою та продовжує дотримуватися європейських цінностей: демократії, прав людини та верховенства права.*

„Євроінтеграція стала частиною конституційної ідентичності України, і це визначає її майбутній розвиток“.

*Суддя Конституційного Суду України
Василь Лемак*

„Верховенство права та людська гідність – це універсальні цінності західної цивілізації, які єднають Український народ не менше, ніж національні цінності“.

*Суддя Конституційного Суду України
Сергій Різник*

*Учасники III Маріупольського конституційного форуму
„Українська конституційна ідентичність в контексті європейської інтеграції“*

м. Київ, 4 жовтня 2024 року

6 лютого 2024 року

Участь судді Конституційного Суду України **Віктора Городовенка** у круглому столі на тему „Правосуддя майбутнього: судова мережа та доступ до правосуддя“, що його організувало видавництво „Юридична практика“ за підтримки Верховного Суду, Вищої ради правосуддя й Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України.

„Конституційний Суд України є і повинен бути гарантом стабільного конституційного ладу та конституційного правопорядку в державі. Конституційний Суд України має забезпечувати сталий розвиток держави, зокрема шляхом доктринального розвитку положень Основного Закону України та захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина“.

Суддя Конституційного Суду України
Віктор Городовенко

11 березня 2024 року

Участь судді Конституційного Суду України **Галини Юровської** у розширеній робочій зустрічі, присвяченій питанням діяльності адміністративних судів, що відбулася у Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду.

15 квітня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України **Віктор Городовенко**, керівник Секретаріату Конституційного Суду України **Віктор Бесчастний** та працівники структурних підрозділів Секретаріату Конституційного Суду України провели зустріч із студентами Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, які активно вивчають світовий досвід нормативного регулювання та застосування штучного інтелекту в діяльності органів державної влади, зокрема під час здійснення судочинства.

„Упровадження технологічних змін має бути спрямоване на забезпечення ефективного доступу осіб до правосуддя“.

Суддя Конституційного Суду України
Віктор Городовенко

27 травня 2024 року

Виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України **Сергій Головатий** презентував видання „Конституція України в практиці Конституційного Суду: офіційне тлумачення та юридичні позиції“, яке є конституційною спадщиною Конституційного Суду України та містить офіційний текст Конституції України із витягами з рішень Конституційного Суду України з 1997 року до 2023 року щодо офіційного тлумачення її статей.

Переглянути відео презентації

14 червня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України **Василь Лемак** взяв участь у роботі XII Міжнародного судово-правового форуму, де виступив із доповіддю на тему „Обмеження людських прав в умовах війни: де межа?“

„Права людини, як і взагалі конституційний демократичний лад, так само актуальні в темні часи, як і в часи світлі. І якщо приписи Конституції не виконуватимуть під час війни, то це означатиме безладдя. Межа обмеження прав людини залежить від повноцінної роботи судів, від збереження їх незалежності.“

Суддя Конституційного Суду України
Василь Лемак

14 червня 2024 року

Судді Конституційного Суду України **Олег Первомайський, Олександр Петришин, Василь Лемак, Сергій Різник, Галина Юровська** та представники Секретаріату Конституційного Суду України взяли участь у заході, присвяченому презентації українського видання книги Тома Бінгема „Правовладдя“, яка є однією із засадничих праць у галузі права.

15 червня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України **Василь Лемак** взяв участь у засіданні Дискусійного клубу „Правовий аспект“ на тему „Тиск на суд: як забезпечити суддівську незалежність?“.

„Правова культура політиків, її рівень є головним фактором, від якого залежить розв'язання проблеми тиску на суд і суддів.“

Суддя Конституційного Суду України
Василь Лемак

Переглянути відеовиступ
Василя Лемака

25 червня 2024 року

Судді Конституційного Суду України **Віктор Городовенко** та **Ольга Совгіря** взяли участь у роботі Всеукраїнської науково-практичної конференції „Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України“.

«Однією із сутнісних ознак принципу „добропорядного врядування“ є обов’язок держави втілити у своїй діяльності фундаментальні засади побудови, організації та реалізації державної влади для утвердження правдивої демократії, дотримання людських прав та верховенства права».

Суддя Конституційного Суду України
Віктор Городовенко

„У своїх рішеннях Конституційний Суд України напружував чимало позицій, безпосередньо або опосередковано спрямованих на захист суверенітету і територіальної цілісності України, зокрема забезпечення соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях“.

Суддя Конституційного Суду України
Ольга Совгіря

31 липня 2024 року

У Конституційному Суді України відбувся семінар щодо роботи з Єдиним державним вебпорталом відкритих даних, ініційований Секретаріатом Конституційного Суду України задля вдосконалення практичної роботи з вебпорталом відкритих даних, зокрема щодо створення та обслуговування електронних кабінетів.

11 вересня 2024 року

У Конституційному Суді України відбулася презентація четвертого тому Великої української юридичної енциклопедії „Конституційне право“.

У заході взяли участь судді Конституційного Суду України **Оксана Гришук, Віктор Кичун, Віктор Колісник, Олександр Петришин, Василь Лемак, Сергій Різник, Ольга Совгіря, Галина Юровська**, керівник Секретаріату Конституційного Суду України **Віктор Бесчастний**, працівники Конституційного Суду України, представники провідних правничих шкіл України, студенти закладів вищої освіти України.

„Це видання є незамінним інструментом для правозастосовної діяльності та допомагає краще зрозуміти глибинні правові процеси, що відбуваються в державі“.

Судді Конституційного Суду України

27 вересня 2024 року

Судді Конституційного Суду України **Віктор Городовенко, Віктор Колісник, Віктор Кичун, Сергій Різник** взяли участь у VIII Харківському міжнародному юридичному форумі, який став важливою платформою для обміну досвідом між провідними юристами, науковцями, представниками влади та бізнесу з понад 35 країн світу.

10 жовтня 2024 року

Судді Конституційного Суду України **Віктор Городовенко, Василь Лемак, Олег Первомайський** провели робочу зустріч із представниками Асоціації правників України.

21-25 жовтня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України **Ольга Совгіря** взяла участь у XVI Іберо-американському конгресі конституційного права «Конституціоналізм для демократії XXI століття».

15 листопада 2024 року

Судді Конституційного Суду України **Олександр Петришин, Галина Юровська** долучилися до обговорення питань із розгляду адміністративних спорів, пов'язаних із захистом прав громадян в умовах воєнного стану в Україні, під час XI Національного судового форуму.

22 листопада 2024 року

Суддя Конституційного Суду України **Сергій Різник** взяв участь у роботі Міжнародного семінару-практикуму з питань відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої актами, визнаними неконституційними.

27 листопада 2024 року

Судді Конституційного Суду України **Оксана Грищук, Олександр Петришин, Сергій Різник, Ольга Совгіря** та члени Науково-консультативної ради Конституційного Суду України у змішаному форматі провели шосте засідання Науково-консультативної ради Конституційного Суду України.

14 грудня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України **Галина Юровська** взяла участь у круглому столі „Сприяння утвердженню доброчесності та професійної етики суддів: досягнення, виклики та подальші кроки“.

3.2. Конституційний Суд України та громадянське суспільство

У 2024 році Конституційний Суд України продовжив роботу в напрямі відкритості, доступності, прозорості, що є важливим аспектом його діяльності, спрямованої на зміцнення довіри громадян до конституційного судочинства та формування позитивного іміджу Конституційного Суду України.

Основним каналом комунікації між органом конституційного контролю України і суспільством є офіційний вебсайт Конституційного Суду України, інформація на якому доступна українською та англійською мовами, що забезпечує її зрозумілість для різних аудиторій.

Протягом звітного періоду Секретаріат Конституційного Суду України підготував та розмістив на офіційному вебсайті понад **1 500** матеріалів та інформаційних повідомлень про судову і позасудову діяльність органу конституційного контролю, зокрема акти Конституційного Суду України, резюме рішень, звернення суб'єктів до Конституційного Суду України, стан і результати розгляду справ, порядки денні засідань, повідомлення про національні і міжнародні заходи. У відкритому доступі розміщено каталог юридичних позицій Конституційного Суду України, відеотрансляції засідань Конституційного Суду України, бібліотеку конституційного права, що містить науково-аналітичні матеріали, повідомлення про роботу Дорадчої групи експертів та іншу корисну інформацію. Офіційний вебсайт Конституційного Суду України є важливим інструментом комунікації та підзвітності перед суспільством.

Відвідуваність офіційного вебсайту Конституційного Суду України свідчить про високий рівень інтересу до його діяльності не лише серед українців, а й закордонних користувачів, зокрема з Великої Британії, Індонезії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, США, Франції, Чехії. Це підкреслює важливість роботи Конституційного Суду України в умовах сучасних викликів з огляду на

забезпечення прозорості й відкритості діяльності для суспільства та міжнародних партнерів.

Діяльність Конституційного Суду України висвітлювалася також через його офіційні сторінки в соціальних мережах: Facebook, Twitter, Telegram і YouTube. Завдяки цим платформам оперативно поширювалася інформація про роботу Конституційного Суду України, створювалися можливості для обговорення й обміну думками серед користувачів.

www.ccu.gov.ua

www.facebook.com/ConstitutionalCourtOfUkraine

twitter.com/CCofUkraine

t.me/CCofUkraine

[YouTube](https://www.youtube.com/CCofUkraine)

У 2024 році Конституційний Суд України активно розвивав просвітницьку діяльність, спрямовану на підвищення правової обізнаності громадян. Конституційний Суд України комунікував із науковцями, аспірантами, викладачами і студентами закладів вищої освіти, а також усіма, хто прагне покращити знання у сфері конституційного права.

Основними доповідачами виступали судді Конституційного Суду України, зарубіжних конституційних судів, представники Європейського суду з прав людини, провідні вчені українських і європейських університетів. Упродовж звітного року судді Конституційного Суду України провели 29 онлайн-лекцій. Тематика заходів охоплювала національну та міжнародну судову практику, специфіку конституційного провадження, а також ключові питання, пов'язані з визначними датами: Днем Конституції України, Днем Незалежності України, Днем Української державності тощо.

Проведення таких заходів сприяє формуванню правової свідомості громадян та забезпечує можливість аналізу судової практики.

Серед висвітлених тем: використання асистивних технологій у судочинстві; ухвалені Конституційним Судом України рішення та викладені в них юридичні позиції (щодо гарантування прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини; гарантованого рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; судового збору під час здійснення судового контролю за виконанням судового рішення; перегляду рішення за нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні; права одного з подружжя на утримання; заборони звільнення в період тимчасової непрацездатності тощо); застосування актів Європейського Союзу та рішень Суду справедливості у практиці Конституційного Суду України; судова практика та особливості роботи конституційних судів Грузії, Латвії, Німеччини тощо.

Для студентів і школярів Секретаріат Конституційного Суду України організував тематичні інтерактивні квести, переможці яких отримали книжкові видання з конституційної тематики.

Усі проведені лекції доступні для перегляду на офіційних сторінках Конституційного Суду України у YouTube та Telegram.

У 2024 році Конституційний Суд України підписав низку договорів про співпрацю з національними закладами вищої освіти України. Укладення цих договорів стало важливим кроком у налагодженні співпраці в науковій сфері, удосконаленні науково-аналітичного забезпечення діяльності органу конституційної юрисдикції в Україні, забезпеченні високого професійного рівня правників.

Конституційний Суд України продовжував підтримувати студентів і молодих науковців, які досліджують питання захисту людських прав. З цією метою було організовано конкурс на кращу наукову статтю, пов'язану із захистом людських прав. Було подано понад 200 статей від учасників із 43 закладів вищої освіти України. 28 червня 2024 року, під час урочистостей до Дня Конституції України, переможців нагородили почесними грамотами та пам'ятними сувенірами.

ПЕРЕМОЖЦІ КОНКУРСУ

НА КРАЩУ НАУКОВУ СТАТТЮ

ОЛЕГ СЕРПАК

СТУДЕНТ НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ОЛЕГ ГОЛЕВ

АСПІРАНТ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

АНАСТАСІЯ ТОЛЮПА

СТУДЕНКА ПОЛТАВСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

СОФІЯ МИСЮРА

СТУДЕНКА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
ПРАВА КІЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Статтю студента Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Олега Серпака „Чи дотримуються прав людини в Україні при притягненні її до кримінальної відповідальності за поведінку з вогнепальною зброєю?” було опубліковано в офіційному виданні „Вісник Конституційного Суду України”. У листопаді 2024 року Конституційний Суд України оголосив новий конкурс на кращу наукову статтю серед студентів, аспірантів, ад'юнктів, здобувачів закладів вищої освіти, який триватиме до 1 червня 2025 року. За підсумками конкурсу 28 червня 2025 року під час урочистих заходів, присвячених Дню Конституції України, оголосять переможців.

Упродовж звітного періоду Конституційний Суд Укра-

Положення про конкурс на кращу наукову статтю, пов'язану із захистом прав і свобод людини і громадянина

їни відвідали викладачі та студенти закладів вищої освіти, учнівська молодь, громадяни з різних областей України, зокрема Києва і Київської області, Львова, Луцька, Сум, Черкас, Харкова. Для них було проведено 65 оглядових екскурсій та мінілекцій за участю працівників Секретаріату Конституційного Суду України. Гостей ознайомили, зокрема, з повноваженнями органу конституційного контролю, організацією його роботи, особливостями розгляду справ. Відвідувачі мали можливість оглянути музейну експозицію, зали засідань Конституційного Суду України, Бібліотечний комплекс, Архів, а також поспілкуватися із суддями Конституційного Суду України – **Віктором Городовенком, Оксаною Гришук, Олегом Первомайським, Сергієм Різником, Петром Філюком, Галиною Юровською**, керівником Секретаріату Конституційного Суду України **Віктором Бесчастним**, першим заступником керівника Секретаріату Конституційного Суду України **Ларисою Бірюк**, працівниками структурних підрозділів Секретаріату Конституційного Суду України.

Працівники Конституційного Суду України взяли участь у навчальних тренінгах, зокрема з питань цивільного захисту, що їх провели фахівці Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Представники оперативно-рятувальної служби надали поради і розповіли про правила побутової й вуличної безпеки, поведінки в надзвичайних ситуаціях в умовах воєнного часу та надання першої медичної допомоги.

У 2024 році Конституційний Суд України організував низку заходів та підготував матеріали, спрямовані на популяризацію діяльності Конституційного Суду України, вшанування державних символів та збереження національних традицій.

• Міжнародний День захисту дітей та Всесвітній день батьків

До цих свят організовано тематичний захід, під час якого юні дослідники декламували обрані статті Конституції України за книгою Володимира Читая „Конституція для всіх: і великих, і малих“. Учасники зосередили увагу на таких темах, як територіальна цілісність, права і свободи громадян, соціальний захист, свобода пересування, збереження природи та культурної спадщини.

Переглянути відео

• 28-ма річниця Конституції України

Матеріал про значення Конституції як Основного Закону України, що забезпечує права і свободи громадян.

Переглянути відео

• 33-тя річниця Незалежності України

Відеоматеріал, присвячений історії здобуття незалежності, розвитку державності та важливим етапам становлення України як суверенної держави.

Переглянути відео

• 28-ма річниця створення Конституційного Суду України

Відеоматеріал про історію Конституційного Суду України, його значення у забезпеченні верховенства права та місце у правовій системі України.

Переглянути відео

• Підсумки діяльності Конституційного Суду України за 2024 рік

Висвітлено ключові рішення, ухвалені Конституційним Судом України у 2024 році, участь у міжнародних заходах, співпрацю з іншими інституціями та основні досягнення.

Переглянути відео

Судді і працівники Конституційного Суду України не залишаються осторонь від чужого лиха, продовжують надавати допомогу Збройним Силам України, їх окремим підрозділам, долучаються до донорства крові й доброчинних акцій, зокрема до проєкту Благодійного фонду „Твоє Майбутнє“ з підтримки дітей-сиріт з особливими потребами з дитячих будинків Києва. Конституційний Суд України також долучався до благодійних ініціатив із підтримки важкохворих дітей, які постраждали внаслідок російського ракетного удару в липні 2024 року, перебуваючи на лікуванні в Національній дитячій спеціалізованій лікарні „Охматдит“.

Діяльність Конституційного Суду України у звітному році сприяла популяризації конституційних цінностей, утвердженню верховенства права, вшануванню історичних і культурних традицій України, а також підвищенню обізнаності громадськості про роль Конституційного Суду України в захисті прав і свобод громадян.

У 2025 році Конституційний Суд України продовжить впроваджувати кращі практики у свою діяльність, розширювати міжнародну співпрацю та реалізовувати освітні ініціативи.

3.3. Міжнародне співробітництво

Міжнародна співпраця є ключовим чинником у процесі розвитку та посилення інституційної спроможності Конституційного Суду України, позаяк рівень та результативність міжнародних зв'язків становлять невід'ємну складову діяльності будь-якої державної інституції та свідчать про її інтеграцію до створення фахової спільноти. Крім того, міжнародна співпраця відкриває можливості для запозичення найкращих світових практик і сприяє формуванню ефективної моделі подальшого розвитку.

Основними темами, що їх було обговорено представниками Конституційного Суду України на заходах міжнародного співробітництва, стали питання захисту прав і основоположних свобод людини і громадянина в умовах війни, викликів конституційного правосуддя, євроінтеграційного курсу національного конституційного права.

Проведення переважної більшості заходів стало можливим завдяки підтримці іноземних партнерів.

Традиційно міжнародне співробітництво Конституційного Суду України здійснювалося за трьома ключовими напрямками:

I. Участь представників Конституційного Суду України у заходах міжнародного співробітництва за кордоном.

Однією з основних цілей такого формату співпраці є обмін та отримання нових знань про актуальні питання конституційного права, практики конституційного правосуддя та забезпечення принципу правовладдя. Участь представників Конституційного Суду України у закордонних заходах, як-от міжнародні науково-практичні конференції, двосторонні зустрічі, фахові візити, дозволяє ознайомитися з різними правничими традиціями та підходами і застосувати ці знання у площині вітчизняного конституційного правосуддя.

II. Спільна діяльність Конституційного Суду України з міжнародними організаціями, проектами та фондами [Європейський Союз, Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Німецький фонд міжнародної правничої співпраці (IRZ)] для забезпечення взаємного обміну правничою інформацією та участі у спільних заходах, пов'язаних із удосконаленням доступу до конституційного правосуддя.

Така співпраця слугує дієвим інструментом розвитку правничого діалогу та наближення конституційної юриспруденції України до європейських і світових стандартів та практик.

III. Співробітництво Конституційного Суду України з регіональними організаціями в ділянці розвитку стандартів конституційного правосуддя.

Реалізація вказаного напрямку передбачає взаємодію Конституційного Суду України з Конференцією європейських конституційних судів (КЕКС) для вирішення актуальних питань та подолання викликів, що постають перед органами конституційного контролю в умовах стрімкої глобалізації правового порядку.

Протягом року проведено та взято участь у 55 міжнародних заходах. Судді Конституційного Суду України та працівники Секретаріату Конституційного Суду України разом із провідними науковцями, європейськими експертами, представниками органів публічної влади та конституційного контролю, міжнародних організацій та громадськості обговорювали актуальні питання здійснення конституційного правосуддя в Україні та країнах Європи.

Європейська Рада 23 червня 2022 року ухвалила історичне рішення про надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу. Отримання статусу країни-кандидата відбулося одночасно з наданням Європейською Комісією низки рекомендацій, виконання яких стало передумовою для ухвалення рішення Європейського Союзу щодо відкриття переговорів з Україною про членство.

25 червня 2024 року в Люксембурзі відбулася перша Міжурядова конференція між Україною та Європейським Союзом, що ознаменувало офіційний старт переговорів про вступ України до Європейського Союзу.

Відтоді відбулося декілька двосторонніх зустрічей Україна – ЄС у межах здійснення скринінгу відповідності законодавства України праву Європейського Союзу, зокрема й щодо переговорного розділу 23 „Судова влада та основоположні права“.

Новою формою міжнародного співробітництва у 2024 році стала участь представників Конституційного Суду України у перемовинах між Україною та Європейським Союзом.

У рамках підготування до двосторонніх зустрічей Україна та Європейської Комісії у межах здійснення офіційного скринінгу відповідності законодавства України праву Європейського Союзу за переговорним розділом 23 „Судова влада та основоположні права“ представники Конституційного Суду України брали безпосередню участь у переговорах та представляли свої доповіді фахівцям із Європейського Союзу.

І. Участь представників Конституційного Суду України у заходах міжнародного співробітництва за кордоном

У 2024 році представники Конституційного Суду України взяли участь у 15 міжнародних заходах безпосередньо за межами України.

29 лютого – 2 березня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Галина Юровська взяла участь у міжнародній конференції „Роль конституційних судів у конкретизації спільних цінностей, які об'єднують Європу” з нагоди 20-ї річниці членства Латвійської Республіки в Європейському Союзі.

Від імені Конституційного Суду України суддя Галина Юровська привітала латвійських колег з 20-ю річницею набуття Латвією членства в Європейському Союзі та підкреслила важливість партнерства Конституційного Суду Латвійської Республіки та Конституційного Суду України в межах нового проєкту Ради Європи „Підтримка розвитку конституційної юрисдикції в Україні”.

м. Рига, Латвійська Республіка

Відеовиступ
Галини Юровської

17 вересня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко та заступник керівника Правового департаменту Секретаріату Конституційного Суду України Микола Гриценко взяли участь у двосторонніх зустрічах України та Європейської Комісії за переговорним розділом 23 „Судова влада та основоположні права”.

м. Брюссель, Королівство Бельгія

18–19 вересня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко та заступник керівника Правового департаменту Секретаріату Конституційного Суду України Микола Гриценко провели робочу зустріч із головами Конституційного Суду Королівства Бельгія Люком Лаврисеном та П'єром Ніулем та робочу зустріч із Представником України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії Всеволодом Ченцовим.

м. Брюссель, Королівство Бельгія

30 вересня – 3 жовтня 2024 року

Науковий консультант судді Конституційного Суду України Віра Назарова та помічник судді Конституційного Суду України Ярослав Мічуда взяли участь у 12-й Літній школі на тему „Використання інформаційних технологій та штучного інтелекту у вищій судовій владі”.

м. Анкара, Турецька Республіка

14–16 жовтня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Сергій Різник узав участь у симпозиумі «Підтримка верховенства права в Україні: роль проєкту „Українсько-англійський юридичний словник”», що його організував Бірмінгемський університет. Під час візиту до Великої Британії суддя Конституційного Суду України Сергій Різник провів зустріч із суддями Верховного Суду Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії Дейм Вів'єн Роуз та Ендрю Стівеном Барровзом.

м. Бірмінгем, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії

25 жовтня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Галина Юровська взяла участь у Міжнародній щорічній конференції з конституційного права „Конституційний діалог: хто визначає тенденції розвитку прав людини?”, присвяченій 30-й річниці членства Литовської Республіки в Раді Європи та головуванню Литовської Республіки у Комітеті міністрів Ради Європи, та представила доповідь на тему „Застосування Європейської конвенції з прав людини у практиці Конституційного Суду України”.

м. Вільнюс, Литовська Республіка

II. Співробітництво Конституційного Суду України з міжнародними організаціями, проектами та фондами

Багаторічним партнером Конституційного Суду України є ОБСЄ, що його наразі представляє Спеціальний представник Головування – Координатор проектів ОБСЄ в Україні.

Співробітництво Конституційного Суду України з ОБСЄ відзначається динамічним розвитком, дотриманням відповідних зобов'язань, а також плановою реалізацією започаткованих проектів та запровадженням нових форм співпраці.

У 2024 році продовжилася співпраця у межах трирічного проекту „Підтримка національних стейкхолдерів через покращення доступу до конституційної юстиції“, який триватиме до 31 липня 2025 року.

Усі заходи проекту скеровані на употужнення інституційної спроможності Конституційного Суду України, а також покращення доступу до конституційної юстиції на національному рівні.

Протягом року судді Конституційного Суду України та працівники Секретаріату Конституційного Суду України взяли участь у **11** заходах.

26 червня 2024 року

Судді Конституційного Суду України Оксана Гришук та Олександр Петришин взяли участь у діалоговому кафе „Конституціоналізм в Україні: візії майбутнього“ для випускників літніх шкіл із конституціоналізму та верховенства права.

28 липня – 4 серпня 2024 року

Судді Конституційного Суду України Оксана Гришук, Василь Лемак, Олександр Петришин, Сергій Різник, Галина Юровська взяли участь у XII Літній школі конституційного права „Конституціоналізм та війна: від In Bello до Post Bellum“.

24–26 жовтня 2024 року

Головні консультанти відділу попередніх висновків Правового департаменту Секретаріату Конституційного Суду України Надія Чернецька та Валерій Лазюк взяли участь у тренінгу з тематики „Amicus curiae в конституційному провадженні“.

29–30 жовтня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко взяв участь у XII Міжнародному форумі з практики Європейського суду з прав людини, що його організував Верховний Суд спільно зі Львівським національним університетом імені Івана Франка та Національною школою суддів України за підтримки проектів Програми підтримки ОБСЄ для України та проектів Ради Європи.

10–12 червня 2024 року

Працівники Секретаріату Конституційного Суду України взяли участь в онлайн-курсі „Amicus curiae в конституційному провадженні. Базовий курс з написання юридичних висновків“.

27 червня 2024 року

Суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко взяв участь у діалоговому кафе „Доброчесність як конституційна категорія“ для лідерів юридичної професії – учасників Аспен-спільноти.

25 листопада 2024 року

Відбувся тренінг із гендерних питань на тему „Гендерно-сенситивні підходи в діяльності Конституційного Суду України“ для працівників Секретаріату Конституційного Суду України.

28-29 листопада 2024 року

Делегація Конституційного Суду України у складі наукових консультантів суддів Конституційного Суду України Тетяни Блащук, Володимира Кочина, Макара Марчука, помічника судді Конституційного Суду України Альони Мельникович та заступника керівника Управління комунікацій Конституційного Суду України та міжнародного співробітництва – завідувача відділу міжнародного співробітництва Секретаріату Конституційного Суду України Ірини Шевченко взяли участь в ознайомчому візиті до Конституційного Суду Республіки Хорватія (м. Загреб, Республіка Хорватія).

14 грудня 2024 року

Судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Оксана Грищук, Василь Лемак, Алла Олійник, Олег Первомайський, Олександр Петришин та Сергій Різник, керівник Секретаріату Конституційного Суду України Віктор Бесчастний, працівники Секретаріату Конституційного Суду України та патронатних служб суддів Конституційного Суду України взяли участь у семінарі на тему „Amicus curiae як інструмент діалогу Конституційного Суду України з громадськістю і науковою спільнотою“.

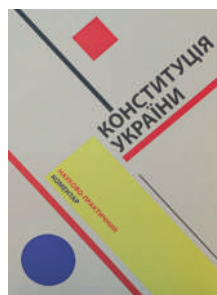
AMICUS CURIAE

Amicus curiae є універсальним інструментом у конституційному судочинстві. Протягом 2024 року Конституційний Суд України отримав юридичний висновок (*amicus curiae*), підготовлений у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України „Про верифікацію та моніторинг державних виплат“, „Про банки і банківську діяльність“, „Про Державну прикордонну службу України“, „Про захист персональних даних“, „Про державну реєстрацію актів цивільного стану“, „Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування“, „Про Державний реєстр виборців“, „Про інформацію“, „Про зайнятість населення“, „Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус“, „Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень“, „Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань“.

Завдяки проекту опубліковано такі видання Конституційного Суду України:

Інформаційна доповідь
Конституційного Суду України
за 2023 рік

„Конституція України:
науково-практичний коментар“

II Маріупольський
конституційний форум
„Візія майбутнього:
конституційний вимір
пovoєнного відновлення України
та європейської інтеграції“

„Конституція України
в практиці Конституційного
Суду: офіційне тлумачення та
юридичні позиції“

„Конституція України та
тріада європейських цінностей:
погляд у світлі євроінтеграції:
збірник матеріалів і тез
міжнародної конференції
(м. Київ, 28 червня 2023 року)“

Співпраця Конституційного Суду України з Радою Європи

Конституційний Суд України у 2024 році продовжив активну співпрацю з Радою Європи у рамках спільного проекту „Підтримка розвитку конституційної юстиції в Україні“, що його впроваджують у межах спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи „Партнерство заради належного врядування!“, започаткованого в 2023 році і який триватиме до серпня 2025 року.

Проект спрямований на розвиток конституційної юстиції в Україні, сприяння обміну знаннями та досвідом, а також поглибленню діалогу між Конституційним Судом України та конституційним судом країни – члена Європейського Союзу, розбудову інституційної спроможності Конституційного Суду України щодо узгодженого тлумачення стандартів, доктрин і принципів прав людини, заснованих на методологіях і підходах до тлумачення, що їх застосовують Європейський суд з прав людини і Суд справедливості Європейського Союзу.

Проектом започатковано сталий діалог між Конституційним Судом України та Конституційним Судом

Латвійської Республіки, про що свідчать проведені заходи з обміну досвідом.

Протягом року в межах проекту проведено **13** заходів, основними темами обговорення під час яких були: застосування інституту конституційної скарги, ключові елементи юрисдикції та тлумачення прав людини Європейським судом з прав людини та Судом справедливості Європейського Союзу, застосування практики Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу в актах Конституційного Суду України, захист особових даних у практиці Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу, а також органів конституційної юрисдикції держав – членів Ради Європи, методологія підготовки проєктів актів конституційного суду.

21 лютого 2024 року

Практичний семінар щодо ключових елементів юрисдикції та тлумачення прав людини Європейським судом з прав людини та Судом справедливості Європейського Союзу. У заході взяли участь виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Сергій Головатий та суддя Конституційного Суду України Олександр Петришин, представники патронатних служб суддів Конституційного Суду України та працівники Секретаріату Конституційного Суду України.

22 квітня 2024 року

Судді Конституційного Суду України взяли участь у круглому столі щодо захисту особових даних у практиці Європейського суду з прав людини та Суду справедливості Європейського Союзу, а також органів конституційної юрисдикції держав – членів Ради Європи.

19 лютого 2024 року

Виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Сергій Головатий, судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Оксана Гришук, Віктор Кичун, Олександр Петришин, Олег Первомайський, Ольга Совгиря, Галина Юровська, представники патронатних служб суддів Конституційного Суду України та працівники Секретаріату Конституційного Суду України взяли участь у Першому засіданні Технічного комітету проєкту „Підтримка розвитку конституційної юстиції в Україні“.

19 квітня 2024 року

Семінар щодо змісту та обсягу попередньої перевірки звернень до Конституційного Суду України для працівників Секретаріату Конституційного Суду України.

23 квітня 2024 року

Семінар з питань захисту особових даних у конституційній юрисдикції для працівників Секретаріату Конституційного Суду України та патронатних служб суддів Конституційного Суду України.

9-10 травня 2024 року

Судді Конституційного Суду України Оксана Гришук, Василь Лемак, Олег Первомайський, Олександр Петришин, Ольга Совгіря та Галина Юровська взяли участь у круглому столі суддів Конституційного Суду України та Конституційного Суду Латвійської Республіки щодо використання права на подання конституційної скарги (м. Краків, Республіка Польща).

11-12 липня 2024 року

Представники патронатних служб суддів Конституційного Суду України взяли участь у робочій групі з питань методології підготовки проєктів актів конституційного суду.

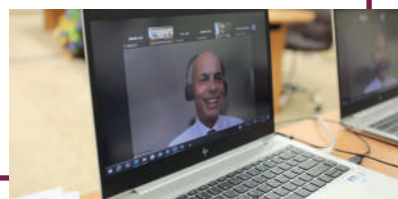
28-29 серпня 2024 року

Працівники Секретаріату Конституційного Суду України, патронатних служб суддів Конституційного Суду України взяли участь у засіданні робочої групи щодо методології моніторингу виконання рішень Конституційного Суду України.

30 серпня 2024 року

Працівники Секретаріату Конституційного Суду України, патронатних служб суддів Конституційного Суду України взяли участь у засіданні робочої групи з питань функціонування системи електронного документообігу Конституційного Суду України.

12 вересня 2024 року

Суддя Конституційного Суду Латвійської Республіки Яніс Нейманіс в рамках просвітницького проєкту, започаткованого суддею Конституційного Суду України Галиною Юровською, прочитав лекцію на тему: „Конституція Латвійської Республіки та Конституційний Суд Латвійської Республіки“.

16-19 жовтня 2024 року

Робочий візит суддів Конституційного Суду України та працівників Секретаріату Конституційного Суду України до Конституційного Суду Латвійської Республіки. У межах заходів проведено Друге засідання Технічного комітету проєкту „Підтримка розвитку конституційної юстиції в Україні“, а також фахові зустрічі суддів та представників апаратів конституційних судів (м. Рига, Латвійська Республіка).

23 грудня 2024 року

Презентація доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри конституційного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, головного співредактора Українського часопису конституційного права, національної експертки Ради Європи Олени Бориславської „Застосування практики ЄСПЛ та Суду справедливості ЄС у актах КСУ“.

Співпраця з Німецьким фондом міжнародної правничої співпраці (IRZ)

Співробітництво Конституційного Суду України з Німецьким фондом міжнародної правничої співпраці, головний офіс якого розташований у м. Бонн, започатковано у листопаді 1996 року.

За сприяння фонду налагоджено контакти з Федеральним Конституційним Судом Німеччини, Інститутом порівняльного публічного права і міжнародного права імені Макса Планка та іншими установами.

Співробітництво Конституційного Суду України з Німецьким фондом міжнародної правничої співпраці здійснюється за такими основними напрямками:

- організація та проведення українсько-німецьких колоквиумів із актуальних питань конституційної юрисдикції;
- організація фахових та ознайомчих візитів представників Конституційного Суду України до Федерального Конституційного Суду Німеччини, інших органів судової влади, діяльність яких становить інтерес для Конституційного Суду України;
- сприяння Конституційному Суду України в організації міжнародних заходів в Україні (семінарів, конференцій тощо);
- обмін фаховими виданнями та поповнення фонду Бібліотеки Конституційного Суду України;
- забезпечення перекладу матеріалів правничого характеру, що становлять інтерес для Конституційного Суду України;
- сприяння в опублікуванні матеріалів за результатами українсько-німецьких колоквиумів.

11, 25 квітня, 30 травня 2024 року

Проведено цикл онлайн-лекцій судді Галини Юровської та суддів Конституційного Суду України за участі німецьких експертів: судді Федерального Конституційного Суду Німеччини у відставці, проф., д-ра Райнгарда Гаєра, судді Федерального Конституційного Суду Німеччини у відставці, проф., д-ра Удо Штайнера, а також керівниці проєктів в Україні Німецького фонду міжнародної правничої співпраці Ангели Шмайнк та заступника керівника проєктів, старшого менеджера проєктів Німецького фонду міжнародної правничої співпраці Вольфрама Гертіга щодо:

- історії створення, ролі та місця Федерального Конституційного Суду Німеччини в системі конституційних органів Німеччини відповідно до німецького Зasadничого закону;
- конституційної скарги в Німеччині, її розгляду у Федеральному Конституційному Суді Німеччини та ролі в захисті основоположних прав громадян, а також щодо її особливостей та відмінностей від конституційної скарги в Україні;
- законодавчого врегулювання та конституційно-судової практики Федерального Конституційного Суду Німеччини із захисту персональних даних.

DEUTSCHE STIFTUNG FÜR
INTERNATIONALE RECHTLICHE
ZUSAMMENARBEIT E.V.

Станом на грудень 2024 року проведено **10** українсько-німецьких колоквиумів, **15** фахових зустрічей із питань конституційного права та низку ознайомчих візитів для працівників Секретаріату Конституційного Суду України.

27 червня 2024 року

Судді Конституційного Суду України Галина Юровська, Віктор Городовенко та Олег Первомайський провели лекцію з нагоди Дня Конституції України із залученням міжнародних експертів та партнерів. Участь також взяли суддя Конституційного Суду Латвійської Республіки Яутріте Брієде, керівниця проєктами в Україні та В'єтнамі Німецького фонду міжнародної правничої співпраці Ангела Шмайнк, спеціальний радник Конституційного Суду України, декан юридичного факультету Державного університету Іллі, член Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія), Голова Конституційного Суду Грузії (2006–2016 роки) Георгій Папуашвілі, керівник відділу Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи Павло Пушкар.

11-12 липня 2024 року

Відбувся німецько-український фаховий онлайн-обмін досвідом з питань конституційного права за участі суддів Конституційного Суду України та експертів Німецького фонду міжнародної правничої співпраці (14-та зустріч). Участь узяли судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Оксана Гришук, Василь Лемак, Олег Первомайський, Олександр Петришин, Галина Юровська, керівник Секретаріату Конституційного Суду України Віктор Бесчастний і перший заступник керівника Секретаріату Конституційного Суду України Лариса Бірюк, суддя Федерального Конституційного суду Німеччини у відставці, проф., д-р Райнгард Гаєр, суддя Федерального Конституційного суду Німеччини у відставці, проф., д-р Удо Штайнер, заступник керівника проєктів, старший менеджер проєктів в Україні (Німецький фонд міжнародної правничої співпраці) Вольфрам Гертір.

17-20 листопада 2024 року

За сприяння фонду відбувся робочий візит делегації Конституційного Суду України у складі суддів Конституційного Суду України Віктора Городовенка, Оксани Гришук, Василя Лемака, Алли Олійник, Олега Первомайського, Петра Філюка до Федерального Конституційного Суду Німеччини в Карлсруе, Інституту порівняльного публічного права і міжнародного права імені Макса Планка у Гайдельберзі та Європейського суду з прав людини у Страсбурзі для участі у фахових зустрічах для обговорення актуальних питань конституційного права.

Участь у засіданнях Консультативної ради європейських суддів (КРЕС)

Суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко як член Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) протягом звітного року взяв участь у 46-му засіданні робочої групи Консультативної ради європейських суддів 3-5 квітня 2024 року (м. Рим, Італійська Республіка) та 47-му засіданні робочої групи Консультативної ради європейських суддів 3-5 липня 2024 року (м. Дублін, Республіка Ірландія).

Також Віктор Городовенко взяв участь у 25-му пленарному засіданні Консультативної ради європейських суддів 4-6 грудня 2024 року (м. Страсбург, Французька Республіка).

Consultative Council of European Judges (CCJE)

www.coe.int/ccje

У світлі актуальних форм співпраці з Радою Європи Конституційний Суд України і надалі активно розвиває співпрацю з Європейською Комісією „За демократію через право“ (Венеційська Комісія).

Виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України, член Венеційської Комісії від України Сергій Головатий взяв участь у 138-му пленарному засіданні Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) і засіданнях її робочих органів та у Міжнародній конференції „Складники та тенденції розвитку європейських юридичних стандартів“, що її організував Іданський університет та Венеційська Комісія.

21 листопада 2024 року

Судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Оксана Гришук, Василь Лемак, Алла Олійник, Олег Первомайський, Петро Філюк провели робочу зустріч із керівником Секретаріату Європейської комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) Сімоною Граната-Менгіні та працівниками Секретаріату Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) Вахе Демірчяном та Мамукою Лонгурашвілі.

Цьогоріч надіслано запит до Венеційської Комісії щодо надання висновку *amicus curiae* у справі за конституційною скаргою щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 1 Закону України „Про альтернативну (невійськову) службу“ від 12 грудня 1991 року № 1975-XII зі змінами Конституції України.

III. Участь Конституційного Суду України в регіональних організаціях конституційного правосуддя

Делегація Конституційного Суду України у складі суддів Віктора Городовенка та Галини Юровської взяла участь у роботі XIX Конгресу Конференції європейських конституційних судів на тему „Форми та межі прояву суддівської стриманості: приклад конституційних судів“, що його було проведено 21–24 травня 2024 року в м. Кишиневу (Республіка Молдова).

Під час урочистого відкриття XIX Конгресу Конференції європейських конституційних судів зі вступними промовами виступили Голова Конституційного Суду Республіки Молдова Домніка Манолє, Президент Республіки Молдова пані Майя Санду, Президент Європейського суду з прав людини Сіюфра О'Лірі та Президент Європейської комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) Клер Базі Малорі.

Суддя Конституційного Суду України Віктор Городовенко виступив із доповіддю на тему „Забезпечення конституційних принципів в умовах воєнного стану: досвід Конституційного Суду України“.

Учасники Конгресу Конференції європейських конституційних судів провели три пленарних засідання, під час яких обговорили взаємодію конституційних судів із наднаціональними судами, політико-правові питання в межах юрисдикції конституційних судів, захист конституційних принципів в умовах надзвичайного стану. За підсумками засідання Кола Голів ухвалено рішення, що організатором XX Конгресу Конференції європейських конституційних судів буде Конституційний Суд Республіки Албанія.

Доповідь судді Конституційного Суду України Віктора Городовенка на тему „Забезпечення конституційних принципів в умовах воєнного стану: досвід Конституційного Суду України“

3.4. Наукові публікації суддів Конституційного Суду України

У 2024 році за участі суддів Конституційного Суду України було опубліковано низку наукових праць із актуальних питань теорії та практики сучасної юриспруденції, які становлять вагоме наукове та інформаційно-аналітичне підґрунтя в їх професійній діяльності. Інформацію про наукові публікації суддів Конституційного Суду України з гіперпосиланнями на відповідні тексти було розміщено, зокрема, у рубриці „Публікації“ та в онлайн-бібліотеці конституційного права на офіційному вебсайті Конституційного Суду України.

Конституція України в практиці Конституційного Суду : офіційне тлумачення та юридичні позиції. 1997–2023 / вступ С.П. Головатого; упоряд.: С.П. Головатий, В.М. Бесчастний, Л.І. Бірюк, Н.І. Адамчик, Ю.М. Михеєнко. Київ : ВАІТЕ, 2024. 448 с.

У виданні подано офіційний текст Конституції України станом на 31 грудня 2023 року разом із витягами з рішень Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення її статей. Видання містить перелік рішень Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення приписів Конституції України та юридичні позиції Конституційного Суду України. Видання розраховане на широке коло користувачів: посадових осіб органів публічної влади, правників, студентів юридичних вишів та всіх, хто цікавиться питаннями конституціоналізму, захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Сергій Головатий. Еволюція української офіційної доктрини конституційного права. Конституція України в практиці Конституційного Суду: офіційне тлумачення та юридичні позиції. 1997–2023. Київ : ВАІТЕ, 2024. С. 5–31.

На думку автора, якщо не знати або не розуміти національної конституційної доктрини, то годі вести мову про можливість практичного застосування засадничих принципів національного права. Конституційна доктрина *per se* скеровує до якогось конкретного юридичного принципу, конкретної теорії та навіть до юридичної практики, і кожне саме собою пояснює, як слід розуміти й застосовувати конституцію, а відтак, як до цього підступитися та в якому напрямі рухатися задля цього. Наведений огляд еволюційного розвитку української офіційної доктрини конституційного права показує, що вона охоплює низку ключових конституційних доктрин, які становлять підвалини нашого національного конституційного ладу. Так само можна бачити й те, що застосовувані Судом доктрини не є статичними. Деякі з них із часом зазнали еволюції у відповідь на питання, що їх поставила на порядок денний практика політичного або правничого життя. Поточна еволюція конституційної доктрини вказує на гнучкість української правничої системи та на її здатність реагувати на змінність обставин. Автор наголошує, що знання національної конституційної доктрини є конче потрібним не лише будь-кому, хто пов'язав свою кар'єру з конституційним правом. Воно є тривкою основою та надійним джерелом для розв'язання багатьох юридичних питань поза обширом конституційного права. Обізнаність із цим предметом завжди буде в нагоді також тим, хто практикує право, і тим, хто виробляє політику, і тим, кому як науковцям доводиться часом блукати, як здається, заплутаними стежками правничої системи.

Serhiy Holovaty. Constitutional lessons from the past and from the future. *From the national constitution to transnational constitutionalism* : international conference (25 October 2022, Vilnius). Vilnius : Constitutional Court of the Republic of Lithuania, 2024. P. 216–223.

Since the liberation of Central and Eastern Europe from totalitarian Soviet rule, the so-called „new democracies“ have become members of the Council of Europe and adhered to the foundational values – democracy, human rights and the rule of law. More than half of them also joined the European Union, which shares the same foundational values. Practice showed that, since 2000, some of these countries have experienced the deterioration of democratic rule and Rule of Law backsliding, breaching the foundational values of both the CoE and the EU. The lesson to be learned from the past is that, over the past twenty years, there was a decline of constitutional democracy across the whole of Europe, covering even the European Union, the area where it was least expected. Many terms are in use to describe this phenomenon: abusive constitutionalism, populist constitutionalism, bad faith constitutionalism, de-constitutionalism, constitutional retrogression, constitutional rot, constitutional decay, democratic backsliding, democratic erosion, democratic recession, authoritarian backsliding, etc. The institutional independence, primarily, of the Judiciary and Constitutional Courts in a number of these countries appeared to be under a threat from the governing party in political institutions. The tools and mechanisms, existing within the CoE or even the EU and aiming to secure respect for the obligations under both Organisations' constitutive acts, appeared to be ineffective. Having dealt with some lessons from the past, why not to try to consider yet another issue: can history draw lessons from the future? The future that is still being written: we speak about the war of Russia against Ukraine which ends in Moscow's defeat. This lesson tells us about the danger and cost of democracies doing business with autocrats and dictators. Nowadays Russian fascism has posed a challenge to all humanity. We live in times of a global struggle between two political systems – democracy and autocracy. Thus, if democracy and the rule of law are global values, the struggle for a future world in which they predominate should be accordingly global, as well. The world needs Ukraine's victory. As far as national sovereignty and democracy are indivisible, this victory will prove that democracy is the best political system, will confirm the value of freedom, and will give a chance to the whole world safety.

Городовенко В.В. Становлення концепції законодавчого упущення (*legislative omission*) у практиці Конституційного Суду України в контексті порівняльного правознавства. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Вип. 1. С. 78–102.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що традиційно в національній правовій доктрині аналізувалися прогалини в праві в контексті визначення засобів їх подолання з позиції загальної теорії права або в межах окремих галузевих досліджень. Автор зазначає, що концепція законодавчого упущення (*legislative omission*) добре знайома практиці більшості органів конституційної юрисдикції європейських країн. Конституційний Суд України тривалий час виходив із того, що заповнення „прогалин у законах“ не належить до його повноважень та є прерогативою законодавця. Метою статті є дослідження становлення концепції законодавчого упущення (*legislative omission*) у практиці Конституційного Суду України в контексті порів-

няльного правознавства. Встановлено, що конституційні суди, як правило, не розрізняють юридичну прогалину та законодавче упущення. Доведено, що законодавче упущення в конституційно-правовому аспекті, з одного боку, можна визначити як вид юридичної прогалини, яка порушує конституційні приписи, з іншого боку, концепція конституційного судочинства, яка дозволяє конституційним судам розглядати та надавати правову оцінку юридичним прогалинам, які існують щодо суспільних відносин, обов'язок щодо правового врегулювання яких на рівні закону встановлено конституцією. Визначено основні положення щодо розуміння законодавчого упущення в практиці Конституційного Суду України: 1) існує обов'язок законодавця надати правове регулювання на рівні закону певним суспільним відносинам (як правило, недостатньо врегульованим), якщо це прямо чи імпліцитно закріплено в Конституції України; 2) існує потреба в такому правовому регулюванні задля виконання конституційних приписів або для того, щоб закріплені в них права і свободи особи були повноцінно захищені, забезпечені, реалізовані, а відповідні принципи дотримані; 3) невиконання законодавцем конституційного обов'язку врегулювати певні відносини на рівні закону призводить до порушення конституційних приписів, передусім тих, які визначають права і свободи (неодмірне обмеження, дискримінація); 4) фактично норма права визнається неконституційною в тій частині, що містить недостатнє законодавче регулювання певних відносин, після чого законодавець має врегулювати ці відносини (часто висуваються конкретні вимоги щодо такого регулювання). Практична цінність дослідження полягає в тому, що в статті доведено, що концепція законодавчого упущення (*legislative omission*) у практиці Конституційного Суду України перебуває на стадії свого формування.

Совгиря О.В. Конституційні плебісцити 2022 та 2023 років як складова новітнього конституційного процесу в Чилі. Український часопис конституційного права. 2024. № 1. С. 3–14.

У статті проаналізовано особливості розроблення, змісту та процедур ухвалення новітніх конституцій у Республіці Чилі на конституційних плебісцитах 2022 та 2023 років. Таке дослідження становить значний науковий інтерес із позицій розуміння сучасних тенденцій розвитку конституціоналізму в країнах Латинської Америки, а отже, має важливе компаративне значення. Звертається увага на те, що в 2019 році в Чилі відбулися масові протести, однією з вимог яких було ухвалення нової Конституції. У зв'язку з цим було проведено конституційні плебісцити в 2022 та 2023 роках, які, незважаючи на відхилення проєктів Конституції за наслідками голосування, дають можливість стверджувати про вектор політичних процесів у країні, зокрема взаємодію влади з суспільством, а також про суспільний запит на вноормування в Конституції соціальних прав і нової моделі системи органів державної влади. У статті детально проаналізовано структуру політичної системи, а також висвітлено повноваження Національного Конгресу (Палати депутаток і депутатів і Сенату), Президента та Конституційного Трибуналу за проєктом Конституції Чилі 2023 року. Серед особливостей проєкту авторка звертає увагу на включення положень про боротьбу з корупцією та засудження тероризму, а також про захист прав індіанців і механізми їх політичної участі у діяльності Національного Конгресу. Особливу увагу приділено проявам ідей партисипаторної та деліберативної демократії у цьому проєкті. На думку авторки, досвід проведення конституційних плебісцитів у Чилі в 2022 та 2023 роках засвідчив, що в політичному дискурсі референдуми (плебісцити) можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль.

Первомайський О.О. Конституційне підґрунтя вноормування відносин власності та інших речових відносин. Стан і засади реформування цивільного та житлового законодавства України : матеріали ХХІІ наук.-практ. конф., присвяч. 102-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харківського юридичного інституту (1962–1987 рр.) В.П. Маслова (м. Харків, 9 лютого 2024 р.). Харків : ЕКУС, 2024. С. 12–15.

У доповіді наголошено на тому, що належне вноормування законом відносин власності та інших речових відносин є не правом держави, а її обов'язком. Важливо, що ухвалені українським парламентом закони, зокрема ті з них, що мають вноормувати речові відносини, мають не дублювати зміст конституційних приписів, а розвивати, конкретизувати та деталізувати їх. У випадку ж дослівного відтворення приписів Основного Закону України в тому чи іншому законі втрачається функційне призначення останнього. З цих міркувань у триваючій уже кілька років дискусії та діяльності з модернізації Цивільного кодексу України слід враховувати потребу в такому вдосконаленні норм цього кодифікованого закону, щоби його норми по-справжньому, а не удавано, розвивали, конкретизували та деталізували відповідні конституційні приписи. Є сенс навести кілька напрямів модернізації окремих норм Цивільного кодексу України з урахуванням приписів Конституції України: 1) частини перша, друга статті 13 щодо об'єктів права власності Українського народу; 2) припис частини четвертої статті 319 Цивільного кодексу України „власність зобов'язує“, що є дослівним відтворенням припису першого речення частини третьої статті 13 Конституції України; 3) частина перша статті 41 Конституції України щодо порядку і умов набуття та припинення права власності, а також права володіння, користування та розпорядження майном; відповідно до вимог ясності та передбачності підстав набуття та припинення права власності та інших речових прав, а також ясності та передбачності вноормування відносин, що є дотичними до цих відносин, зокрема відносини зі вчинення нотаріальних, реєстраційних дій, відносин щодо застосування санкцій, спрямованих на обмеження чи припинення прав власності чи інших речових прав.

Петришин О.В. Нормативна конституційна скарга: особливості і перспективи. Правові засади організації та здійснення публічної влади : збірник тез VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17 травня 2024 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 110–111.

Автор зазначає, що наявний механізм перегляду судових рішень за виключними обставинами у зв'язку зі встановленою неконституційністю закону не містить процесуальних гарантій та інструментів для реального захисту і поновлення порушених прав і свобод особи, яка звернулася до суду після ухвалення рішення Конституційним Судом України. Наголошується, що слушним було б допустити можливість відновлення порушених прав і свобод особи у випадках такого порушення з боку держави чи органів влади у публічно-правових відносинах (адміністративна сфера), де сторони завідомо перебувають у нерівному процесуальному статусі. Схожу модель уже запроваджено в кримінальному процесі, де діє принцип *ex tunc*. Водночас до приватноправових відносин, де сторони є рівними та вільними у своєму волевиявленні і повинні бути впевнені в стабільності та передбачності цивільно-правових відносин, має застосовуватися принцип *ex nunc*.

Городовенко В.В. Майбутнє поданої конституційної скарги особи у разі її смерті: новація в конституційному провадженні. Принципи права: універсальне та національне в контексті сучасних глобалізаційних і євроінтеграційних процесів / Principles of law: universal and national in the context of modern globalization and european integration processes : тези допов. і повідомл. учасників конф. (м. Київ, 21-22 червня 2024 р.). С. 78-81.

У доповіді досліджено проблему майбутнього конституційної скарги особи в разі її смерті крізь призму такої, що зароджується, практики Конституційного Суду України з цього питання. Зазначено, що сформульована Конституційним Судом України юридична позиція про закриття провадження в такому випадку є дискусійною з огляду на роль Конституційного Суду України, його повноваження у справах за конституційними скаргами, а також зважаючи на запроваджену в Україні модель конституційної скарги. Звернуто увагу на те, що питання продовження розгляду чи закриття конституційного провадження у разі смерті суб'єкта права на конституційну скаргу пов'язане з глибшою проблематикою – збереженням конституційних прав і свобод людини навіть після її смерті, а відтак і з потребою захисту цих прав і свобод. Автор наголошує на необхідності під час вирішення питання про закриття провадження у відповідних випадках зважати на наявність публічного інтересу в розв'язанні питання щодо конституційності закону України за конституційною скаргою особи навіть у випадку її смерті, націленість такого розгляду на захист конституційних прав і свобод особи, а також на утвердження її як носія відповідних прав і свобод. Окремо автор зауважує, що навіть якщо визнати можливим закрити провадження за конституційною скаргою особи у разі її смерті, це має бути визначено на законодавчому рівні.

Городовенко В.В. Застосування принципу „добропорядного врядування“ в практиці Конституційного Суду України. *Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. до 28-ї річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 25 червня 2024 р.) / Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України. Одеса : Юридика, 2024. С. 140-144.

Автор на підставі аналізу практики Конституційного Суду України обґрунтовує, що однією із сутнісних ознак принципу „добропорядного врядування“, сформованих конституційно-правовою доктриною, є обов'язок держави втілити у своїй діяльності фундаментальні засади побудови, організації та реалізації державної влади для утвердження правдивої демократії, додержання людських прав та верховенства права (правовладдя) як загальноєвропейських цінностей. Зазначено, що в сучасних умовах розвитку українського суспільства, особливо зважаючи на введення воєнного стану в Україні, консолідація суспільства і держави має забезпечуватися різними засобами, в тому числі й правовими. У сучасному світі дедалі більше уваги надається таким засадничим категоріям, як добросовісність, доброчесність, порядність тощо. Центром експертизи та реформування місцевого самоврядування Ради Європи було розроблено Стратегію інновацій та доброго врядування на місцевому рівні, в якій визначено 12 принципів доброго демократичного врядування. Конституційний Суд України наголошує, що здійснення публічної влади в добропорядний спосіб вимагає того, щоб особі було надано можливість у дієвий спосіб оскаржувати акти органів публічної влади, їх посадових і службових осіб, їхні дії або бездіяльність, завдяки чому забезпечується підзвітність цих органів та їх посадових і службових осіб за ухвалені ними рішення, учинені дії або бездіяльність.

Совгира О.В. Діяльність Конституційного Суду України в умовах воєнного стану. *Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. до 28-ї річниці прийняття Конституції України (м. Київ, 25 червня 2024 р.) / Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України. Одеса : Юридика, 2024. С. 172-176.

Авторка наголошує, що з моменту початку повномасштабного вторгнення Конституційний Суд України відчув на собі специфіку діяльності в умовах воєнного стану: це стосується як організаційних змін, зокрема розгляду справ переважно в порядку письмових проваджень, так і вимушеної тенденції відтермінування втрати чинності визнаними неконституційними положеннями правових актів. Суд, констатує авторка, сконцентрував свою діяльність першочергово на необхідності розгляду окремих категорій справ, зокрема щодо посиленого соціального захисту військовослужбовців. Зазначено, що Конституційний Суд України враховує потребу злагоджених дій зі всіма органами державної влади, передусім парламентом, які повинні мати достатній час для того, щоб привести свої акти у відповідність до Конституції України, скоригувати певну політику, здійснити відповідні економічні розрахунки для належного виконання рішень органу конституційної юрисдикції.

IV.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

IV. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

4.1. Секретаріат Конституційного Суду України

Відповідно до приписів статті 44 Закону України „Про Конституційний Суд України“ (далі – Закон) Секретаріат Конституційного Суду України (далі – Секретаріат) здійснює організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Суду.

4.1.1. Структура та кадровий потенціал

У складі Секретаріату діють:

- Адміністративно-фінансовий департамент;
- Департамент організаційної роботи;
- Правовий департамент;
- Управління роботи з персоналом;
- Управління документального забезпечення;
- Управління комунікацій Конституційного Суду України та міжнародного співробітництва;
- Відділ контролю;
- Бухгалтерська служба Конституційного Суду України;
- Відділ попередньої перевірки конституційних скарг;
- Архів Конституційного Суду України;
- Бібліотека Конституційного Суду України;
- Режимно-секретний сектор;
- Сектор з питань запобігання і виявлення корупції;
- Сектор з внутрішнього аудиту.

Станом на 31 грудня 2024 року загальна штатна чисельність Конституційного Суду України становила 273 штатні одиниці, з них 18 суддів, 54 працівники патронатних служб, 191 державний службовець, 10 працівників, які виконують функції з обслуговування.

Фактична чисельність Конституційного Суду України на 31 грудня 2024 року становила 248 осіб, з них 14 суддів, 40 працівників патронатних служб, 186 державних службовців, 8 працівників, які виконують функції з обслуговування.

Серед працівників Секретаріату:

- у віці до 35 років – 24 державні службовці;
- у віці від 36 до 60 років – 144 державні службовці;
- у віці старше 60 років – 18 державних службовців;
- науковий ступінь кандидата наук мають 17 державних службовців та 8 працівників патронатних служб;
- науковий ступінь доктора філософії має 1 державний службовець;
- науковий ступінь доктора наук мають 2 державні службовці;
- державні нагороди мають 16 державних службовців та 1 працівник патронатної служби;
- почесні звання мають 16 державних службовців та 2 працівники патронатних служб;
- вищу освіту мають 186 державних службовців (у тому числі 89 магістрів), 40 працівників патронатних служб (у тому числі 24 магістри);
- вищу юридичну освіту мають 135 державних службовців, 38 працівників патронатних служб;
- 31 державний службовець і 2 працівники патронатних служб закінчили Національну академію державного управління при Президентові України.

Усі посади державної служби Секретаріату було класифіковано відповідно до Каталогу типових посад державної служби і кримінів віднесення до таких посад, а також Алгоритму проведення класифікації посад державної служби в умовах воєнного стану.

4.1.2. Попереднє перевіряння конституційних скарг

Конституційна скарга як національний засіб юридичного захисту спрямована на ефективний захист прав людини, які зазнали порушення внаслідок застосування тих приписів закону України, що суперечать основоположним конституційним засадам і принципам. Водночас законодавець, надаючи фізичним і юридичним особам можливість доступу до конституційної юстиції, визначив порядок звернення до Конституційного Суду України, механізм здійснення конституційного провадження, а також повноваження органів Конституційного Суду України та Секретаріату.

Частина третя статті 57 Закону визначає, що у разі, якщо конституційна скарга за формою не відповідає вимогам Закону, керівник Секретаріату повертає її суб'єктові права на конституційну скаргу.

Попереднє перевіряння звернень до Конституційного Суду України здійснює Секретаріат згідно з вимогами § 39 Регламенту Конституційного Суду України, зокрема: конституційні скарги за формою і змістом повинні відповідати вимогам, встановленим статтями 55, 56, частиною першою статті 74 Закону, та вважаються прийнятними за умов, визначених статтею 77 Закону (пункт 4). Секретаріат перевіряє конституційні скарги на відповідність за формою вимогам Закону впродовж одного робочого дня з дати їх реєстрації (пункт 8).

Відповідно до приписів § 40 Регламенту Конституційного Суду України керівник Секретаріату повертає конституційну скаргу суб'єктові права на конституційну скаргу, якщо:

- 1) конституційна скарга за формою не відповідає вимогам Закону;
- 2) конституційна скарга щодо справи, остаточне судові рішення в якій набрало законної сили раніше 30 вересня 2016 року.

Конституційні скарги, які за формою не відповідають вимогам Закону і повертаються суб'єктам права на конституційну скаргу керівником Секретаріату, між суддями Конституційного Суду України не розподіляються (абзац другий пункту 2 § 41 Регламенту Конституційного Суду України).

Такий механізм законодавчого врегулювання порушених питань та наявні підходи до попереднього перевіряння конституційних скарг надають можливість суб'єктам права на конституційну скаргу усунути формальні недоліки клопотання та привести його у відповідність до вимог Закону, що є необхідною умовою для подальшого розгляду конституційної скарги.

Слід зазначити, що в Конституційному Суді України розроблено та розміщено на офіційному вебсайті у підрозділі „Конституційна скарга“ розділу „До відома громадян“ формуляр конституційної скарги, який має рекомендаційний характер. Суб'єкти права на конституційну скаргу не обмежені у праві доповнювати, розширювати чи видозмінювати його на власний розсуд або звернутися до Конституційного Суду України в довільній формі, проте повинні дотримати вимог, установлених Законом.

Також Конституційний Суд України допускає надсилання конституційної скарги засобами електронного зв'язку на офіційну адресу електронної пошти Конституційного Суду України, підписаної у спосіб накладення електронного цифрового підпису. У такому випадку до конституційної скарги має бути додано остаточне судові рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу, яке він отримав від суду в системі судоустрою України в електронній формі з електронними цифровими підписами суддів, які ухвалили це рішення.

4.1.2.1. Статистичні дані щодо отриманих та опрацьованих конституційних скарг протягом 2024 року

За період з **1 січня до 31 грудня 2024 року** до Конституційного Суду України надійшло **429** конституційних скарг, щодо однієї конституційної скарги припинено розгляд. Із **428** конституційних скарг, щодо яких Секретаріат здійснив попереднє перевіряння на відповідність за формою вимогам Закону, **59** конституційних скарг подано засобами електронного зв'язку на офіційну адресу електронної пошти Конституційного Суду України inbox@csu.gov.ua, а **73** конституційні скарги надійшли у вигляді формуляра.

Із **428** конституційних скарг, що надійшли до Конституційного Суду України протягом звітного періоду 2024 року, **217 (50,7 %)** за формою відповідали вимогам Закону та були розподілені між суддями Конституційного Суду України відповідно до Закону та в порядку, встановленому Регламентом Конституційного Суду України, а **211 (49,3 %)** були повернуті суб'єктам права на конституційну скаргу як такі, що за формою не відповідали вимогам Закону (з відповідними роз'ясненнями із зазначенням, з-поміж іншого, щодо можливості повторного звернення з дотриманням вимог Закону).

Варто зазначити, що у 2024 році надійшло більше конституційних скарг порівняно з аналогічним періодом у 2023 році. За період з **1 січня до 31 грудня 2023 року** до Конституційного Суду України надійшло **412** конституційних скарг, щодо яких Секретаріат здійснив попереднє перевіряння на відповідність за формою вимогам Закону. З цих **412** конституційних скарг **222 (53,88 %)** за формою відповідали вимогам Закону, а **190 (46,12 %)** було повернуто авторам клопотань.

У 2024 році суб'єкти права на конституційну скаргу повторно подали до Конституційного Суду України **82** конституційні скарги. Із цих скарг **50** за формою відповідали вимогам Закону та були розподілені між

суддями Конституційного Суду України; за **9** з них відкрито конституційне провадження.

У 2024 році Конституційний Суд України ухвалив **13** рішень, з них **12** рішень у справах за конституційними скаргами, з яких 7 рішень¹ – за 7 конституційними скаргами, що надійшли до Конституційного Суду України повторно у 2021–2023 роках: Первинної профспілкової організації Всеукраїнської профспілки працівників науки, виробництва та фінансів ПАТ „АрселорМіттал Кривий Ріг“ (від 19 липня 2021 року вх. № 16/273), Водолагіна Сергія Михайловича (від 6 лютого 2023 року вх. № 18/39), Атаманчука Василя Івановича (від 10 липня 2023 року вх. № 18/229), Панченка Богдана Миколайовича (від 25 серпня 2023 року вх. № 18/290), Бая Анатолія Анатолійовича (від 25 вересня 2023 року вх. № 18/315), Оніщенка Руслана Ілліча (від 20 жовтня 2022 року вх. № 18/205), Лопушанського Володимира Михайловича (від 31 жовтня 2023 року вх. № 18/351).

Аналіз конституційних скарг, які надійшли до Конституційного Суду України протягом 2024 року, дає можливість визначити типові помилки, яких допускають автори клопотань під час оформлення та подання скарг.

Так, із **211** клопотань, які були повернуті заявникам у зв'язку з невідповідністю за формою вимогам Закону:

- у **133** не дотримано вимог частини першої статті 55 Закону (порушено питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги, зокрема: оскарження рішень судів у системі судоустрою України та незгода з ними, скарги на дії державних органів та їх посадових осіб, відповідність приписам Конституції України підзаконних актів, положень законодавчих актів, які в остаточному судовому рішенні у справі особи не застосовувались, тощо);
- у **10** не дотримано вимог пункту 1 частини другої статті 55 Закону (не зазначено прізвища, ім'я, по батькові особи та/або адреси зареєстрованого місця проживання особи; у разі звернення юридичних осіб до Конституційного Суду України – повної їх назви та/або місцезнаходження такої юридичної особи);
- у **1** не дотримано вимог пункту 2 частини другої статті 55 Закону (зазначаючи в конституційній скарзі про необхідність участі в його справі представника, суб'єкт права на конституційну скаргу не навів відомостей про таку особу);
- у **136** не дотримано вимог пункту 3 частини другої статті 55 Закону (не наведено короткого викладу остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України, зокрема і у випадках, коли заявники порушували питання, які

¹ Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 20 березня 2024 року № 2-р(II)/2024 у справі за конституційною скаргою Атаманчука Василя Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 2 Закону України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668–VI, першого речення частини третьої статті 67 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII (щодо гарантованого рівня соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи); Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) від 3 квітня 2024 року № 4-р(I)/2024 у справі за конституційними скаргами Водолагіна Сергія Миколайовича, Некрилова Володимира Вікторовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу I Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб“ від 29 червня 2021 року № 1584–IX, частини третьої статті 54 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–XII; Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 13 травня 2024 року № 6-р(II)/2024 у справі за конституційною скаргою Лопушанського Володимира Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 3, підпункту 9 пункту 1 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“ (справа про обов'язковість судового рішення); Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024 у справі за конституційними скаргами Бичкова Сергія Андрійовича, Бая Анатолія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України; Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 у справі за конституційними скаргами Оніщенка Руслана Ілліча, Гаврилюка Дмитра Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (справа про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою); Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 13 листопада 2024 року № 10-р(II)/2024 у справі за конституційною скаргою Первинної профспілкової організації Всеукраїнської профспілки працівників науки, виробництва та фінансів ПАТ „АрселорМіттал Кривий Ріг“ щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів статті 7 Закону України „Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)“ (щодо права на судовий захист під час розв'язання колективного трудового спору); Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 18 грудня 2024 року № 11-р(II)/2024 у справі за конституційною скаргою Панченка Богдана Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 9 частини першої статті 51, підпункту 1 пункту 5⁴ розділу XIII „Перехідні положення“ Закону України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697–VII (щодо конституційних гарантій незалежності прокуратури).

не можуть бути предметом конституційної скарги);

- у **69** не дотримано вимог пункту 4 частини другої статті 55 Закону (відсутній опис перебігу розгляду відповідної справи в судах);
- у **113** не дотримано вимог пункту 5 частини другої статті 55 Закону (не визначено предмета перевірки на конституційність, тобто не зазначено конкретних положень закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та/або конкретних положень Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України, зокрема у випадках, коли заявники порушували питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги);
- у **98** не дотримано вимог пункту 6 частини другої статті 55 Закону [відсутні будь-які аргументи саме щодо неконституційності закону України (його окремих положень) та/або не зазначено гарантоване Конституцією України право людини, яке зазнало порушення внаслідок застосування оспорюваних положень закону; зокрема і у випадках, коли заявники порушили питання, які не можуть бути предметом конституційної скарги];
- у **105** не дотримано вимог пунктів 7 та 8 частини другої статті 55 Закону (не зазначено відомостей про документи і матеріали, на які посилалися особи, не надано їхніх копій, а також не наведено їх у переліку документів і матеріалів, що додаються);
- у **129** не дотримано вимог абзацу десятого частини другої статті 55 Закону (копія остаточного судового рішення у справі особи не засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив);
- у **9** не дотримано вимог частини другої статті 56 Закону (конституційна скарга не підписана особою взагалі, підписана її представником тощо);
- у **6** не дотримано вимог частини третьої статті 56 Закону (до конституційних скарг юридичних осіб не долучено їхні установчі документи та/або акти про призначення (обрання) на посаду уповноважених осіб, які підписали відповідні конституційні скарги);
- у **2** не дотримано вимог частини першої статті 74 Закону (конституційні скарги подано не державною мовою).

Зі змісту поданих до Конституційного Суду України протягом 2024 року **428** конституційних скарг вбачається, що в них порушували такі питання:

- у **300** – щодо відповідності Конституції України (конституційності) законодавчих актів України, які застосовувались в остаточному судовому рішенні у справі авторів клопотань;
- у **80** – щодо відповідності Конституції України (конституційності) законодавчих актів України, які не застосовувались в остаточному судовому рішенні;
- у **38** – щодо оскарження судових рішень у справі (перевірених їх на відповідність Конституції України та законам України, правильності застосування судами положень законодавчих актів України);
- у **11** – щодо оскарження підзаконних актів органів державної влади (актів Кабінету Міністрів України, указів Президента України тощо);
- у **55** – щодо оскарження дій органів державної влади та інші питання, які не належать до повноважень Конституційного Суду України.

4.1.2.2. Аналіз конституційних скарг щодо питань, які порушували заявники

Із аналізу опрацьованих конституційних скарг Секретаріатом вбачається, що суб'єкти права на конституційну скаргу найчастіше оспорювали такі законодавчі акти:

- Кримінальний процесуальний кодекс України – **58** конституційних скарг;
- Кодекс адміністративного судочинства України –

- 46** конституційних скарг;
- Цивільний процесуальний кодекс України – **40** конституційних скарг;
- Кримінальний кодекс України – **27** конституційних скарг;
- Цивільний кодекс України – **12** конституційних скарг;
- Кодекс України про адміністративні правопорушення – **12** конституційних скарг;
- Кодекс законів про працю України – **6** конституційних скарг;
- Господарський процесуальний кодекс України – **5** конституційних скарг;
- Земельний кодекс України – **5** конституційних скарг;
- Бюджетний кодекс України – **5** конституційних скарг;
- Сімейний кодекс України – **4** конституційні скарги;
- Житловий кодекс України – **3** конституційні скарги;
- Митний кодекс України – **2** конституційні скарги;
- закони України про Державний бюджет України на 2023, 2024 роки – **37** конституційних скарг;
- Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України“ від 6 грудня 2016 року № 1774-VIII – **29** конституційних скарг;
- Закон України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058-IV, у тому числі цей закон у редакції Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148-VIII – **14** конституційних скарг;
- Закон України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674-VI – **13** конституційних скарг;
- Закон України „Про виконавче провадження“ від 2 червня 2016 року № 1404-VIII – **9** конституційних скарг;
- Закон України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури“ від 8 грудня 2023 року № 3509-IX – **7** конституційних скарг;
- Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин“ від 1 липня 2022 року № 2352-IX – **6** конституційних скарг;
- Закон України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796-XII, Закон України «Про внесення змін до Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ щодо підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій осіб» від 29 червня 2021 року № 1584-IX – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про альтернативну (невійськову) службу“ від 12 грудня 1991 року № 1975-XII – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей“ від 24 червня 2004 року № 1865-IV [Закон № 1865], у тому числі Закон України „Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей“ від 20 грудня 1991 року № 2011-XII у редакції Закону № 1865 – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про прокуратуру“ від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII – **5** конституційних скарг;
- Закон України „Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб“ від 9 квітня 1992 року № 2262-XII – **4** конституційні скарги;
- Закон України „Про правовий режим воєнного стану“ від 12 травня 2015 року № 389-VIII – **4** конституційні скарги;
- Закон України „Про судоустрій і статус суддів“ від 2 червня 2016 року № 1402-VIII – **4** конституційні скарги;
- Закон України „Про пенсійне забезпечення“ від 5 листопада 1991 року № 1788-XII – **3** конституційні скарги;
- Закон України „Про захист економічної конкуренції“ від

11 січня 2001 року № 2210-III – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення житлом громадян“ від 11 червня 2009 року № 1510-VI – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи“ від 8 липня 2011 року № 3668-VI – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про санкції“ від 14 серпня 2014 року № 1644-VII – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення“ від 6 грудня 2019 року № 361-IX – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо окремих питань здійснення габаритно-вагового контролю“ від 29 червня 2021 року № 1582-IX – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство“ від 3 березня 2022 року № 2117-IX – 3 конституційні скарги;
 – Закон України «Про затвердження Указу Президента України „Про продовження строку проведення загальної мобілізації“» від 6 лютого 2024 року № 3565-IX – 3 конституційні скарги;
 – Закон України „Про захист прав споживачів“ від 12 травня 1991 року № 1023-XII – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про військовий обов’язок і військову службу“ від 25 березня 1992 року № 2232-XII – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про місцеві державні адміністрації“ від 9 квітня 1999 року № 586-XIV – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування“ від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про захист населення від інфекційних хвороб“ від 6 квітня 2000 року № 1645-III – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про поховання та похоронну справу“ від 10 липня 2003 року № 1102-IV – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про систему гарантування вкладів фізичних осіб“ від 23 лютого 2012 року № 4452-VI – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про адвокатуру та адвокатську діяльність“ від 5 липня 2012 року № 5076-VI – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про Конституційний Суд України“ від 13 липня 2017 року № 2136-VIII – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій“ від 3 жовтня 2017 року № 2148-VIII – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури“ від 19 вересня 2019 року № 113-IX – 2 конституційні скарги;
 – Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою“ від 4 червня 2020 року № 671-IX – 2 конституційні скарги;
 – Декрет Кабінету Міністрів „Про систему валютного регулювання і валютного контролю“ від 19 лютого 1993 року № 15-93 – 2 конституційні скарги.

Заявники найчастіше порушували питання щодо перевіряння на відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) у таких галузях:

– право соціального забезпечення (нарахування, перерахунок пенсій / соціальні виплати) – **95** конституційних скарг;
 – кримінальне процесуальне право – **62** конституційні скарги;
 – адміністративне судочинство – **46** конституційних скарг;
 – цивільне процесуальне право – **40** конституційних скарг;
 – фінансове право (державний бюджет України, податки тощо) – **40** конституційних скарг;
 – кримінальне право – **27** конституційних скарг;
 – цивільне право – **14** конституційних скарг;
 – трудове право – **13** конституційних скарг;
 – адміністративне право – **12** конституційних скарг;
 – господарське процесуальне право – **5** конституційних скарг;
 – земельне право – **5** конституційних скарг;
 – сімейне право – **4** конституційні скарги.

У **167** конституційних скаргах заявники порушували питання щодо перевіряння на відповідність Конституції України (конституційність) положень законодавчих актів, які не належать до зазначених галузей права, та з інших питань (оскарження судових рішень у справі, оскарження підзаконних актів органів державної влади, оскарження дій органів державної влади тощо). Отже, найчастіше в конституційних скаргах порушували питання щодо встановлення та перерахунку виплат (пенсій, компенсацій тощо) різним категоріям осіб, зокрема особам, які проживають на території радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи; права на оскарження в апеляційному та касаційному порядку судових рішень (відсутності можливості оскарження; підстав допуску справ до розгляду, порядку такого розгляду, гарантування права на судовий захист у малозначних справах тощо); звільнення прокурорів у процесі реформування органів прокуратури.

4.1.3. Стратегія розвитку забезпечення діяльності Конституційного Суду України

4.1.3.1. Комунікаційна стратегія

Ефективна комунікація між Конституційним Судом України та громадянським суспільством є важливим проявом демократичного розвитку держави. З цієї метою Конституційний Суд України розробив, затвердив та впроваджує у своїй діяльності Комунікаційну стратегію Конституційного Суду України (далі – Стратегія), що є інструментом встановлення системних і скоординованих комунікацій за стратегічними напрямками роботи Конституційного Суду України. Вона спрямована на підвищення рівня довіри до Конституційного Суду України з боку громадськості. Стратегія є основним документом, який регулює питання здійснення зовнішньої та внутрішньої комунікації.

Відкритість та прозорість є одним із основних принципів роботи Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України постійно працює над удосконаленням своєї комунікаційної діяльності.

Громадськість, міжнародну спільноту та медіа своєчасно та повною мірою інформують про процесуальні, організаційні та інші аспекти діяльності Конституційного Суду України в спосіб оприлюднення на офіційному

вебсайті та каналах комунікацій Конституційного Суду України в соціальних мережах *Facebook, Twitter, Telegram, Youtube*. Кількість підписників постійно зростає.

Це свідчить про ефективність комунікаційної політики Конституційного Суду України та зростання інтересу до його діяльності серед різних аудиторій. У звітному періоді було удосконалено взаємодію в соціальних мережах. Використання візуального контенту (інфографіки, відео) сприяє кращому сприйняттю та розумінню. Публікуються відеозаписи засідань та лекцій суддів. Загалом сторінки Конституційного Суду України в соцмережах показують високу залученість аудиторії, але є простір для розширення охоплення та залучення нових підписників.

Наразі офіційний вебсайт Конституційного Суду України залишається одним із основних джерел поширення інформації про його діяльність. За результатами аналізу статистичних даних встановлено, що від початку 2024 року офіційний вебсайт Конституційного Суду України відвідало близько 450 тис. користувачів, які переглянули рубрики вебсайту понад 1,2 млн разів. Очікується, що на кінець поточного року кількість переглядів становитиме понад 1,5 млн. Зазначена статистика вказує на найбільш відвідувані рубрики вебсайту – це ті, що пов'язані з ухваленими актами Конституційного Суду України: рішеннями, постановами, ухвалами. Загалом статистичні дані про відвідуваність вебсайту Конституційного Суду України свідчать про значний інтерес до діяльності органу конституційної юрисдикції України з боку і української громадськості, і міжнародної спільноти. Міжнародні користувачі – Німеччина (8 353), Польща (7 031), США (5 986), Франція (2 391), Велика Британія (2 046), Нідерланди (1 980), Індонезія (1 779), Чехія (1 692). З огляду на це Конституційний Суд України забезпечує ведення англомовних сторінок вебсайту та соціальних мереж для комунікації з іноземними аудиторіями.

Також у межах реалізації спільних проєктів із міжнародними партнерами триває робота над створенням нового офіційного вебсайту Конституційного Суду України для покращення доступу користувачів до інформації про діяльність органу конституційного контролю. Триває робота над розробленням нового брендбуку для Конституційного Суду України з урахуванням вимог сьогодення.

Конституційний Суд України долучається до підвищення юридичної обізнаності серед громадськості, зокрема молоді. Судді Конституційного Суду України проводять просвітницькі лекції з конституційно-правової тематики для студентів і правників. Працівники Секретаріату Конституційного Суду України організують і проводять оглядові екскурсії, ознайомлюють громадськість із особливостями діяльності органу конституційної юрисдикції в Україні. Загалом у цей період проведено **65 екскурсій**, які відвідали понад **1 500 учнів і студентів** із Києва, Київської області, Львова, Луцька, Харкова, Сум.

Для запобігання створенню та поширенню деструктивних інформаційних кампаній проти Конституційного Суду України з боку заінтересованих сторін, що зазвичай ставало можливим через пізнє інформування самим Конституційним Судом України про його діяльність, основну увагу було приділено об'єктивному наданню інформації про роботу Конституційного Суду України, а головне – її оперативному оприлюдненню, де першоджерелом був безпосередньо Конституційний Суд України.

Для протидії дезінформації, спрямованої на дискредитацію Конституційного Суду України та підрив його

авторитету, створено Робочу групу з підготування та здійснення заходів для виконання Комунікаційної стратегії Конституційного Суду України на 2022–2025 роки.

4.1.3.2. ІТ-стратегія Конституційного Суду України

Розвиток ІТ-інфраструктури та інформаційної безпеки Конституційного Суду України є формалізованою системою підходів, принципів, методів, завдань та послідовних етапів впровадження й удосконалення інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної безпеки в діяльності Конституційного Суду України та його Секретаріату.

Метою розроблення ІТ-стратегії Конституційного Суду України є розвиток інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення відповідності ІТ-інфраструктури основним цілям і напрямам розвитку Конституційного Суду України.

Пріоритетними завданнями ІТ-стратегії Конституційного Суду України є:

- приведення внутрішніх організаційних, нормативно-розпорядчих та регулюючих документів у відповідність до норм чинного законодавства (нормативно-правове та організаційно-методичне забезпечення);
- модернізація та розроблення нового прикладного програмного забезпечення;
- розвиток інформаційно-телекомунікаційного середовища Конституційного Суду України;
- організація безпеки інформації відповідно до вимог законодавства про захист інформації та персональних даних (безпека інформаційних ресурсів);
- автоматизація міжвідомчої електронної взаємодії з органами державної влади, з фізичними та юридичними особами у процесі роботи у спосіб використання єдиної, достовірної та несуперечливої інформації;
- матеріально-технічне забезпечення інформатизації.

Досягнення зазначеної мети дозволить забезпечити:

- удосконалення системи управління;
- цілеспрямоване планування та впровадження інформаційних технологій;
- орієнтацію інформаційних технологій для вирішення проблем діяльності Конституційного Суду України;
- створення єдиного інформаційного простору Конституційного Суду України;
- зниження сукупної вартості володіння інформаційними технологіями (закупівля, розроблення, впровадження, навчання, супровід тощо);
- підвищення ефективності використовуваних інформаційних технологій і результативності інвестицій в інформатизацію;
- можливість швидко та економічно розширювати інформаційну інфраструктуру в майбутньому.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення системи електронного документообігу Конституційного Суду України (далі – СЕД Конституційного Суду України) є комплексний аналіз та пошук шляхів можливої інтеграції в СЕД Конституційного Суду України документів (баз даних) попередньої реєстраційної системи „Документообіг КСУ” та підсистеми „Архів КСУ”, а також об'єднання локальних інформаційних систем підрозділів у єдину систему документообігу.

У рамках ІТ-стратегії Конституційного Суду України передбачається реалізація заходів, спрямованих на модернізацію інфраструктури, телекомунікаційної мережі, оптимізацію функціонування центру обробки даних (далі – ЦОД) та забезпечення безпеки даних, які обробляються, передаються і зберігаються в інформаційно-технічних системах.

Результатом впровадження ІТ-стратегії Конституційного Суду України є:

- впровадження в Конституційному Суді України електронного документообігу на всіх етапах проходження документів, підвищення ефективності процесів судового діловодства, оброблення даних судової статистики;
- підвищення оперативності інформаційної взаємодії Конституційного Суду України та державних органів і установ;
- комплексне забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації в СЕД Конституційного Суду України;
- модернізація та розвиток інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури Конституційного Суду України;
- підвищення прозорості, зручності та доступності Конституційного Суду України для громадян, зростання довіри до Конституційного Суду України.

Реалізація ІТ-стратегії Конституційного Суду України забезпечить створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб Конституційного Суду України на основі формування та використання інформаційних ресурсів для ефективного здійснення своєї діяльності. Використання новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій у конституційному судочинстві дасть змогу підвищити ефективність використання часу, фінансових і людських ресурсів.

4.2. Науково-консультативна рада Конституційного Суду України

Відповідно до положень статті 41 Закону України „Про Конституційний Суд України“ основна мета діяльності Науково-консультативної ради Конституційного Суду України (далі – Науково-консультативна рада) полягає у підготовленні наукових висновків із питань діяльності Конституційного Суду України, що потребують наукового забезпечення. Протягом року постійно відбувалася наукова взаємодія суддів Конституційного Суду України із членами Науково-консультативної ради, консультації та участь у спільних проектах, семінарах, конференціях тощо.

Цього року мала місце тенденція щодо зниження інтенсивності такої взаємодії/обміну, що зумовило пошук і запровадження нових форм взаємодії та посилення ефективності діяльності Науково-консультативної ради. Кількість відповідей членів Науково-консультативної ради відносно запитів суддів-доповідачів становить понад 60 відсотків. Так, у 2024 році судді-доповідачі надіслали 80 запитів (із урахуванням запитів у тих справах, які є перехідними від минулого року до теперішнього), отримано 49 наукових висновків членів Науково-консультативної ради. За весь період діяльності Науково-консультативної ради (на кінець 2024 року) всього надіслано 433 запити, отримано 349 наукових висновків від членів Науково-консультативної ради.

Члени Науково-консультативної ради активно долучаються до наукової дискусії з питань формування доктрини Конституційного Суду України. 26 листопада 2024 року відбулося шосте засідання Науково-консультативної ради, під час якого було обговорено підсумки її роботи за 2024 рік, а також проведено фахову дискусію, присвячену Дню гідності та свободи.

Протягом 2024 року відбулися організаційні зміни персонального складу Науково-консультативної ради. Доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, заслуженого юриста України, віцепрезидента Національної академії правових наук України, директора Інституту держави

і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України Олександра Васильовича Скрипнюка призначено заступником Голови Науково-консультативної ради (Постанова Конституційного Суду України від 13 червня 2024 року № 21-п/2024). До складу Науково-консультативної ради включено доктора юридичних наук, професора, член-кореспондента Національної академії правових наук України, заслуженого юриста України, директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України Олексія Олександровича Кота (Постанова Конституційного Суду України від 14 травня 2024 року № 11-п/2024), кандидата юридичних наук, першого заступника декана юридичного факультету, доцента кафедри конституційного права Львівського національного університету імені Івана Франка Марту Євгенівну Мочульську (Постанова Конституційного Суду України від 28 листопада 2024 року № 33-п/2024), доктора юридичних наук, професора, заступника декана факультету міжнародних відносин з наукової і навчально-виховної роботи, завідувача кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка Михайла Миколайовича Микієвича (Постанова Конституційного Суду України від 28 листопада 2024 року № 33-п/2024).

VI засідання Науково-консультативної ради Конституційного Суду України, 27 листопада 2024 року

4.3. Бібліотека Конституційного Суду України

Бібліотека Конституційного Суду України (далі – Бібліотека) утворена відповідно до Закону України „Про Конституційний Суд України“ для забезпечення Конституційного Суду України науковою та іншою спеціальною літературою і є спеціальною бібліотекою, головним завданням якої є забезпечення інформаційно-аналітичних, науково-дослідних, освітніх потреб суддів та працівників Секретаріату Конституційного Суду України.

У своїй діяльності Бібліотека керується Конституцією України, законами України „Про Конституційний Суд України“, „Про бібліотеки і бібліотечну справу“, Положенням про Бібліотеку Конституційного Суду України та іншими нормативно-правовими актами.

У Бібліотеці представлена необхідна юридична література, енциклопедії, довідники, словники наукового, науково-популярного та прикладного характеру, а також великий вибір документів з усіх галузей юридичних знань: конституційного, адміністративного, фінансового, цивільного, кримінального, науково-процесуального права, а також з історії, філософії, соціології, політології, економіки, вивчення яких сприяє набуттю професійних знань.

До уваги користувачів пропонуються наукові видання, навчально-методичні матеріали, автореферати дисертацій, а також нормативні акти та наукові статті, опубліковані на сторінках вітчизняних видань.

Сучасний стан розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів у Бібліотеці характеризується поєднанням традиційних форм обслуговування та застосування можливостей Автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи „УФД/Бібліотека“. Піклуючись про інформаційну культуру користувачів, працівники Бібліотеки провели роботу щодо формування і ведення довідково-бібліографічного апарату. Довідково-інформаційне обслуговування користувачів Бібліотеки спрямоване на забезпечення вільного доступу до інформації, розширення інформаційного сервісу.

Конституційний Суд України в межах співпраці з органами конституційної юрисдикції зарубіжних країн, міжнародними організаціями та судовими органами постійно обмінюється інформацією та досвідом роботи, зокрема, здійснює обмін щорічними звітами за підсумками діяльності попереднього року, а також юридичними матеріалами, науковими та експертними дослідженнями.

У Бібліотеці можна ознайомитися зі звітами про діяльність Конституційного Суду Республіки Австрія, Конституційного Суду Італійської Республіки, Консти-

туційного Суду Республіки Корея, Конституційного Суду Латвійської Республіки, Конституційного Суду Литовської Республіки, Конституційного Суду Республіки Молдова, Конституційного Суду Республіки Словенія, Конституційної Ради Французької Республіки, Федерального Конституційного Суду Німеччини, Німецького фонду міжнародної правничої співпраці (понад 30 щорічних звітів).

Задля задоволення інформаційних потреб читачів та популяризації різноманіття бібліотечного фонду протягом 2024 року Бібліотека організувала такі заходи:

– презентація консультантом видавничих проєктів „Словникова спадщина України“ та „Українська граматична класика“ Громадської організації „Ротарі клуб Київ Сіті“ Ростиславом Воронезьким видань репринтних словників 20-х і 30-х років ХХ століття серії „Словникова спадщина України“: Словник української мови: у 3 т. (упорядкував Б. Грінченко.), Російсько-український словник: у 4 т. (головний редактор акад. А. Кримський) та книга „Норми української літературної мови“ видатного українського мовознавця Олексія Синявського;

– презентація доктором юридичних наук, професором, проректором з науково-педагогічної роботи та стратегічного розвитку Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондентом Національної академії правових наук України, членом Президії НАПрН України, академіком-секретарем відділення державно-правових наук і міжнародного права цієї академії (за сумісництвом), Головою Науково-консультативної ради Конституційного Суду України Юрієм Барабашем чергового тому Великої української юридичної енциклопедії у 20 томах, присвяченого конституційному праву – „Том 4. Конституційне право“, за участі суддів Конституційного Суду України.

Щороку фонд Бібліотеки поповнюється новітньою правовою літературою, передусім у сфері конституційної юрисдикції та інших галузей права. Фонд налічує близько 20 тисяч примірників документів.

Український мовно-інформаційний фонд НАН України передав Бібліотеці 14 томів видання „Словник української мови: у 20 т.“.

Конституційний Суд України отримав фотолітопис „Нескорена Україна у війні цивілізацій“, що містить роботи 50 фотокореспондентів, на яких закарбовано історичні моменти боротьби українців за демократичні цінності, за право жити серед людиноцентричних країн. Фотографії, вміщені в книзі, зроблено в період від початку Революції Гідності 2013 року і донині.

4.4. Архів Конституційного Суду України

Відповідно до цілей та завдань, закріплених у Законі України „Про Конституційний Суд України“, робота Архіву Конституційного Суду України (далі – Архів) спрямована на постійне формування архівного фонду Конституційного Суду України.

Відповідно до статті 45 Закону України „Про Конституційний Суд України“ матеріали діяльності Конституційного Суду України зберігаються в Архиві. За результатами 2024 року архівний фонд Конституційного Суду

України поповнено 562 актами Конституційного Суду України з особистими підписами суддів Конституційного Суду України, матеріалами 205 судових справ, матеріалами засідань, пленарних засідань, закритих частин пленарних засідань та спеціальних пленарних засідань Конституційного Суду України.

Для забезпечення доступу до публічної інформації на офіційному вебсайті Конституційного Суду України розміщено матеріали 13 судових справ, щодо яких Конституційний Суд України ухвалив рішення.

Зважаючи на виклики сьогодення, в Архиві створено цифровий фонд користування рішеннями та висновками Конституційного Суду України за 1997–2024 роки. Оцифрування актів Конституційного Суду України виконано із урахуванням Методичних рекомендацій Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства Державної архівної служби України, які розроблені для оптимального, уніфікованого підходу до створення, зберігання та доступу до цифрових копій фонду користування документами Національного архівного фонду з метою збереження документної інформації та забезпечення збереженості фізичного стану оригіналів первинних документів у паперовій формі.

Цифрові копії, зроблені безпосередньо з оригіналу архівного документа (майстер-копії), не підлягають жодному обробленню, є недоторканими та призначені для використання лише за надзвичайних обставин –

для відновлення архівного документа у випадку його руйнування, псування чи втрати. Доступ до цифрових копій актів Конституційного Суду України, записаних на електронному носії, регламентується найбільш суворо і надається лише співробітникам Архіву, до повноважень яких належить їх створення та зберігання. Разом із тим в Архиві створено робочі цифрові копії рішень та висновків Конституційного Суду України, що призначені для виготовлення потрібного примірника документа в паперовій формі з подальшим його засвідченням печаткою на виконання запитів користувачів.

4.5. Фінансове забезпечення Конституційного Суду України

Відповідно до статті 148¹ Конституції України держава забезпечує фінансування та належні умови для діяльності Конституційного Суду України. У Державному бюджеті України окремо визначають видатки на діяльність Конституційного Суду України з урахуванням пропозицій Голови Конституційного Суду України. Згідно з абзацом третім частини першої статті 48 Закону України „Про Конституційний Суд України“ обсяг видатків на фінансування діяльності Конституційного Суду України в наступному році не може бути меншим за обсяг видатків у попередньому фінансовому році. Визначені в Конституції України та Законі України „Про Конституційний Суд України“ гарантії незалежності суддів Конституційного Суду України як невід’ємні елементи їх статусу мають бути реально забезпечені. Приписи Основного Закону та Закону України „Про Конституційний Суд України“ забезпечують Конституційний Суд України від можливого фінансового тиску на його діяльність.

Утім ситуація із фінансовим забезпеченням діяльності Конституційного Суду України щороку ускладнюється. Показовою є питома вага бюджетних призначень, затверджених Конституційному Суду України у загальному обсязі видатків загального фонду Державного бюджету України. В умовах повномасштабної війни в Україні такий показник має тенденцію до зменшення. Якщо у 2017 році частка видатків Конституційного Суду України в загальному фонді Державного бюджету України становила 0,0226 %, у 2020 році – 0,0276 %, то у 2022 році – 0,0120 %, у 2023 році – 0,0087 %, у 2024 році – 0,0094 %.

На рис. 1 зображено динаміку надходження та використання Конституційним Судом України коштів Державного бюджету України у 2022–2024 роках.

Законом України „Про Державний бюджет України на 2024 рік“ Конституційному Суду України за кодом програмної класифікації видатків та кредитування 0801010 „Забезпечення конституційної юрисдикції в Україні“ затверджено бюджетні призначення за загальним фондом державного бюджету в сумі 333 843,6 тис. грн, у тому числі видатки споживання – 333 843,6 тис. грн, з них: на оплату праці – 270 752,7 тис. грн, на комунальні послуги та енергоносії – 6 352,1 тис. грн. Збільшення бюджетних призначень у 2024 році порівняно з 2023 роком пов’язано з реформою оплати праці державних службовців, однак потреби в частині матеріально-технічного оснащення Конституційного Суду України залишилися не забезпеченими.

З огляду на це, а також на воєнний стан у країні, у Конституційному Суді України у 2024 році продовжували фінансувати найбільш пріоритетні потреби з урахуванням вимог постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану“ від 9 червня 2021 року № 590 зі змінами (щодо черговості відкриття асигнувань та здійснення платежів за видатками загального фонду державного бюджету).

Згідно з пунктом 7 частини п’ятої статті 22 Бюджетного кодексу України головний розпорядник бюджетних коштів здійснює управління бюджетними коштами у межах установлених йому бюджетних повноважень, забезпечуючи ефективно, результативно і цільове використання бюджетних коштів. Конституційний Суд України як головний розпорядник коштів державного бюджету уживав усіх можливих заходів для оптимізації видатків у межах затвердженого обсягу і неодноразово звертався у 2024 році до Міністерства фінансів України із проханням перерозподілити бюджетні призначення для забезпечення нагальних потреб.

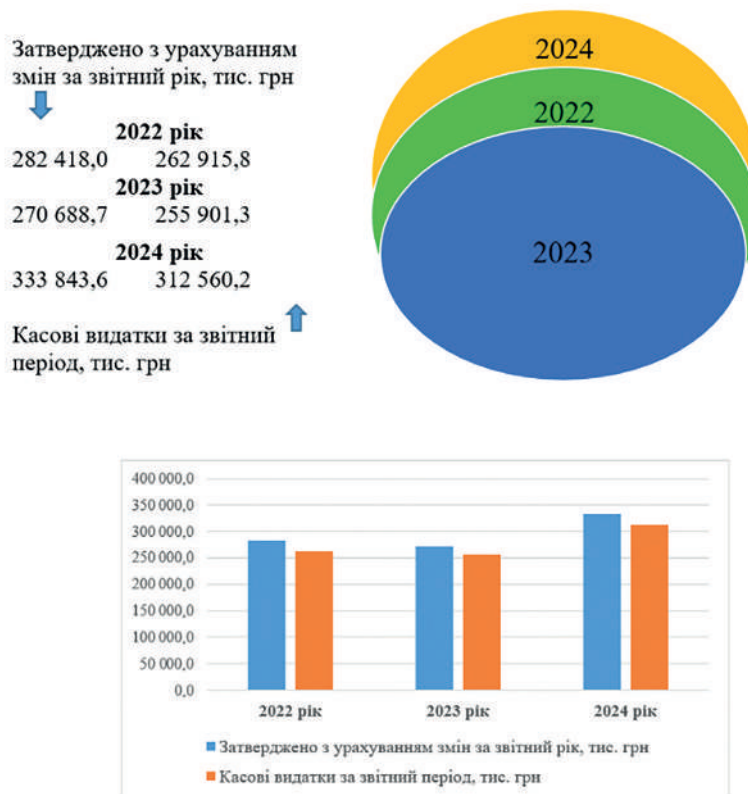

Рис. 1. Надходження та використання Конституційним Судом України коштів Державного бюджету України у 2022–2024 роках

У 2024 році Конституційному Суду України відкрито бюджетні асигнування у повному обсязі відповідно до помісячного розпису асигнувань загального фонду державного бюджету.

Касові видатки за загальним фондом державного бюджету за бюджетною програмою Конституційного Суду України за 2024 рік становлять 312 560,2 тис. грн, або 93,62 % від річного плану.

Інформацію про виконання бюджету Конституційним Судом України за 2024 рік деталізовано в діаграмі (рис. 2).

Основну питому вагу касових видатків склала заробітна плата з нарахуваннями (292 651,7 тис. грн, або 93,63 %).

Видатки на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю в сумі 6 139,1 тис. грн (або 1,96 %) було спрямовано на придбання господарського обладнання та інвентарю, в тому числі обладнання для

заміни на об'єктах інформаційної діяльності Конституційного Суду України, комплектуючих та витратних матеріалів до комп'ютерної техніки, канцелярських і господарських товарів тощо. Також для належного утримання установи проведено видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв у сумі 6 977,6 тис. грн (або 2,23 %), оплату інших послуг – 6 519,6 тис. грн (або 2,09 %) та інші видатки у сумі 272,2 тис. грн (або 0,09 %), у тому числі на відрядження – 189,99 тис. грн (або 0,06 %) та видатки, пов'язані з перерахуванням щорічного членського внеску Конституційного Суду України за 2024 рік на рахунок Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) – Секретаріату Всесвітньої конференції конституційного правосуддя – 42,30 тис. грн (або 0,01 %).

Станом на кінець 2024 року кредиторської заборгованості за бюджетною програмою Конституційного Суду України немає.

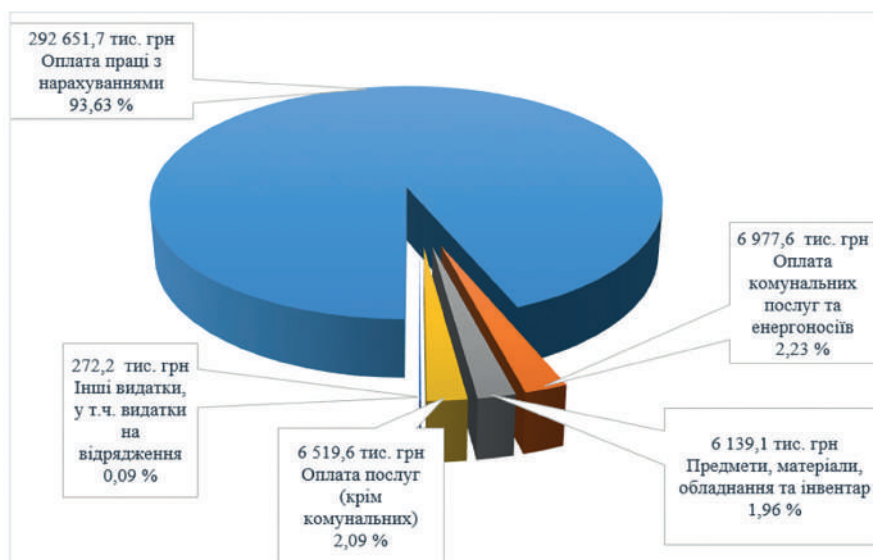

Рис. 2. Структура касових видатків Конституційного Суду України у 2024 році

V.

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

V. РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Отримання Україною статусу кандидата в члени Європейського Союзу поставило перед державою та її інституціями низку важливих завдань, від виконання яких залежатиме тривалість шляху до повноправного членства України в ЄС.

За результатами двосторонніх зустрічей Україна – ЄС у межах здійснення скринінгу відповідності законодавства України праву Європейського Союзу було розроблено Дорожню карту з рекомендаціями щодо реформування держави, зокрема й Конституційного Суду України з метою посилення його незалежності та інституційної спроможності.

Однією з таких рекомендацій, яку Україна успішно виконала, було запровадження конкурсного відбору на посади суддів Конституційного Суду України за участі міжнародних експертів із урахуванням рекомендацій Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія).

У межах виконання наданих рекомендацій внесено відповідні доповнення до Закону України „Про Конституційний Суд України“, якими визначено прозорий механізм відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України за участю Дорадчої групи експертів, що утворена з метою сприяння суб'єктам призначення суддів Конституційного Суду України в оцінюванні моральних якостей і рівня компетентності у сфері права кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України.

Результатом втілення процедури конкурсного відбору стало призначення у 2024 році на посади суддів Конституційного Суду України Різника Сергія Васильовича за квотою Верховної Ради України та Олійник Алли Сергіївни за квотою з'їзду суддів України.

У Конституційному Суді України розроблено проект Правил професійної етики суддів Конституційного Суду України.

28 листопада 2024 року Постійна комісія з питань регламенту та етики Конституційного Суду України на своєму засіданні розглянула проект Правил професійної етики суддів Конституційного Суду України, запропонований робочою групою, та рекомендувала винести розгляд цього питання на засідання Конституційного Суду України, яке відбулося 4 грудня 2024 року. Наразі робоча група доопрацьовує текст Правил професійної етики суддів Конституційного Суду України з урахуванням пропозицій, наданих суддями Конституційного Суду України.

Триває процес, спрямований на удосконалення конституційного провадження відповідно до рекомендацій Венеційської Комісії 2021 року, зокрема щодо:

- встановлення на законодавчому рівні положення про те, що строк конституційного провадження не повинен перевищувати 6 місяців, у виняткових випадках Велика палата Конституційного Суду України може подовжити цей строк, але не більше ніж до 12 місяців із дня постановлення ухвали про відкриття конституційного провадження;
- запровадження автоматизованої системи документообігу;
- удосконалення зовнішніх та внутрішніх електронних сервісів Конституційного Суду України;
- підвищення спроможностей Секретаріату Конституційного Суду України;
- удосконалення порядку притягнення суддів Конституційного Суду України до дисциплінарної відповідальності та процедури відводу й самовідводу суддів Конституційного Суду України;
- удосконалення процедури розподілу справ та їх розгляду, обґрунтованості рішень та прозорості процедури.

VI.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ
В ЦИФРАХ

VI. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ В ЦИФРАХ

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОРГАНИ ПРОВЕЛИ ПЛЕНАРНИХ ЗАСІДАнь ТА ЗАСІДАнь:

740

пленарних засідань Великої палати Конституційного Суду України	139
засідань Великої палати Конституційного Суду України	70
пленарних засідань Першого сенату Конституційного Суду України	61
засідань Першого сенату Конституційного Суду України	47
пленарних засідань Другого сенату Конституційного Суду України	144
засідань Другого сенату Конституційного Суду України	65
засідань колегій суддів Першого сенату Конституційного Суду України	74
засідань колегій суддів Другого сенату Конституційного Суду України	62
спеціальних пленарних засідань Конституційного Суду України	21
засідань Конституційного Суду України, пов'язаних із організаційною діяльністю	57
засідань постійних комісій Конституційного Суду України	42
зборів суддів	2

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ УХВАЛИВ АКТИВ:

562

рішень Великої палати Конституційного Суду України	1
рішень Першого сенату Конституційного Суду України	2
рішень Другого сенату Конституційного Суду України	10
ухвал Великої палати Конституційного Суду України, ухвалених на пленарних засіданнях	12
ухвал Великої палати Конституційного Суду України, ухвалених на засіданнях	128
ухвал Першого сенату Конституційного Суду України, ухвалених на пленарних засіданнях	11
ухвал Першого сенату Конституційного Суду України, ухвалених на засіданнях	46
ухвал Другого сенату Конституційного Суду України, ухвалених на пленарних засіданнях	14
ухвал Другого сенату Конституційного Суду України, ухвалених на засіданнях	53
ухвал колегій суддів Першого сенату Конституційного Суду України	133
ухвал колегій суддів Другого сенату Конституційного Суду України	104
постанов, ухвалених на спеціальних пленарних засіданнях Конституційного Суду України	6
постанов, ухвалених на засіданнях Конституційного Суду України	42

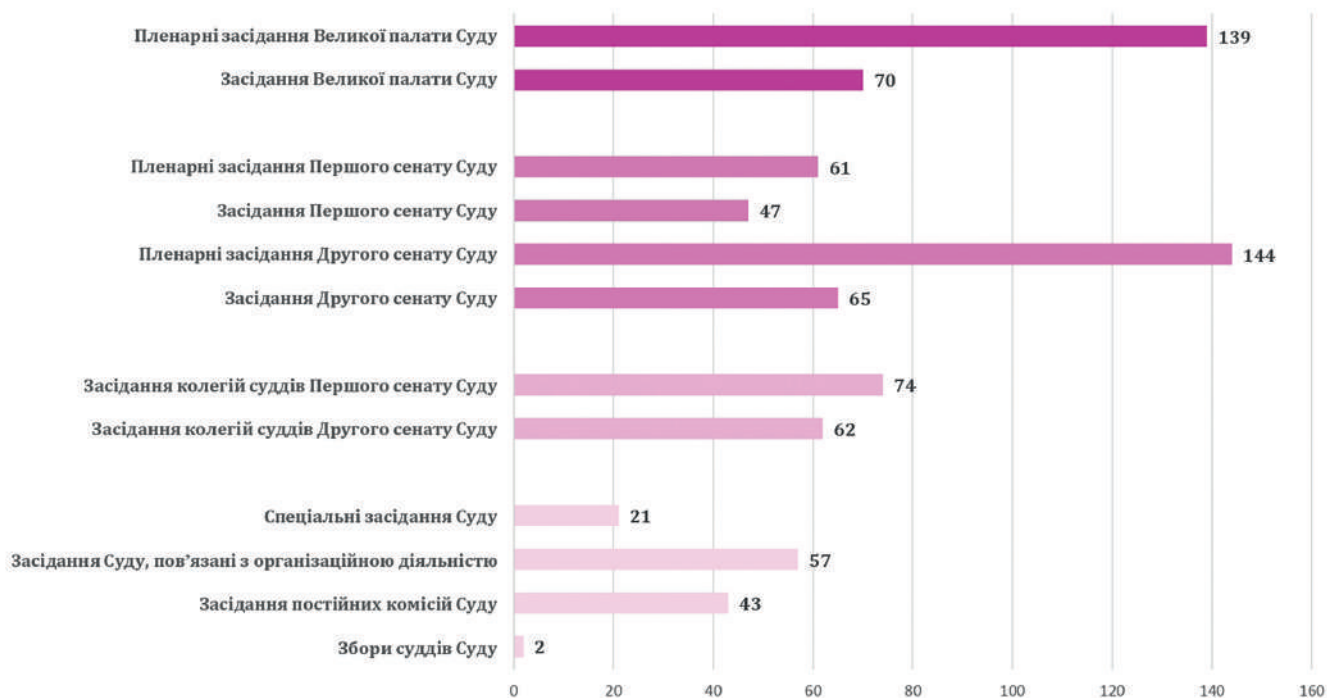
ОКРЕМІ ДУМКИ СУДДІВ, ДОЛУЧЕНІ ДО АКТИВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ:

19

– до рішень Великої палати Конституційного Суду України	1
– до ухвал Великої палати Конституційного Суду України	4
– до рішень Першого сенату Конституційного Суду України	1
– до рішень Другого сенату Конституційного Суду України	9
– до ухвал Першого сенату Конституційного Суду України	1
– до ухвал Другого сенату Конституційного Суду України	2
– до ухвал колегій суддів Другого сенату Конституційного Суду України	1

Діаграма 1

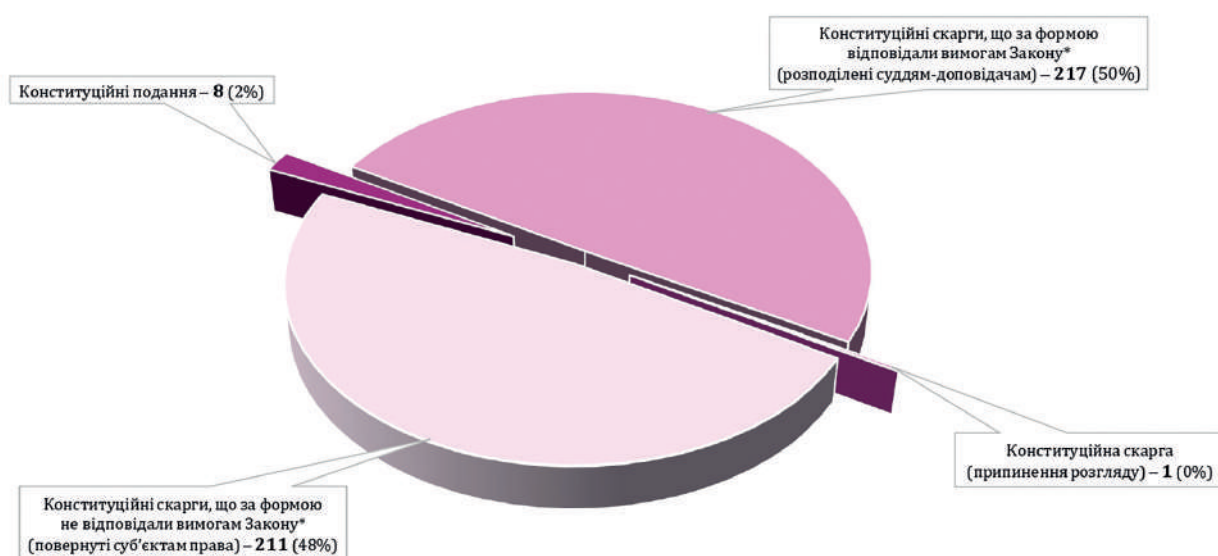
Проведення Конституційним Судом України та його органами пленарних засідань / засідань з питань конституційного провадження та організаційної діяльності у 2024 році

Загальна кількість пленарних засідань / засідань – 740

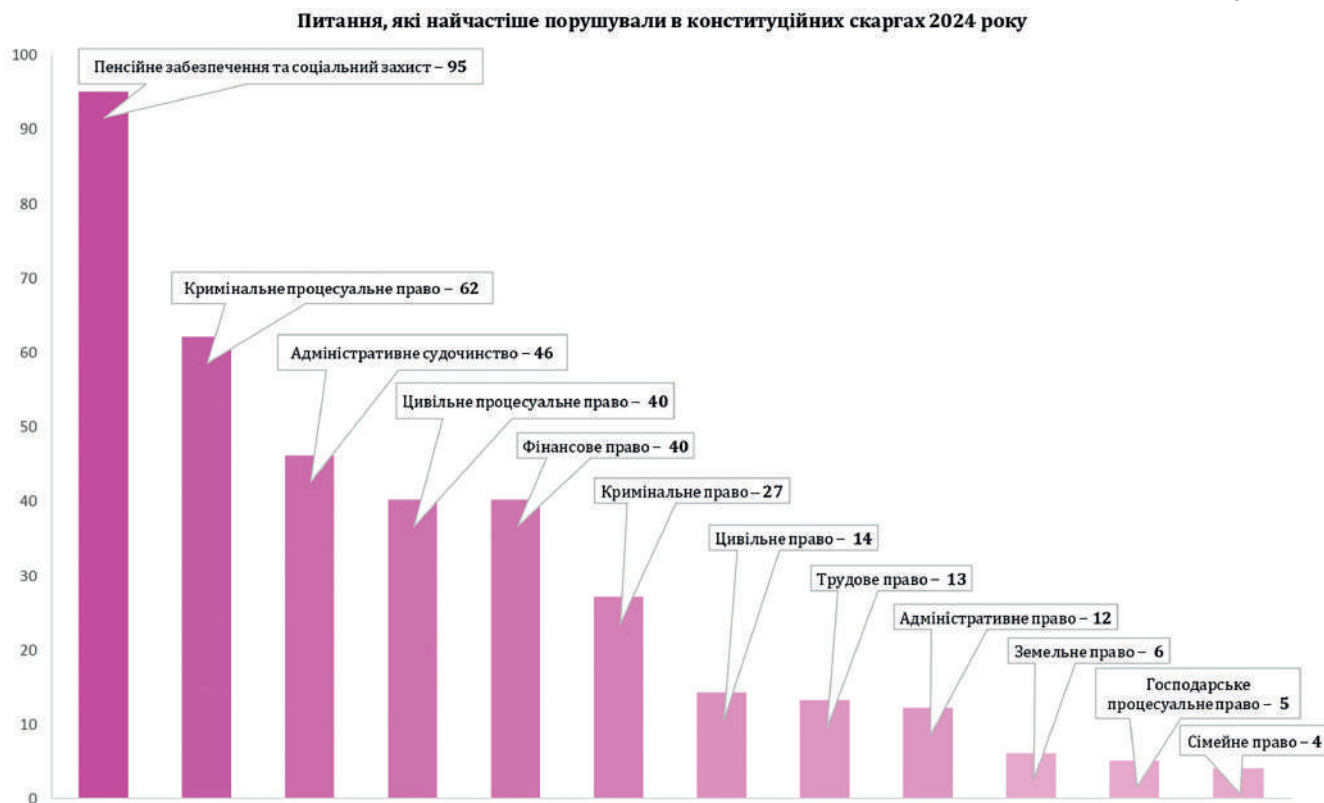
Діаграма 2

Інформація щодо надісланих до Конституційного Суду України конституційних подань та конституційних скарг (звернень до Суду)

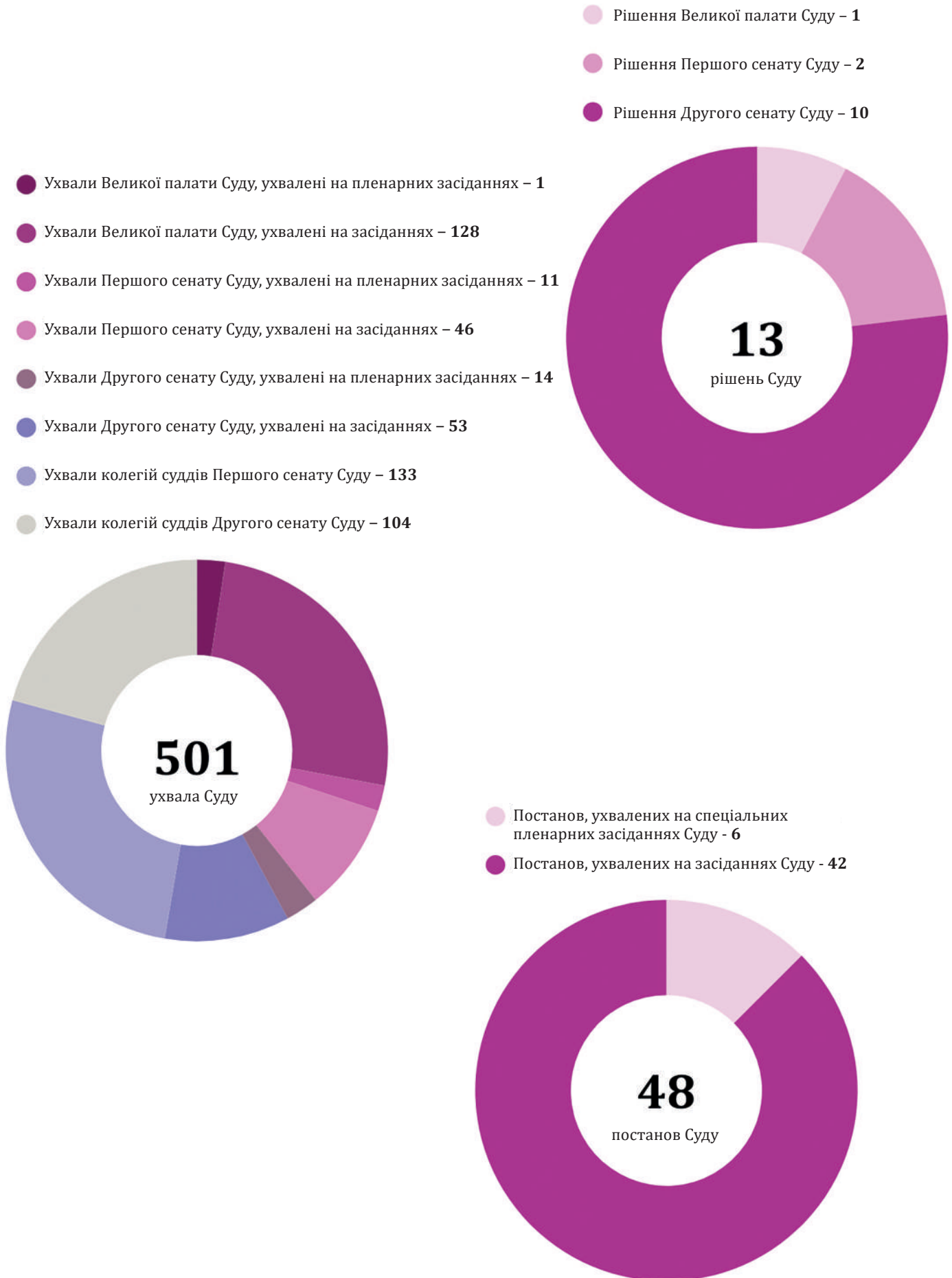
* Закон України „Про Конституційний Суд України“

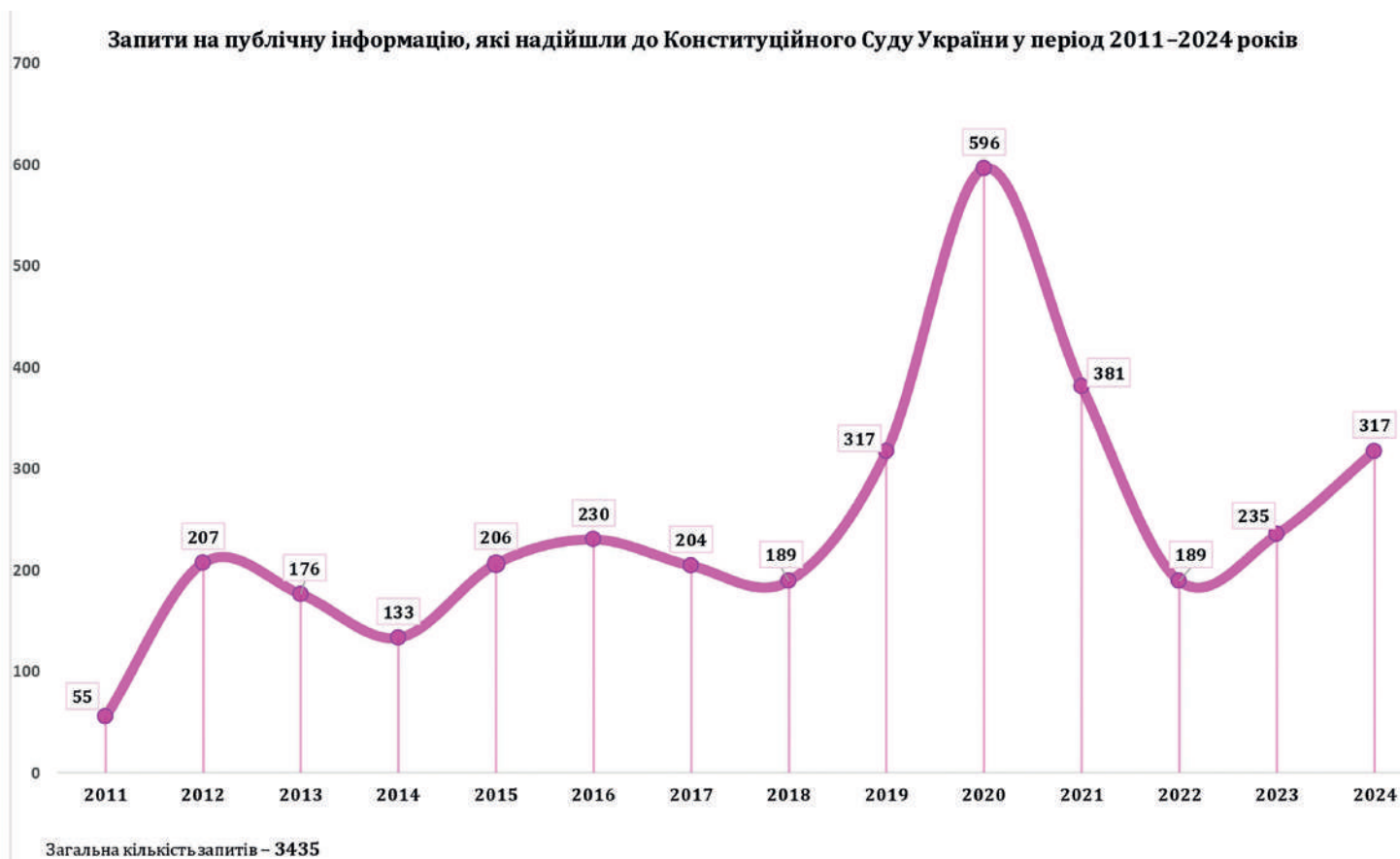
*Загальна кількість звернень до Суду – 437 (конституційних подань – 8, конституційних скарг – 429)

Закони України (їх окремі приписи), що їх найчастіше оспорювали у конституційних скаргах, які надійшли до Конституційного Суду України у 2024 році

Конституційний Суд України

(м. Київ, вулиця Жилинська, 14, e-mail: inbox@ccu.gov.ua)

ЩОРІЧНА ІНФОРМАЦІЙНА ДОПОВІДЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

2024 РІК

**Затверджено Постановою Конституційного Суду України
від 6 травня 2025 року № 14-п/2025**

У щорічній інформаційній доповіді Конституційного Суду України висвітлено найважливіші аспекти діяльності Конституційного Суду України в 2024 році. Особливу увагу приділено повноваженням Конституційного Суду України, його складу та організаційній структурі. Важливе місце в доповіді належить огляду судової діяльності Конституційного Суду України, зокрема аналізу ухвалених Конституційним Судом України актів за конституційними поданнями, конституційними зверненнями та конституційними скаргами, а також питань їх дотримання. Крім того, доповідь містить інформацію про міжнародне співробітництво, взаємодію Конституційного Суду України із громадянським суспільством, забезпечення його діяльності.

